

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ Σ.Ε.Υ.Π.

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ-ANNA Α.Μ:3855

ΡΗΓΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ Α.Μ:3858

ΤΣΑΡΟΥΧΑ ΓΕΩΡΓΙΑ Α.Μ: 3694

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΛΙΜΝΙΑΤΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ (2014)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΕΦΗΒΕΙΑ.....	13
1.1. Ορισμός και χαρακτηριστικά της Νεανικής Προσωπικότητας	13
1.2. Προεφηβεία	14
1.3. Εννοιολογικός προσδιορισμός τού όρου «ανήλικοι παραβάτες».....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	19
2.1. Αποσαφήνιση Ορισμών	20
2.2. Σχολική Παραβατικότητα:.....	21
2.3. Μορφές Σχολικής Παραβατικότητας	22
2.4. Αιτιολογικοί Παράγοντες	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	35
3.1 Η έννοια της οικογένειας και ο ρόλος της.....	35
3.1.1. Οικογένεια και Παραβατικότητα.....	38
3.2 Η συνδρομή της οικογένειας στη «διαμόρφωση» των ατομικών στοιχείων μιας παραβατικής συμπεριφοράς.	40
3.2.1 Ατομικά -Βιοψυχικά στοιχεία.....	41
3.2.2 Τα κοινωνικά στοιχεία	45
3.3. Η δομή της οικογένειας	50
3.3.1 Ατελής Οικογενειακή Δομή.....	51

3.3.2 Μέγεθος οικογένειας- Σειρά γέννησης.....	58
3.3.3. Τα Λειτουργικά Χαρακτηριστικά – Ο ρόλος των γονεϊκών ελέγχων	61
3.3.4 Ο ρόλος της μάθησης.....	63
3.3.5 Τελικό προϊόν: η παραβατική συμπεριφορά.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ.....	67
4.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός του σχολείου και ο βασικός του σκοπός.....	67
4.1.1. Ο ρόλος του σχολείου και το φαινόμενο της παραβατικότητας.....	68
4.2. Θεσμική βία που ασκείται στο σχολείο.....	72
4.2.1. Οι βασικές αιτίες εμφάνισης της βίας στο σχολείο	74
4.3. Η παραβατική συμπεριφορά των μαθητών του σχολείου που ανήκουν σε χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα	78
4.3.1. Η παραβατική συμπεριφορά στον μεταναστευτικό πληθυσμό του σχολείου	80
4.4. Ο ρόλος του σχολείου στην πρόληψη της παιδικής παραβατικότητας.....	82
4.4.1. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	90
5.1. Ο Κοινωνικός Λειτουργός.....	90
5.3. Πως μπορεί ο Κοινωνικός Λειτουργός να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της σχολικής παραβατικότητας	93
5.3.1. Παρουσία Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο.....	94
5.3.2. Ο Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της παραβατικότητας	100
5.3.3. Ο Κοινωνικός Λειτουργός στο επίπεδο της ενημέρωσης και της παροχής κατευθυντήριων γραμμών προς τους γονείς.....	108
5.3.4. Ο Κοινωνικός Λειτουργός στο επίπεδο της ενημέρωσης και της παροχής κατευθυντήριων γραμμών προς τους μαθητές και τους δασκάλους.....	108

2.	ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	111
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	111
	6.1. Ερευνητικός Σχεδιασμός	112
	6.2. Πληθυσμός Δειγματοληψία	113
	6.3. Εργαλεία Έρευνας	114
	6.4. Πραγματοποίηση Έρευνας	127
	6.4.1. Διαδικασία συλλογής στοιχείων:	127
	6.4.2. Μεθοδολογικές δυσχέρειες - προβλήματα.....	129
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	130
	7.1. Δείγμα γονέων	130
	7.2. Δείγμα εκπαιδευτικών	148
3.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	161
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	161
	8.1. Ερμηνεία- Συζήτηση αποτελεσμάτων έρευνας	161
	8.2. Συμπεράσματα	173
	8.3. Προτάσεις	177
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	178
4.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	186

Ένα καταπληκτικό ποίημα για την αξία του περιβάλλοντος και της συμπεριφοράς στην διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών.

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην κριτική:

Μαθαίνει να κατακρίνει

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην έχθρα:

Μαθαίνει να καυγαδίζει

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην ειρωνεία:

Μαθαίνει να είναι ντροπαλό

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην ντροπή:

Μαθαίνει να είναι ένοχο

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην κατανόηση:

Μαθαίνει να είναι υπομονετικό

Αν ένα παιδί ζει μέσα στον έπαινο:

Μαθαίνει να εκτιμά

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην δικαιοσύνη:

Μαθαίνει να είναι δίκαιο

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην ασφάλεια:

Μαθαίνει να πιστεύει

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην επιδοκμασία:

Μαθαίνει να έχει αυτοεκτίμηση

Αν ένα παιδί ζει μέσα στην παραδοχή και φιλία:

Μαθαίνει να βρίσκει την αγάπη μέσα στον κόσμο.

R. RUSSEL.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται θέματα που αφορούν, τη σχολική παραβατικότητα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, το ρόλο της οικογένειας και του σχολείου, όσο και τους τρόπους αντιμετώπισης αυτής της συμπεριφοράς και από τους δύο παράγοντες(σχολείο και οικογένεια). Στο θεωρητικό μέρος γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση των πιο πάνω τόσο στην ελληνική, όσο και στη ξενόφωνη βιβλιογραφία, ενώ στο ερευνητικό μέρος μέσω ποιοτικών συνεντεύξεων, από δείγμα 6 γονέων και 3 εκπαιδευτικών, αναλύονται , οι ρόλοι της οικογένειας και του σχολείου σύμφωνα με την παραβατική συμπεριφορά , η έννοια της παραβατικότητας, καθώς και οι τρόποι αντιμετώπισης αυτής της συμπεριφοράς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συγγραφή της πτυχιακής αυτής εργασίας με θέμα « **Σχολική παραβατικότητα στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου**» εκπονήθηκε στα πλαίσια των υποχρεώσεών μας για την ολοκλήρωση των σπουδών μας στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ινστιτούτου στο Νομό Ηρακλείου.

Η επιλογή του παρόντος θέματος ως αντικείμενο ερευνητικής μελέτης προήλθε από το γεγονός ότι στο παρελθόν δεν έχει υπάρξει παρόμοια εργασία από άλλους φοιτητές, για το λόγο αυτό θεωρήσαμε πως θα ήταν σημαντικό να διερευνηθεί, καθώς είναι ένα ενδιαφέρον θέμα και είναι απαραίτητο να το γνωρίζουμε σαν μελλοντικοί Κοινωνικοί λειτουργοί.

Παρ' όλες τις δυσκολίες και περιορισμούς που αντιμετωπίσαμε για την εκπόνηση αυτής της πτυχιακής εργασίας, αισθανόμαστε ότι πετύχαμε τον αρχικό μας σκοπό και στόχους.

Στο σημείο αυτό αισθανόμαστε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν για την εκπόνηση αυτής της πτυχιακής εργασίας.

Ξεκινώντας, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις προσωπικές μας ευχαριστίες στους γονείς και στους εκπαιδευτικούς που μας βοήθησαν, μας εμπιστεύτηκαν και μοιράστηκαν μαζί μας, τις απόψεις τους και τα βιώματά τους.

Ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ, στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μας, κα. Λιμνιάτη Αικατερίνη, για τις επιστημονικές συμβουλές της, τις διορθώσεις της, την υπομονή και την εμπιστοσύνη που μας παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της εργασίας.

Τέλος, σημαντικό είναι να ευχαριστήσουμε το 2ο Δημοτικό σχολείο Αμμουδάρας, όπως και τον διευθυντή κ. Χαλκιαδάκη, που μας βοήθησε πολύ στην εύρεση οικογενειών, σύμφωνα με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας που ακολουθήσαμε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται τη σχολική παραβατικότητα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και κατά πόσο προκαλεί ή αποτρέπει τέτοιου είδους φαινόμενα η οικογένεια και το σχολείο.

Η σχολική παραβατικότητα είναι ένα φαινόμενο, το οποίο διαδραματίζεται από πολύ παλιά, αλλά είναι επίκαιρο όσο ποτέ. Οι κοινωνικές έρευνες για το ζήτημα έχουν αυξηθεί, τα ΜΜΕ αναφέρουν καθημερινά περιστατικά βίας στα σχολεία, προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου έχουν οργανωθεί. Η επικαιρότητα έχει επικεντρωθεί σε φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού (bullying), αφήνοντας κατά μέρος τις υπόλοιπες μορφές (κλοπή, λεκτική βία, σωματική βία, κ.τ.λ.), που συνθέτουν τη σχολική παραβατικότητα.

Κατά την εκπόνηση πτυχιακής μας εργασίας, αντιμετωπίστηκαν αρκετά προβλήματα με τη βιβλιογραφία. Τα ελληνόγλωσσα βιβλία που αναφέρονται στη σχολική παραβατικότητα είναι λίγα, ενώ αυτά που αναφέρονται ειδικά σε φαινόμενα παραβατικής συμπεριφοράς στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ελάχιστα. Η αναφορά στο πρόβλημα είναι περιορισμένη, καθώς οι έρευνες περιορίζονται σε ποσοτικές μεθόδους, παραθέτοντας περισσότερο αριθμητικά αποτελέσματα.

Βασικός σκοπός της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας είναι η μελέτη του φαινομένου της σχολικής παραβατικότητας στα πλαίσια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι παράγοντες που οδηγούν στην παραβατική συμπεριφορά παιδιών (ηλικίας 6- 12), καθώς και η διερεύνηση του ρόλου της οικογένειας και του σχολείου. Συγκεκριμένα, θέλουμε να γνωρίσουμε εννοιολογικά τη σχολική παραβατικότητα, τους τρόπους που εκδηλώνεται και τους λόγους που ωθεί τα παιδιά

στην εν λόγω συμπεριφορά. Μελετώντας προηγούμενες έρευνες, διαπιστώσαμε πως έχουν γίνει αρκετές μελέτες για την παραβατικότητα εφήβων. Εμείς με τη σειρά μας, έχουμε στόχο να δώσουμε έμφαση στη παραβατικότητα μαθητών Δημοτικού σχολείου. Τέλος, να προσδιοριστεί ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού, καθώς οι δράσεις και οι παρεμβάσεις του πραγματοποιούνται σε συνεργασία με την οικογένεια και το σχολείο.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η ποιοτική έρευνα με την χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων και συνεντεύξεις ελίτ.

Η εργασία αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος, παρατίθεται το θεωρητικό πλαίσιο, ενώ στο δεύτερο μέρος τα εμπειρικά δεδομένα της έρευνας. Στο τρίτο μέρος, παρουσιάζονται η συζήτηση των αποτελεσμάτων και τα συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα:

Το πρώτο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, αναφέρεται στην νεανική προσωπικότητα και προ-εφηβεία. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ο ορισμός και τα χαρακτηριστικά της νεανικής προσωπικότητας και του προ-έφηβου. Ακόμα, γίνεται προσδιορισμός του όρου «ανήλικοι παραβάτες».

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η παραβατικότητα και η σχολική παραβατικότητα. Αρχικά, γίνεται αποσαφήνιση κάποιων ορισμών που συνδέονται με το φαινόμενο και έπειτα αναφέρεται η σχολική παραβατικότητα. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι μορφές σχολικής παραβατικότητας και τέλος, οι αιτιολογικοί παράγοντες.

Στο τρίτο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, αφορά στον ρόλο της οικογένειας. Παρουσιάζεται η έννοια και ο ρόλος της οικογένειας. Έπειτα γίνεται αναφορά στην συνδρομή

της οικογένειας στη «διαμόρφωση» των ατομικών στοιχείων μιας παραβατικής συμπεριφοράς και τέλος, στη δομή της οικογένειας.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά στο ρόλο του σχολείου, ξεκινώντας από τον εννοιολογικό προσδιορισμό και τον βασικό σκοπό του θεσμού. Γίνεται αναφορά στη θεσμική βία που ασκείται στο σχολείο και στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών που ανήκουν σε χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Επιπλέον, παρουσιάζεται ο ρόλος του σχολείου στην πρόληψη της παιδικής παραβατικότητας.

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, αναφέρεται στο ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στους άξονες του σχολείου και της οικογένειας. Παρουσιάζονται ο Κοινωνικός Λειτουργός, οι αρχές της Κοινωνικής Εργασίας και αναλύεται το πώς μπορεί ο Κοινωνικός Λειτουργός να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της σχολικής παραβατικότητας.

Στο δεύτερο μέρος παρατίθενται οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις της έρευνας, καθώς και τα αποτελέσματά της.

Πιο συγκεκριμένα, στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της έρευνας, καθώς και τα στάδια πραγματοποίησής της.

Το έβδομο κεφάλαιο αποτελεί την ανάλυση της έρευνας, στην οποία παρουσιάζονται αναλυτικά όλα τα στοιχεία που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις γονέων και εκπαιδευτικών.

Στο όγδοο κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί και το τρίτο μέρος της εργασίας, γίνεται συσχέτιση των ευρημάτων της έρευνας με τη θεωρητική ανασκόπηση που έχει πραγματοποιηθεί στο πρώτο μέρος, με σκοπό να διεξαχθούν κάποια τελικά συμπεράσματα σχετικά με το θέμα της

πτυχιακής εργασίας. Επίσης, παρατίθενται κάποιες προτάσεις για το που πρέπει να εστιάσει η περαιτέρω έρευνα.

Ακολουθούν η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσαμε για την εκπόνηση του θεωρητικού μέρους της εργασίας και τέλος, το παράρτημα με το πληροφοριακό δελτίο που δινόταν στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς, καθώς και τα δελτία συνεντεύξεων.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΝΕΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΕΦΗΒΕΙΑ

1.1. Ορισμός και χαρακτηριστικά της Νεανικής Προσωπικότητας

Το νευρικό σύστημα κάθε ανθρώπου έχει την ικανότητα να καταγράφει και να αποθηκεύει τις εμπειρίες του ατόμου, έτσι ώστε να δημιουργούνται τα πιο αποτελεσματικά για την προσαρμογή σχήματα συμπεριφοράς. Με το πέρασμα του χρόνου, και σύμφωνα με την επίδραση των εμπειριών που προέρχονται από το κοινωνικό περιβάλλον, το άτομο αναπτύσσει ένα σύστημα σταθερών τάσεων, πεποιθήσεων, αξιών και σχημάτων προσαρμογής, δίνοντας μοναδικότητα στο άτομο. Οι μόνιμες αυτές τάσεις και συμπεριφορές ονομάζονται προσωπικότητα.

Τα περισσότερα σχήματα συμπεριφοράς αναπτύσσονται προοδευτικά ως αποτέλεσμα της βιοψυχολογικής ωρίμανσης του ατόμου, που ακολουθεί συγκεκριμένα στάδια ή φάσεις. Τα στάδια αυτά είναι η προσχολική ηλικία, η λανθάνουσα περίοδος, η εφηβεία, η ώριμη ηλικία και τα γηρατειά.

Αρκετοί παράγοντες, όπως γενετικοί, περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί και συναισθηματικοί, καθορίζουν κατά πόσο η ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου θα είναι αρμονική και φυσιολογική ή θα παρουσιάζει διαταραχές.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί η λανθάνουσα περίοδος που αντιστοιχεί στην ηλικία από πέντε με έξι μέχρι έντεκα περίπου. Ο όρος λανθάνουσα περίοδος χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει την απόθεση στο ασυνείδητο των αιμομικτικών και γονεοκτονικών τάσεων της προηγούμενης περιόδου και δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι σημαίνει απουσία σημαντικών εξελίξεων και δραστηριοτήτων στην περίοδο αυτή, που είναι κυρίως οι εξής: 1) Η ανάπτυξη

ποικίλων νοητικών, κατασκευαστικών και ακαδημαϊκών ικανοτήτων ή δεξιοτήτων, καθώς και η ανάπτυξη της απαραίτητης εσωτερικής παρότρησης και κινητοποίησης για την επίτευξη τους. 2) Η ανάπτυξη της ικανότητας για κοινωνικοποίηση μέσα από διαπροσωπικές αντιδράσεις τόσο με συνομηλίκους, όσο και με ενηλίκους. 3) Η ταυτοποίηση με συνομηλίκους του ίδιου φύλου και η δημιουργία ομάδων. 4) Η προοδευτική αύξηση της αυτονομίας και ανεξαρτησίας. 5) Η ανάπτυξη της ικανότητας χειρισμού του άγχους. Καθώς η λανθάνουσα περίοδος συμπίπτει με την πρώτη σχολική ηλικία, η σύνθεση των διαφόρων δεξιοτήτων και η ικανότητα για σχέσεις με συνομηλίκους θα φανεί ιδιαίτερα στο σχολείο. (Ανάπτυξη της προσωπικότητας- Κύκλος της ζωής, <http://www.psychologia.gr/editions/development.htm> , [πρόσβαση 5 Αυγούστου 2013])

1.2. Προεφηβεία

Προεφηβεία ονομάζεται η περίοδος με τις ραγδαίες αλλαγές σε βιολογικό και ψυχολογικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, είναι μια προνομιακή περίοδος για να εξηγήσεις πολλά πράγματα στο παιδί σου για τις αλλαγές που θα βιώσει πριν κλειστεί στον εαυτό του ως έφηβος αλλά και μια καλή ευκαιρία να το προετοιμάσεις και να οικοδομήσεις στέρεες βάσεις επικοινωνίας μαζί του για να το βοηθάς όποτε σου το ζητήσει. Άλλωστε η προεφηβεία είναι η τελευταία περίοδος «χάριτος» τόσο για τα παιδιά που σιγά- σιγά χάνουν την παιδική τους αθωότητα όσο και για τους γονείς που θα πρέπει να οπλιστούν με υπομονή και κατανόηση για τη δύσκολη περίοδο της εφηβείας που έρχεται.

Οι διεργασίες της εφηβείας αποτελούν τμήμα ενός γενετικά καθορισμένου προγράμματος. Η μέση ηλικία εμφάνισης των δευτερογενών χαρακτήρων του φύλου (δηλαδή ανάπτυξη των μαστών για τα κορίτσια και αύξηση του μεγέθους των όρχεων και του πέους για τα αγόρια) είναι τα 10 έτη στα κορίτσια και τα 13 έτη στα αγόρια

Ουσιαστικά, υπάρχουν τρία στάδια που αφορούν την εξέλιξη ενός εφήβου για τα οποία πρέπει να είναι και ενημερωμένος : σωματικές αλλαγές, αλλαγές στη διάθεση, πνευματικές αλλαγές. Αρχικά, το σώμα του αλλάζει. Ένα παιδί όταν είναι σε ηλικία 9-13 ετών πρέπει να κατανοήσει τις βασικές γραμμές της εφηβικής ανάπτυξης. Έπειτα, σημαντικό ρόλο παίζει η αλλαγή της διάθεσης, όπου ένα παιδί όσο μεγαλώνει ανακαλύπτει συναισθήματα πρωτόγνωρα. Τέλος, η πνευματική αλλαγή, κατά την οποία το άτομο σκέφτεται πιο θεωρητικά ζητήματα όπως η φιλία, οι σχέσεις κ.α.

1.3. Εννοιολογικός προσδιορισμός τού όρου «ανήλικοι παραβάτες»

Σύμφωνα με τον Μαγγανά (2006) οι περισσότεροι παραβατικοί ανήλικοι διαμένουν σε υποβαθμισμένες περιοχές, προέρχονται από μικροαστική τάξη και κάτω, οι γονείς τους αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα ή προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες, με αποτέλεσμα να έχουν άσχημα βιώματα. Οι ανήλικοι είναι άτομα που θέλουν να ακουστούν ή να προβληθούν και μπορεί να αντιμετωπίζουν ψυχικά προβλήματα. «Είναι επιβεβλημένο να υπογραμμίσουμε ότι όταν αναφερόμαστε σε ανηλίκους (8 έως 18 ετών), οι οποίοι διέπραξαν αξιόποινη πράξη, χρησιμοποιούμε τους όρους «παραβάτης» του νόμου, αντί του όρου «εγκληματίας» και «παραβατικότητα ανηλίκων», προκειμένου να αποφευχθεί η χρήση ορολογίας¹ η οποία θα ήταν δυνατόν να προκαλέσει ή να επιφέρει στιγματισμό των ανηλίκων παραβατών όπως συμβαίνει με τον όρο «εγκληματίας». (Καφασάρη Α. , Βλάσσης Ν. , Γερούκαλης Δ. Παραβατικότητα ανηλίκων. Μια μελέτη περίπτωσης από την Κω. <http://www.encephalos.gr/full/44-4-07g.htm> [πρόσβαση 31 Ιουλίου 2013])

Πιο αναλυτικά, τα παιδιά τα οποία χαρακτηρίζονται από παραβατική συμπεριφορά είναι συνήθως ανυπάκουα, αρνητικά, έχουν μια συνεχή απάθεια και παρουσιάζουν αντιδραστική και

προκλητική συμπεριφορά προς τα μέλη της οικογένειας τους, στο σχολείο και γενικά προς τα άτομα που κατέχουν εξουσία. Στην έννοια της πράξης περιλαμβάνονται ανθρώπινες ενέργειες ή παραλείψεις, οι οποίες εμπεριέχουν κοινωνική απαξία, διότι προσβάλλουν αγαθά της ελευθερίας, της ζωής, της τιμής και της γενετήσιας αξιοπρέπειας,

Ο όρος επιθετικότητα πρόκειται για μια πράξη που σχετίζεται με σκέψεις, σωματικές αλλαγές και στρες. Τα παιδιά με μια τέτοιου είδους συμπεριφορά χαρακτηρίζονται από ειρωνεία και αδιαφορία για το καθετί. Έχουν μέσα τους θυμό, ο οποίος πολλές φορές μπορεί να είναι και δευτερογενές συναίσθημα δηλ. κάποια άλλα συναισθήματα τον έχουν προκαλέσει, φόβο, χαμηλή αυτοεκτίμηση και συναισθήματα αναξιοπρέπειας.

Για να καταλήξουμε να χαρακτηρίσουμε ένα παιδί παραβατικό, θα πρέπει να δοθεί έμφαση αρχικά στη διάρκεια της επιθετικής του συμπεριφοράς, δηλαδή αν είναι μια συμπεριφορά συνεχιζόμενη ή σταδιακή. Ακόμη, η ηλικία και το φύλο του παιδιού υποδηλώνουν μια τέτοιου είδους συμπεριφορά.

Πιο αναλυτικά, «οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η «επιθετικότητα» του παιδιού κορυφώνεται, ως προς τη συχνότητα, στα δύο του χρόνια και από τα τρία ή τέσσερα χρόνια μειώνεται βαθμιαία, καθώς το παιδί κοινωνικοποιείται και συνειδητοποιεί πως πρέπει να φερθεί, για να είναι αποδεκτό από το κοινωνικό σύνολο. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι τα παιδιά σχολικής ηλικίας ή οι έφηβοι δεν εμφανίζουν καθόλου επιθετική συμπεριφορά. Αντίθετα, στο ομαδικό παιχνίδι, όπου εμπλέκονται τα παιδιά του σχολείου ή στις σύνθετες κοινωνικές σχέσεις που δημιουργούν, μπορεί να προκληθούν πιο πολλές εντάσεις και ξεσπάσματα. Στα μεγάλα παιδιά, όμως, αυτά μεταφράζονται περισσότερο σε ύβρεις, σχόλια ή πειράγματα και λιγότερο σε δαγκωματιές ή κλοτσιές, που θα χρησιμοποιούσαν τα νήπια. Όσον αφορά τον παράγοντα

«φύλο», οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι στα αγόρια η επιθετική συμπεριφορά είναι συχνότερη απ' ότι στα κορίτσια. Αυτό ίσως οφείλεται σε μια (ανδρογόνο) ορμόνη των αγοριών. Κυρίως, όμως, αντανακλά τα κοινωνικά πρότυπα και ρόλους που θέλουν να περάσουν οι γονείς στα παιδιά τους, σύμφωνα με τα οποία τα κορίτσια πρέπει να είναι υπάκουα και ήσυχα, ενώ τα αγόρια «ζωηρά και φασαριόζικα» (Μιχαήλ Βερνάδος, Η επιθετικότητα του παιδιού στο σχολείο και στην οικογένεια , http://www.specialeducation.gr/files/salmon_t_el.pdf [πρόσβαση 28 Ιουλίου 2013]).

Επιπρόσθετα, σημαντικό στοιχείο είναι ο βαθμός μίσους, εχθρότητας και εκδίκησης που έχει το παιδί προς τους άλλους. Το παιδί δυσκολεύεται να ελέγξει τον εαυτό του και δημιουργεί πόνο και οργή στους άλλους, με αποτέλεσμα να απομονώνεται όλο και περισσότερο με αυτή του τη συμπεριφορά.

Ακόμη, σημαντικό ρόλο παίζουν οι σχολικοί παράγοντες, στη διαμόρφωση παραβατικής συμπεριφοράς ,καθώς το παιδί αντλεί αρκετά χαρακτηριστικά από το συγκεκριμένα περιβάλλον. Συγκεκριμένα, «οι παιδαγωγικές μέθοδοι και τα συστήματα αξιολόγησης των μαθητών που δεν είναι προσαρμοσμένα στο επίπεδο των μαθητών, η σχολική αποτυχία και η χαμηλή αυτοεκτίμηση των μαθητών είναι πιθανόν να οδηγήσουν σε εκδηλώσεις βίαιης συμπεριφοράς». (Πετρόπουλος, Παπαστυλιανού, 2001). Εν κατακλείδι, ο παραβατικός ανήλικος δεν ικανοποιείται από αυτά που του προσφέρει το σχολείο, αφού του προσφέρει το αντίθετο από αυτό που τον ενδιαφέρει και από αυτό που επιδιώκει. Σύμφωνα με τον Cusson, ο παραβατικός ανήλικος αποζητά τη δράση, το παιχνίδι, τη διέγερση, αλλά μπροστά του βρίσκει το σχολείο το οποίο απαιτεί εργασία. Άρα βάζει τέλος στα παιχνίδια, το σχολείο που σημαίνει θεωρία, άρα όχι «πραγματική ζωή», που σημαίνει κάτι το μακροπρόθεσμο, παθητικότητα, ρουτίνα, κάτι οργανωμένο χωρίς εκπλήξεις και δημιουργικότητα, σημαίνει υποταγή στην αυθεντία του

δασκάλου. Ενώ αγαπά το παιχνίδι, βρίσκει τη δουλειά και ενώ αγαπά τη δράση, βρίσκει την παθητικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η επιθετική συμπεριφορά και η παραβατικότητα των παιδιών, δεν είναι ένα φαινόμενο που εμφανίστηκε τώρα τελευταία στην κοινωνία μας, αλλά διαδραματίζεται ήδη από πολύ παλιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα δίνουν και διάφορα λογοτεχνικά κείμενα, όπως ο Όλιβερ Τουίστ και οι περιπέτειες του Τόμας Μπράουν. Και οι δύο αυτές ιστορίες, όπως και γενικότερα διάφορες έρευνες και λογοτεχνικά κείμενα, υποστηρίζουν πως η παραβατική συμπεριφορά σε παιδιά της τάξης του Δημοτικού είναι μια φυσική διαδικασία ανάπτυξης του παιδιού (Γκουντσίδου, 2007).

Η παραβατικότητα θεωρείται ένας όρος «ομπρέλα», δηλαδή ένας πολυδιάστατος όρος που χαρακτηρίζεται από πολλές συνιστώσες και εκδηλώνεται σε πολλές μορφές και βαθμούς. Αν ήταν λοιπόν να οριστεί αυτή η έννοια σε μία πρόταση, θα έλεγε κανείς πως είναι "η αποκλίνουσα συμπεριφορά των ανηλίκων", η οποία λαμβάνει μέρος ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Αυτή η αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν γίνεται πάντα υπό την μορφή της εγκληματικής πράξης, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό θυμάτων της δεν την καταγγέλλουν. Με το πέρασμα των χρόνων, αυτή η μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς ολοένα και αυξάνεται από τις κοινωνίες της κάθε χώρας. Αυτό οφείλεται είτε στον φόβο των θυμάτων της, είτε στην αυξημένη αποκλίνουσα συμπεριφορά των νέων (Γκουντσίδου, 2007).

Σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες, οι νόμοι και οι κώδικες ποινικού δικαίου προβλέπουν την εκδίκηση αυτών των αδικημάτων, έπειτα βέβαια από εξακρίβωση του γεγονότος, των συνθηκών, του τόπου διαβίωσης, των αποδεικτικών στοιχείων και την μέτρηση της ποινής. Δεν είναι λίγες οι έρευνες που έχουν δείξει πως η αποκλίνουσα συμπεριφορά των νέων, η παραβατικότητα και η εγκληματικότητα, οφείλονται σε κοινωνικά και ψυχολογικά αίτια

(Αντωνοπούλου κ. α., 2004).

2.1. Αποσαφήνιση Ορισμών

Σχολική παραβατικότητα: Ο όρος «σχολική παραβατικότητα», αναφέρεται σε ένα είδος αρνητικών συμπεριφορών, ο οποίος σύμφωνα με τον Farrington, έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά: **A)** Φυσική, λεκτική, ψυχολογική επίθεση ή ακόμα και προσβολή. **B)** Πρόθεση να προκαλέσει φόβο, ανησυχία ή πόνο στο θύμα. **Γ)** Περιλαμβάνει ανισορροπία ισχύος με το δυνατότερο παιδί να πιέζει το αδύναμο. **Δ)** Επαναλαμβάνεται από τα ίδια παιδιά για μεγάλη χρονική περίοδο (Farrington, 1993).

Σχολική βία: Η σχολική βία ορίζεται από το Center for the Prevention of School Violence του North Carolina Department of Juvenile Justice and Delinquency Prevention ως «οποιαδήποτε συμπεριφορά που προσβάλλει το εκπαιδευτικό έργο του σχολείου ή το κλίμα σεβασμού ή δυσχεραίνει το στόχο του σχολείου να παραμένει απαλλαγμένο από ενέργειες που στρέφονται κατά προσώπων ή περιουσίας ή σχετίζονται με ναρκωτικά, όπλα, διαρρήξεις ή αταξία» (Center of the Prevention of School Violence, 2002).

Θυματοποίηση: Με τον όρο «θυματοποίηση» αποδίδουμε τον αγγλικό όρο «victimization», που είναι το αποτέλεσμα της παραβατικότητας (Κυργιόπουλος & Παππά, 2008).

Επιθετικότητα: Ως επιθετικότητα, χαρακτηρίζεται ένας μεγάλος αριθμός ετερογενών τρόπων συμπεριφοράς ή ένα πλήθος πράξεων, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν σε ένα πρόσωπο το θάνατο, σωματικούς ή ψυχικούς πόνους π.χ. με προσβολές ή ματαίωση στόχων, ενδιαφερόντων, αμοιβών ή και ζημιών σε αγαθά, υλικά ή πνευματικά (Ζαχάρης, 2003).

Παρεκκλίνουσα και αποκλίνουσα συμπεριφορά: Μορφές συμπεριφορών που δεν χαίρουν κοινωνικής αποδοχής, αλλά δεν παραβιάζουν κάποιον νόμο (Νόβα- Καλτσούνη, 2001).

Προφίλ ανήλικου παραβάτη: Τα χαρακτηριστικά που διέπουν τους ανήλικους που εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά (Μπούκουρα, 1990).

Παιδική ηλικία: Περίοδος που εκτείνεται από το 6^ο έτος ως την ηλικία που το άτομο γίνεται σεξουαλικά ώριμο (ως το 12 έτος για τα κορίτσια και το 13^ο έτος για τα αγόρια). Αρχίζει με την εμφάνιση των πρώτων μόνιμων δοντιών και την είσοδο του παιδιού στο σχολείο και τελειώνει με την έναρξη της ενήβωσης (την πρώτη έμμηνη ρύση στα κορίτσια και την πρώτη εκσπερμάτωση στα αγόρια) (Παρασκευόπουλος, 1985).

Κοινωνικοποίηση: Διαδικασία κατά την οποία γίνεται η μεταβίβαση σε ένα πρόσωπο , τρόπων συμπεριφοράς , κανόνων και αξιών έτσι ώστε οι κοινωνικές προσδοκίες να γίνουν και δικές του προσδοκίες (Βουϊδάσκη, 1992).

2.2. Σχολική Παραβατικότητα:

Η σχολική παραβατικότητα είναι ένας κλάδος της παραβατικότητας, ο οποίος έχει πολλές αρνητικές επιπτώσεις. Τα τελευταία χρόνια σε σχολεία της Αθήνας και της επαρχίας, τα περιστατικά του εκφοβισμού και της βίας από τα παιδιά του Δημοτικού μέχρι και του Γυμνασίου και του Λυκείου ολοένα και πληθύνονται. Είναι ευρέως γνωστό, πως η σχολική βία και η παραβατικότητα αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό την ίδια την κοινωνία. Ο θύτης και το θύμα είναι τα ίδια πρόσωπα που συναντάμε καθημερινά στην κοινωνία την οποία ζούμε. Αυτές οι παραβατικές συμπεριφορές εμφανίζονται συνήθως στο σπίτι, στην κοινωνία, στο σχολείο, καθώς και σε μέρη που συχνάζουν οι νέοι, τα οποία μπορεί να είναι από την εξωσχολική δραστηριότητα (π.χ. ποδόσφαιρο), έως και τις καφετέριες που πηγαίνουν μετέπειτα. Η συχνότητα με την οποία συναντιέται μια παραβατική συμπεριφορά, διαφέρει από το ένα παιδί

στο άλλο, καθώς και η σοβαρότητα της πράξης κάθε φορά (Σώκου, 2003).

Τον πιο σημαντικό και καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της παραβατικής συμπεριφοράς διαδραματίζουν η οικογένεια, οι εξωτερικοί παράγοντες που διαμορφώνουν το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον της οικογένειας (Σώκου, 2003).

Η πιο σίγουρη και αποτελεσματική παρέμβαση για να μην υπάρχουν γεγονότα παρεμβατικής συμπεριφοράς, είναι η πρόληψη τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και τους γονείς, η οποία θα πρέπει να παρέχεται καθημερινώς και από τους δύο φορείς (Σώκου, 2003).

2.3. Μορφές Σχολικής Παραβατικότητας

Οι μορφές της σχολικής παραβατικότητας ποικίλουν, ανάλογα με τον βαθμό και την συχνότητα που εμφανίζει ένα παιδί Δημοτικού αυτή τη συμπεριφορά.

Τέτοιες μορφές είναι:

❖ **Bullying:** «Η κατάσταση, στην οποία ένα άτομο δέχεται σκόπιμα και επαναλαμβανόμενα επίθεση από ένα άλλο άτομο» (Andreou & Smith, 2002).

Από εμπειρικές μελέτες, διαφαίνεται ότι το φαινόμενο του εκφοβισμού (bullying) εμφανίζει υψηλά ποσοστά στο χώρο του σχολείου. Χαρακτηριστικό του εκφοβισμού είναι η επιβολή δύναμης ισχυρότερων ατόμων σε άτομα περισσότερο αδύναμα. Έτσι ο εκφοβισμός χαρακτηρίζεται επίσης ως «η συνεχής καταπίεση, ψυχολογική ή σωματική, που υφίσταται ένα ανίσχυρο άτομο από ένα ή περισσότερα ισχυρά άτομα» (Rigby, 1996: 15).

Έρευνες έχουν δείξει πως μια τέτοια μορφή εκφοβισμού μπορεί να διαρκέσει για μικρό χρονικό διάστημα, αλλά το 19% των περιστατικών έχουν δείξει πως διαρκεί

περίπου έναν χρόνο (Andreou & Smith, 2002).

Ο Olweus σε άρθρα του δείχνει και την διαφορά του «bullying» από το «πείραγμα» που κάνουν τα παιδιά μεταξύ τους. Το «πείραγμα», κατά τον ίδιο, είναι ένα γεγονός που γίνεται μεταξύ φίλων με σκοπό το πείραγμα και όχι την πρόκληση σωματικής βίας και πόνου. Το πείραγμα βέβαια μπορεί πολύ εύκολα να γίνει bullying, καθώς αν διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα και προκαλεί στον άλλον ενόχληση, μπορεί να αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, δημιουργώντας μετέπειτα και σωματικό πόνο (Olweus, 1993).

❖ Λεκτική βία: Η λεκτική βία, αποτελεί την πιο συχνή μορφή της παραβατικότητας και είναι πολύ σύνθητες σε παιδιά ηλικίας από εννέα έως δεκατριών ετών, ενώ υπερέχει στην έκτη τάξη. Σε έρευνα της VPRC (2012), για τη σχέση των νέων με τη βία, υψηλά ποσοστά καταγράφηκαν σε περιστατικά χλευασμών και εξυβρίσεων (88%) και διάδοσης αρνητικών σχολίων ή φημών (67%). Μόλις 11%, ωστόσο, παραδέχονται ότι έχουν πρωταγωνιστήσει ως «θύτες» σε επεισόδια ενδοσχολικής βίας.

Οι λέξεις μπορούν να είναι ένα πολύ ισχυρό όπλο. Μπορούν να απειλήσουν, να πληγώσουν, να αναστατώσουν και γενικώς να προσφέρουν πολλά αρνητικά συναισθήματα. Οι πληγές που δημιουργεί ο λεκτικός εκφοβισμός συνήθως δεν φαίνονται και αυτό μπορεί να προκαλέσει τραύματα τα οποία δεν αντιλαμβανόμαστε, αλλά ίσως χρειάζονται μεγαλύτερη και ισχυρότερη αντιμετώπιση από αυτά που είναι εμφανή. Έτσι λοιπόν, θα έλεγε κανείς πως η λεκτική βία αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές μορφές της παραβατικής συμπεριφοράς (Τζιόγκουρος, 2009).

❖ Σωματική βία: Η σωματική μορφή της παραβατικότητας θεωρείται μία από τις συχνότερες μορφές σχολικής παραβατικότητας ανάμεσα στα παιδιά. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα παιδιά στις πιο μικρές ηλικίες, ασκούν περισσότερη σωματική παραβατικότητα, ενώ όσο αυξάνει η ηλικία τους, τόσο αυτή μειώνεται. Επίσης, εκδηλώνεται περισσότερο σε αγόρια (Besag, 1989 & Olweus, 1993).

Η σωματική βία, ονομάζεται αλλιώς και «σωματική εκδήλωση του εκφοβισμού», η οποία περιλαμβάνει τον φυσικό τραυματισμό ή την απειλή τραυματισμού προς κάποιον (Besag, 1989 & Olweus, 1993).

Σε αυτό το σημείο, ενδιαφέρον θα ήταν να αναφερθούν κάποιες έρευνες που έγιναν στην Ελλάδα σε παιδιά Δημοτικού. Τα αποτελέσματα των ερευνών έδειξαν πως το 37% των παιδιών που βρίσκονται στην Αθήνα και πηγαίνουν δημοτικό σχολείο, έχουν υποστεί σωματική βία. Το 13% των παιδιών έχουν πει πως έχουν διαπράξει παραβατική συμπεριφορά, υπό την μορφή της σωματικής βίας (Besag, 1989 & Olweus, 1993).

❖ Ψυχολογική βία: Ο θύτης προσπαθεί να εξευτελίσει το αδύναμο άτομο, το ταπεινώνει και του φέρεται υποτιμητικά. Ασκεί διαρκή κριτική και το κοροϊδεύει (Δημητρίου, 2003).

❖ Συναισθηματική βία: Τα όρια της συναισθηματικής βίας συγχέονται με την ψυχολογική. Περιλαμβάνει καταπίεση και εξαναγκασμό σε σημαντικό βαθμό, καθώς οι θύτες εκμεταλλεύονται τη συναισθηματική και ψυχολογική εξάρτηση του θύματος (Δημητρίου, 2003).

❖ Σεξουαλική βία και παρενόχληση: Επιβολή του θύματος σε οποιαδήποτε σεξουαλική πράξη ή συμπεριφορά παρά την θέλησή του, καθώς και πίεση για συμμετοχή σε σεξουαλικές συμπεριφορές που κάνουν το άτομο να νιώθει άσχημα (Δημητρίου, 2003). Η σεξουαλική βία αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Παρατηρείται όλο και μεγαλύτερη αύξηση της συγκεκριμένης

παραβατικής συμπεριφοράς στα όρια του σχολικού χώρου και γίνεται σε όλο και μικρότερη ηλικία (Saner, 2007).

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία, η οποία δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *independent*, έδειξε πως 3000 Άγγλοι μαθητές σταματάνε τα μαθήματά τους, λόγω απρεπούς σεξουαλικής συμπεριφοράς που έχουν βιώσει. Επιπρόσθετα, μια ακόμα έρευνα για αυτήν την μορφή παραβατικότητας έδειξε ότι το 35% των μαθητών έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση (Saner, E. 2007).

❖ **Κλοπή:** Ανατρέχοντας στον Ποινικό Κώδικα, στο Άρθρο 372 διαπιστώνεται ότι «κλοπή διαπράττει όποιος αφαιρεί ξένο (ολικά ή εν μέρει) κινητό πράγμα από την κατοχή άλλου, με σκοπό να το ιδιοποιηθεί παράνομα» (Μαγγανάς & Λάζος, 1998). Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού από το Χαμόγελο του Παιδιού, 19.16% των μαθητών έχουν πέσει θύματα κλοπής (Φωτόπουλος, 2013).

Αντικείμενο κλοπής μπορεί να γίνει οποιοδήποτε κινητό πράγμα, που ανήκει σε συγκεκριμένο πρόσωπο, ανεξάρτητα αν η αξία του είναι οικονομική ή χρηματική. Απαραίτητες προϋποθέσεις για να θεωρηθεί μια πράξη κλοπή είναι: α) η ύπαρξη κατοχής κινητού πράγματος πάνω σε ξένο για το δράστη πρόσωπο κατά το χρόνο διάπραξης, β) η απομάκρυνση του πράγματος από την κατοχή άλλου, παρά τη θέλησή του, με άμεση ή έμμεση επενέργεια του δράστη και γ) η θέση του πράγματος στην κατοχή του δράστη (Μανωλεδάκης, 2002,).

Πολλά μικρά παιδιά καταφεύγουν στο να διαπράξουν μια μικροκλοπή είτε από πράγματα συμμαθητών τους, είτε από αντικείμενα καταστημάτων (Kidder, 2010).

❖ Σκασιαρχείο: Πολλοί μαθητές, ακόμα και στην μικρότερη ηλικία, καταφεύγουν στην λύση του σκασιαρχείου προκειμένου να αποφύγουν καταστάσεις, οι οποίες θα τους φέρουν σε δύσκολη θέση. Οι καταστάσεις αυτές, μπορεί να προκληθούν από συμμαθητές τους ή και από δασκάλους τους (με το να τους ζητούν να πουν το μάθημα που δεν ξέρουν ή να γράψουν κάποιο διαγώνισμα) (Landsman, 2004).

Άλλες μορφές παραβατικότητας μπορεί να είναι οι βανδαλισμοί (καταστροφή σχολικής περιουσίας), η αναγραφή συνθημάτων (graffiti), οι καταλήψεις (Πετρόπουλος, 1999).

2.4. Αιτιολογικοί Παράγοντες

Οι νέοι είναι περισσότερο πιθανό να προβούν σε παραβάσεις από οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή ομάδα. Αυτό συμβαίνει επειδή βρίσκονται σε μια ηλικία με πολλαπλές εσωτερικές συγκρούσεις και μεταβαλλόμενα συναισθήματα. Είναι μια ομάδα, η οποία μπορεί να παρασυρθεί και να αλλάξει τη συμπεριφορά και τις πράξεις της ανά πάσα στιγμή. Κατά κάποιο τρόπο, ωστόσο, τα δεδομένα αυτά είναι παραπλανητικά, επειδή ορισμένες συμπεριφορές (π.χ. χρήση νόμιμων ναρκωτικών ουσιών), είναι παράνομες για τα νεαρά παιδιά και τους εφήβους, αλλά όχι για τους ενήλικες. Έτσι ένα νέο παιδί είναι ευκολότερο να παραβεί τον νόμο, κάνοντας κάτι το οποίο θα ήταν νόμιμο αν ήταν λίγο μεγαλύτερος. Ωστόσο, ακόμη και αν δεν ληφθούν υπόψη αυτού του είδους οι παρεμβάσεις, τα παιδιά και οι έφηβοι εμπλέκονται δυσανάλογα συχνά σε βίαιες εγκληματικές πράξεις, όπως βιαιοπραγίες και εγκλήματα που σχετίζονται με την περιουσία του άλλου (Feldman, 2009). Ποιοι είναι όμως οι παράγοντες που ωθούν στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς των νέων;

Από τις μέχρι σήμερα μελέτες προκύπτει ότι δεν υπάρχει κανένας παράγοντας που να

ευθύνεται απόλυτα για την παραβατικότητα των ανηλίκων, αλλά η πιθανότητα να εμπλακεί ένας νέος σε παραπτώματα αυξάνει, όσο αυξάνουν οι παράγοντες κινδύνου (Φρατζεσκάκης, 1987).

Στο «ιστορικό» των ανήλικων παραβατών συνυπάρχουν συνήθως πολλοί προδιαθεσικοί παράγοντες. Οι περισσότεροι επιστήμονες συμφωνούν ότι στην πρώιμη ηλικία του ανήλικου παραβάτη, οι πιο σημαντικοί κίνδυνοι πηγάζουν από την βιο-ψυχολογική ανάπτυξη (π.χ. επιπλοκές κατά τη γέννηση, υπερδραστηριότητα, προβλήματα στη διαμόρφωση του χαρακτήρα) (Φρατζεσκάκης, 1987). Οι κοινωνικές επιστήμες από την άλλη πλευρά άρχισαν να στρέφονται σε άλλους λόγους, όπως στους θεσμούς της κοινωνικοποίησης και ειδικότερα στην οικογένεια και το σχολείο. Μεγαλύτερη έμφαση όμως, δόθηκε στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης μέσω της οικογένειας και την σημασία της στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς (Γεώργας, 1986).

Φύλο: Όσον αφορά το φύλο (αγόρι, κορίτσι), οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί υποστηρίζουν ότι η βιαιότητα μπορεί να θεωρηθεί ένας παράγοντας διαφοροποίησης μεταξύ των δύο φύλων (Γεωργούλας, 2000).

Η παραβατικότητα από ανήλικα κορίτσια βρίσκεται σε χαμηλό ποσοστό, σε αντίθεση με τα ανήλικα αγόρια. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι το κορίτσι θα λάβει ανατροφή και διαπαιδαγώγηση που διαφοροποιείται από την αντίστοιχη ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του αγοριού. Επεξηγηματικά, το κορίτσι παίζει με κούκλες, είναι μια μικρή κυρία που πρέπει να έχει καλούς τρόπους. Το αγόρι αντίθετα, παίζει με στρατιωτάκια, βγαίνει στους δρόμους και παίζει «πόλεμο» ή «κλέφτες και αστυνόμους». Επίσης, η σωματική κατασκευή του κοριτσιού, που είναι υποδεέστερη και έχει μειωμένη φυσική κατάσταση σε σχέση με το αγόρι, είναι σημαντικός παράγοντας στη διεξαγωγή παραβάσεων (Γεωργούλας, 2000).

Κληρονομικότητα: Κάποιοι λένε πως εγκληματίας δεν γεννιέσαι, αλλά γίνεσαι και γίνεσαι υπό την επιρροή του περιβάλλοντος που ζεις. Η κληρονομικότητα παρ' όλα αυτά, είναι ένα από τα γεγονότα που δεν μπορούν να περάσουν χωρίς ιδιαίτερη προσοχή. Μια κληρονομική προδιάθεση μπορεί να υπάρχει από τους προγόνους ενός ανθρώπου. Μπορεί όμως να αυξηθεί ή να μην εκδηλωθεί ποτέ, μέσω της επιρροής του περιβάλλοντος του ανθρώπου (Connor, 2002).

Οικογένεια-σχολείο-συνομήλικοι: Αν αυτές οι κατηγορίες μπορούσαν να γίνουν μία, θα έλεγε κανείς πως είναι η κατηγορία των φορέων αγωγής και κοινωνικοποίησης. Σε αυτή την κατηγορία όλοι οι φορείς δεν πρέπει να «ακουμπάνε» τα άκρα και με αυτό εννοούμε την αυταρχική συμπεριφορά ή αντίστοιχα την υπερπροστατευτική συμπεριφορά. Όταν παράγονται τέτοιες ακραίες συμπεριφορές, δεν αναγνωρίζονται τα δικαιώματα του παιδιού. Αποτέλεσμα είναι να μην λύνονται οι διαφορές μέσω του διαλόγου και το παιδί να προβαίνει σε άλλους τρόπους προκειμένου να βρει το δίκιο του (Connor, 2002).

Η **οικογένεια** είναι ο πρωταρχικός παράγοντας κοινωνικοποίησης. Η σημασία της, παρά τις συνεχόμενες κοινωνικές αλλαγές και εξελίξεις (π.χ. η θέση της γυναίκας και η υποτίμηση της μητρικής λειτουργίας), εξακολουθεί να είναι τεράστια (Κουρελά, 2005). Η οικογένεια παραμένει το πλαίσιο, η ομάδα αναφοράς μέσα στην οποία το παιδί θα αποκτήσει τις πρώτες κοινωνικές του εμπειρίες, θα γνωρίσει τις πρώτες σχέσεις εξουσίας, τις στάσεις, τις πεποιθήσεις και τις αξίες που θα το ακολουθούν για το υπόλοιπο της ζωής του (Νόβα- Καλτσούνη, 1998).

Έρευνες έχουν αποδείξει ότι το οικογενειακό περιβάλλον είναι καθοριστικός αιτιολογικός παράγοντας παραβατικής συμπεριφοράς παιδιών. Η συμπεριφορά των γονέων απέναντι στο παιδί αποτελεί πηγή παραβατικότητας. Για παράδειγμα, οι υπερβολικά αυστηροί

γονείς, οι οποίοι τιμωρούν συχνά το παιδί ανάλογα με τη δική τους συναισθηματική κατάσταση, δεν αφήνουν τα περιθώρια συναισθηματικής αντίδρασης και έκφρασης από μέρους του παιδιού. Το αντίθετο του αυστηρού γονέα, οι υπερβολικά παραχωρητικοί γονείς, δεν θέτουν όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Τέλος, οι αδιάφοροι γονείς που αγνοούν ή απορρίπτουν το παιδί (Βερνάδος, 2003).

Το **σχολείο** είναι αναμφισβήτητα ένας από τους σημαντικότερους φορείς κοινωνικοποίησης του ατόμου. Αποτελεί την ομάδα, τη «μικρή κοινωνία», μετά την οικογένεια, στην οποία ανήκει το παιδί. Η άποψη η οποία υποστηρίζει ότι στην οικογένεια πραγματοποιείται «συναισθηματική κοινωνικοποίηση», ενώ στο σχολείο «πνευματική», δεν έχει γεννηθεί τυχαία (Λαμπροπούλου, 1994).

Μέσα στο σχολικό περιβάλλον ανιχνεύονται πρώιμα προβλήματα συμπεριφοράς π.χ. σκασιαρχείο, απρεπής συμπεριφορές, βία κατά τα διαλείμματα κ.α.

Έρευνες συνδέουν την απόδοση του νέου στο σχολείο και γενικότερα τη στάση του εκπαιδευτική διαδικασία, με την αποκλίνουσα συμπεριφορά. Οι ανωτέρω έρευνες υποστηρίζουν, ότι τα ίδια τα σχολεία συμβάλλουν συχνά στην παρέκκλιση, κάνοντας διακρίσεις ανάμεσα στους «καλούς» και στους «κακούς» μαθητές. Σύμφωνα με τα κριτήρια των μεσαίων στρωμάτων, μαθητές με έκδηλα αρνητικά οικογενειακά χαρακτηριστικά και προβλήματα κοινωνικοποίησης, κινδυνεύουν περισσότερο από τους άλλους να χαρακτηριστούν «αποτυχημένοι». Οι εκπαιδευτικοί, λειτουργώντας κυρίως με βάση τις στερεότυπες θεωρίες και προσωπικές εκτιμήσεις, κατηγοριοποιούν τους μαθητές ανάλογα με τις επιδόσεις τους, την καλή συμπεριφορά και ανάλογα με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους. Όσοι μαθητές χαρακτηρίζονται αρνητικά, έχουν και την ανάλογη μεταχείριση από τους δασκάλους. Οι

εκπαιδευτικοί αντιδρούν συνήθως με τιμωρίες, αποβολές, απορρίψεις (Cusson, 1981).

Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου σε σχέση με την παραβατικότητα των παιδιών, αναλύονται εκτενέστερα στα κεφάλαια 3 και 4.

Οι **ομάδες συνομηλίκων** στις οποίες ανήκουν οι νέοι είναι, σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους, ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας, που σχετίζεται άμεσα με την παιδική παραβατικότητα (Λαμπροπούλου, 1994).

Οι παρέες έχουν αποτελέσει και εξακολουθούν να είναι αντικείμενο κεντρικού εγκληματολογικού και κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος. Η νεανική παραβατικότητα θεωρείται ότι ξεκινά ως ομαδική διαδικασία και ότι η νεανική παραβατική «συμμορία» ανοίγει το δρόμο για την εγκληματικότητα (Λαμπροπούλου, 1994).

Πιο εξειδικευμένες έρευνες αναφέρουν ότι δημιουργείται μια υποκουλτούρα παραβατικότητας από μειονεκτούντες μαθητές, οι οποίοι εντάσσονται σε ομάδες φίλων ανάλογου χαρακτήρα. Η συμπεριφορά της ομάδας στις επιθετικές συμπεριφορές των παιδιών, θα καθορίσει το είδος και το βαθμό της αντικοινωνικότητας που θα αναπτύξουν οι ανήλικοι (Γεωργούλας, 2000).

Πολλές θεωρίες δίνουν έμφαση στους ψυχολογικούς παράγοντες που ωθούν έναν ανήλικο να ενταχθεί σε τέτοιου είδους ομάδες και να υιοθετήσει μια παραβατική συμπεριφορά. Το πλημμελώς κοινωνικοποιημένο παιδί, που αισθάνεται μειονεκτικά σε σχέση με τους συνομηλίκους του, θα ενταχθεί στις συμμορίες προσπαθώντας να αποκτήσει μια κοινωνική νομιμοποίηση και μια προσωπική αναφορά (Αστρινάκης, 1991).

Οι ίδιες θεωρίες υποστηρίζουν πως οι νέοι, λόγω του ευαίσθητου της ηλικίας τους νιώθουν ανασφάλεια, η οποία εξουδετερώνεται με την ένταξη σε μια παρέα. Με αυτόν τον

τρόπο καλύπτουν το αίσθημα του «ανήκειν» (Φαρσεδάκης, 2005).

Πολιτισμικές επιρροές: Τα ερεθίσματα που προέρχονται από τον πολιτισμό και την κουλτούρα κάθε κοινωνικής ομάδας, είναι βέβαιο ότι ασκούν σοβαρή επίδραση στην διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ανηλίκου. Οι πολιτισμικές και πολιτιστικές αξίες που πηγάζουν από την κοινωνική τάξη, καθώς και την εθνική ταυτότητα, αλλά και η σύναψη σχέσεων του ανηλίκου με άτομα και ομάδες, είναι πιθανό να συμβάλλουν στην υιοθέτηση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (Μαγγανάς, 2004).

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι μια πολύ σοβαρή κατηγορία αιτιών της παραβατικότητας, τόσο των παιδιών όσο και όλων των ανθρώπων. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχουν μια τάση να προβάλλουν την βία ως κάτι καθημερινό, κάτι που είναι φυσικό στην ζωή των ανθρώπων. Έτσι το παιδί, ακόμα και να θέλει να κάνει μια καλή πράξη, παράγει παραβατικές συμπεριφορές γιατί του έχουν δείξει πως μόνο μέσω αυτών των συμπεριφορών κερδίζεις το αποτέλεσμα που θες (Connors, 2002).

Τις τελευταίες δεκαετίες ,κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο , όπου η τηλεόραση μπήκε και σε κάθε σπίτι, άρχισε να γίνεται έρευνα για τον αντίκτυπο των σκηνών παραβατικότητας και βίας στην συμπεριφορά των παιδιών. Το αρχικό ερώτημα που τέθηκε, ήταν αν και κατά πόσο οι σκηνές βίας που διαδραματίζονταν και προβάλλονταν από διάφορες εκπομπές, επιδρούν στα παιδιά και ενισχύουν την επιθετικότητά τους. Πάνω σε αυτή τη θεωρία στηρίζεται και το πείραμα του Schachter το 1962, όπως αναφέρεται και στο βιβλίο του Γεώργια (1986). Ο Schachter, προκάλεσε στους συμμετέχοντές του μια φυσική διέγερση με το ερέθισμα μιας ταινίας. Έδειξε δηλαδή στην μία ομάδα, μία κινηματογραφική ταινία με σκηνές βίας και

στην άλλη ομάδα, μία ταινία με ρομαντικές σκηνές. Στο τέλος των δύο ταινιών, η πρώτη ομάδα είχε θυμωμένα συναισθήματα, ενώ η άλλη ευχάριστα. Τα συναισθήματα λοιπόν του κάθε ανθρώπου επηρεάζονται άμεσα από τα εξωτερικά ερεθίσματα που δέχονται (Γεώργας, 1986).

Κοινωνικοί ψυχολόγοι, όπως οι Bandura , Berkowitz , Feshbach , Stein κ.α. ερεύνησαν το φαινόμενο με ομάδες παιδιών , στα οποία έδειξαν φιλμ που περιείχαν σκηνές βίας. Στην συνέχεια, οι ερευνητές προχώρησαν στην καταγραφή των αντιδράσεων των παιδιών, τα οποία είχαν εκτεθεί στην επίδραση των σκηνών βίας. Τα πορίσματα που προέκυψαν από τις έρευνες είναι αντιφατικά, καθώς μερικοί κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η τηλεόραση είναι το «σχολείο του εγκλήματος», γιατί μαθαίνει στα παιδιά πώς να είναι επιθετικά. Άλλοι ωστόσο, κατέληξαν σε ένα τελείως διαφορετικό συμπέρασμα, διατυπώνοντας ότι η τηλεόραση δεν έχει καμία επιρροή, άμεση τουλάχιστον, στην συμπεριφορά των παιδιών. Άλλοι τέλος , θεωρητικοί της κοινωνικής μάθησης κατέληξαν στο συμπέρασμα , ότι τα μικρά παιδιά αντιγράφουν και μιμούνται τις σκηνές βίας που έχουν παρακολουθήσει στους τηλεοπτικούς δέκτες (Παπαδόπουλος, 1996).

Το 1978, ο Bandura έδειξε μέσα από το πείραμά του, πώς επιδρά η επιθετική συμπεριφορά, που αμείβεται ως πρότυπο στον άνθρωπο παρατηρητή. Χώρισε παιδιά προσχολικής αγωγής σε 3 ομάδες προβάλλοντάς τους ένα βίντεο, όπου πρωταγωνιστούσαν 2 ανήλικοι. Στην πρώτη ομάδα, ο ένας από τους 2 ανήλικους είναι πολύ επιθετικός και παίρνει τα παιχνίδια του άλλου. Στην δεύτερη ομάδα, τα παιδιά παρατηρούν το ίδιο βίντεο, μόνο που όταν ο ανήλικος προσπαθεί να πάρει τα παιχνίδια του άλλου, ο άλλος του επιτίθεται. Στο τέλος, παρόλο που ο ανήλικος θεωρεί πως έπραξε σωστά, για να πάρει πίσω τα παιχνίδια, κάθεται και

κλαίει σε μία γωνία. Στην τρίτη ομάδα, οι δύο ανήλικοι έπαιζαν έντονα, αλλά όχι επιθετικά. Στο τέλος του πειράματος, ο ερευνητής έβαλε τα παιδιά σε διάφορους χώρους για παιχνίδι. Είδε πως μόνο τα παιδιά που ανήκαν στη πρώτη ομάδα άσκησαν επιθετική συμπεριφορά, ενώ κανένα από τα παιδιά των άλλων ομάδων δεν έδειξε τέτοιο αποτέλεσμα. Έτσι ο Bandura συμπεράνει ότι η μίμηση των επιθετικών προτύπων από παιδιά, γίνεται μόνο όταν δουν ότι η συμπεριφορά αυτή αμείβεται θετικά. Η αντιφατικότητα των ερευνητικών αποτελεσμάτων αντανακλούν την πολυπλοκότητα του προβλήματος (Παπαδόπουλος, 1996).

Πολιτεία: Η πολιτεία και η θέσπιση των νόμων δεν είναι ακόμα κατάλληλες για την πάταξη του εγκλήματος, ακόμα και αν ο άνθρωπος που το διαπράττει είναι παιδί. Τα κενά λοιπόν στους νόμους φέρουν ως αποτέλεσμα και μια φήμη αναξιόπιστης δικαιοσύνης. Τα εκάστοτε αναμορφωτήρια έχουν άθλιες συνθήκες διαβίωσης, ώστε να αποτελούν σχολεία εγκλήματος και όχι σωφρονιστικά ιδρύματα για παιδιά και νέους με παραβατικές συμπεριφορές (Connor, 2002).

Οι νέοι γενικότερα: Αυτή είναι μια κατηγορία που περιλαμβάνει γενικώς την συμπεριφορά των παιδιών και μετέπειτα και των εφήβων. Τα παιδιά σε αυτές τις ηλικίες έχουν συνήθως έντονη προσωπικότητα και ενεργητικότητα, με αποτέλεσμα να διοχετεύουν, κάποιες φορές, την ενέργεια αυτή στην παραβατικότητα και την επιθετική συμπεριφορά(Connor, 2002).

Καταναλωτισμός: Ενδιαφέροντα παράγοντα αποτελεί και η κατηγορία του καταναλωτισμού. Η κουλτούρα του καταναλωτισμού έχει ως πρότυπο την διαρκή επιτυχία, κάτι που προφανώς δεν είναι εφικτό κατά τη διάρκεια της ζωής. Κάτι τέτοιο όμως, δεν γίνεται κατανοητό από τα παιδιά και τους εφήβους. Αυτό οφείλεται στο νεαρό της ηλικίας τους και στη

μη κατανόηση των στόχων του καταναλωτισμού. Έτσι λοιπόν, τα παιδιά προσπαθούν να εισάγουν αυτή την επιτυχία στη ζωή τους, είτε με την επιθετική τους συμπεριφορά, είτε με το να μιμούνται λάθος πρότυπα (Connor, 2002) .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

3.1 Η έννοια της οικογένειας και ο ρόλος της

«Η οικογένεια είναι μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Σχηματίζει την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα, της οποίας ο βασικός σκοπός είναι η διατήρηση του ανθρώπινου είδους μέσω μιας αναπαραγωγής των μελών της κοινωνίας.»(Σαλμοντ, 2008, http://www.specialeducation.gr/files/salmon_t_el.pdf) Μέσα στα πλαίσια της οικογένειας δημιουργείται μια κοινότητα όπου τα μέλη της έχουν κοινούς ψυχικούς δεσμούς, δεσμούς αίματος και ζουν κάτω από την ίδια στέγη.

Είναι πολύ δύσκολο να δοθεί ένας συγκεκριμένος ορισμός της οικογένειας που να καλύπτει όλες της πτυχές της. Μπορούμε όμως να αναφέρουμε πως είναι μια ομάδα όπου αποτελείται από δύο ετερόφυλα άτομα, συνδέοντας την τεκνοποιία με τη θεμελίωση της μητρότητας και της πατρότητας, εφόσον και αν υπάρχουν παιδιά. Η οικογένεια αποτελεί ένα σύνολο ανθρώπων που συνδέονται μεταξύ τους με τον ισχυρό δεσμό του αίματος και από εκεί πηγάζει η αμοιβαιότητα αισθημάτων των μελών της. Βασική αποστολή της οικογένειας είναι να ικανοποιήσει τις φυσικές και ψυχολογικές ανάγκες των μελών της και να εξασφαλίζει την επιβίωση της. Η βιολογική λειτουργία της συνιστάται στην αναπαραγωγή του είδους. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγάρκη, 2004)

«Αποτελεί πρωταρχικό κύτταρο και οργανικό μέλος της κοινωνίας κάθε αλλαγή της οποίας επηρεάζει την οικογένεια και τους θεσμούς της. Και αυτό συμβαίνει γιατί η οικογένεια μεταδίδει τον πολιτισμό, την μόρφωση, τη γλώσσα, διαμορφώνει τη συμπεριφορά, καταστέλλει τα ένστικτα, γι' αυτό κάθε αλλαγή στα κοινωνικά δεδομένα, επηρεάζει τους κόλπους της

οικογενείας.»(Τσαρδάκη Δ., 1984:34) Η οικογένεια, υπό οποιαδήποτε μορφή ή δομή και σε οποιαδήποτε ιστορική περίοδο αποτελεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο το παιδί “αναπλάθει” και “οργανώνει” τα πρώτα χαρακτηριστικά του. Αποτελεί αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα, η σημασία και η συμβολή της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση και στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε ανθρώπου.

«Ο τρόπος με τον οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά τους οι γονείς, αποτελεί πλέον ένα βασικό θέμα που απασχολεί τους επαγγελματίες ολοένα και περισσότερο. Υπάρχει ένα ολοένα και πιο αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον ορισμό της επιτυχημένης γονεϊκής λειτουργίας. Οι McGroder και Hyga αναφέρουν ότι, τα παιδιά επηρεάζονται, από το ποιοι είναι οι γονείς τους (π.χ. ως προς το φύλλο, την ηλικία, την καταγωγή/εθνικότητα, τη νοημοσύνη, την εκπαίδευση, την ιδιοσυγκρασία), από το τι γνωρίζουν οι γονείς τους (π.χ. σχετικά με την ανάπτυξη και τη συμπεριφορά του παιδιού), και από το τι πιστεύουν οι γονείς τους (π.χ. στάσεις σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση). Ακόμη συμπληρώνουν ότι, τα παιδιά ενδιαφέρονται για το καθετί που εκτιμούν οι γονείς τους (π.χ. εκπαίδευση, επίδοση, υπακοή, διαπροσωπικές σχέσεις), για το τι προσδοκούν οι γονείς από το παιδί (π.χ. ηλικιακά ή αναπτυξιακά κατάλληλες πεποιθήσεις για τη συμπεριφορά, πεποιθήσεις για την επίδοση του παιδιού) και για το τι τελικά κάνουν οι γονείς τους (π.χ. οι πράξεις και το στυλ τους)». (Λ. Κωνσταντινίδης, Π. Γκόγκα, Γ. Σίμος, Β. Μαυρέας, (2012)Μελέτη διερεύνησης της αποτελεσματικότητας ενός ομαδικού προγράμματος εκπαίδευσης γονεών γνωστικής -συμπεριφορικής προσέγγισης <http://www.psych.gr/documents/psychiatry/23.3-GR-2012-221.pdf> [πρόσβαση 30 Ιουλίου 2013])

Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως οι γονείς πλέον, μέσα από τη διαδικασία της

κοινωνικής μητρότητας καταφέρνουν και πετυχαίνουν μια κατευθυνόμενη υποστήριξη, αναφορικά με τη συμπεριφορά των παιδιών τους στο μέλλον και αγγίζουν άμεσα και πολύπλευρα κομμάτια της ζωής των παιδιών τους, όπως τα ενδιαφέροντα τους και τις ανάγκες τους. Οι ανάγκες αυτές περιλαμβάνουν πολλές ενότητες αναφορικά με τα παιδιά, όπως είναι, η πειθαρχία, τα εκπαιδευτικά θέματα και οι προτεραιότητες, η ασφάλεια που πρέπει να νιώθουν μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον. (Αικατερίνη Λιμνιάτη, 2011)

Ιδιαίτερα, προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη σχέση του παιδιού με τη μητέρα καθώς είναι ένας ιερός δεσμός, στον οποίον δημιουργείται εξ αρχής η συναισθηματική επαφή και η επικοινωνία για τη μετέπειτα ζωή του παιδιού. Η ασφάλεια και η φροντίδα είναι δύο από τα πιο σημαντικά αισθήματα που θα πρέπει να βιώνει το παιδί για να είναι ψυχολογικά “έτοιμο” να μεταβεί στην κοινωνία.

Όπως επιβεβαιώνουν πολυάριθμες έρευνες ένα νέο σύστημα αξιών αναδύθηκε στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών και διαδόθηκε αρκετά γρήγορα, αμφισβητώντας το κυρίαρχο μοντέλο, το οποίο βασιζόταν σε μια αυστηρή κατανομή των ρόλων των φύλων, επηρεάζοντας και τις αναπαραστάσεις, για την οργάνωση της οικογενειακής ζωής. Οι σχέσεις ανδρών-γυναικών μεταβάλλονται, με αποτέλεσμα να αλλάζει και η δομή της οικογένειας. Η συμπλήρωση των ρόλων των δύο φύλων έρχεται να αντικατασταθεί, από τη μη διάκριση των ρόλων τους. Οι γυναίκες εντάσσονται στην αγορά εργασίας, όχι μόνο για βιοποριστικούς λόγους, αλλά και για να βελτιώσουν τη θέση τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι, καθώς και να εξασφαλίσουν την πολυπόθητη αυτονομία τους. Αξίζει να σημειωθεί, πως η συνεισφορά του γυναικείου φύλου στην παραγωγή είναι πολύ σημαντική. (Αικατερίνη Λιμνιάτη, 2011)

Ουσιαστικά, ο ρόλος της οικογένειας είναι να παρέχει αξιόλογη διαπαιδαγώγηση στα

παιδιά ώστε να αναπτύξουν όσο το δυνατό κοινωνικά ολοκληρωμένες αξίες. Αυτό θα υλοποιηθεί με επιτυχία, όταν οι γονείς θέτουν σταθερά όρια στα παιδιά τους. Συγκεκριμένα η οριοθέτηση της συμπεριφοράς είναι αυτό που βοηθά το παιδί να κατανοήσει τους κανόνες και τις προσδοκίες των γονέων του. Τα όρια που τίθενται στη συμπεριφορά καθορίζουν επίσης την ισορροπία της δύναμης και της εξουσίας στις οικογενειακές σχέσεις και συνιστούν ένα ουσιώδες στοιχείο στην ανατροφή των παιδιών. Με αυτό το αποτέλεσμα, τα παιδιά μαθαίνουν να αγαπούν, να προστατεύουν την προσωπικότητά τους και να συμβαδίζουν με τους κοινωνικούς κανόνες, μαθαίνοντας να ζουν με όρια.

3.1.1. Οικογένεια και Παραβατικότητα

«Η νεανική ή ανήλικη παραβατικότητα είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο με πολλές όψεις: φαινόμενο ατομικό, διατομικό και κοινωνικό. Αποτελεί σημείο που διασταυρώνονται ψυχολογικές και κοινωνιολογικές έννοιες. Έννοιες που αφορούν τον ανήλικο, την προσωπικότητά του, το πλαίσιο μέσα στο οποίο κοινωνικοποιείται, την επαφή του με τους κρατικούς φορείς εξουσίας (σύστημα δικαιοσύνης, επιμελητές ανηλίκων, αστυνομικές αρχές), την αντιμετώπιση απ' αυτούς, καθώς και την επίσημη αντίδραση της πολιτείας απέναντι σ' αυτούς που παραβαίνουν κοινωνικούς και νομικούς κανόνες. Ως εκ τούτου η προσέγγιση του φαινομένου της εγκληματικότητας παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες». (Καφασάρη Α. , Βλάσσης Ν. , Γερούκαλης Δ. Παραβατικότητα ανηλίκων. Μια μελέτη περίπτωσης από την Κω. <http://www.encephalos.gr/full/44-4-07g.htm> [πρόσβαση 31 Ιουλίου 2013])

Χωρίς καμία αμφιβολία, η οικογένεια αποτελεί το σημαντικότερο φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου, δεδομένου ότι είναι ο χώρος μέσα στον οποίον τα παιδιά

δημιουργούν το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής τους ταυτότητας, καθώς και της προσωπικής τους εικόνας. Μέσα σε αυτόν τον χώρο μαθαίνουν να συναναστρέφονται με άλλα άτομα, διδάσκονται την ηθική συμπεριφορά, γνωρίζουν τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, αξίες και αντιλήψεις.

Ο καθοριστικός ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη του παιδιού γενικότερα, αλλά και στη σχολική επίδοση και συμπεριφορά του παιδιού ως μαθητή ειδικότερα επισημαίνεται τόσο από τους ειδικούς (παιδαγωγούς, κοινωνιολόγους, ψυχολόγους, κ.λπ.) όσο και από τους γονείς και τα ίδια τα παιδιά ακόμα. Κι αυτό γιατί η οικογένεια παρεμβαίνει σε μια ηλικία η οποία είναι καθοριστική για τη μετέπειτα εξέλιξη του.

«Με γνώμονα τις επισημάνσεις αυτές, γίνεται πλέον φανερό ότι, στην περίπτωση όπου οι σχέσεις γονέων-παιδιών είναι διαταραγμένες, είναι κυριολεκτικά προβλέψιμες οι αρνητικές συνέπειες στα νεότερα μέλη της οικογένειας. Μια από αυτές τις συνέπειες, όπως επισημάνεται από πλήθος μελετητών, είναι η νεανική παραβατικότητα.»(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:53)

Κατά τον ίδιο τρόπο μια προβληματικού τύπου οικογένεια δυσκολεύεται να μεγαλώσει το παιδί της σύμφωνα με τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει μια παραβατική σταδιοδρομία ενός ανήλικου παραβάτη και στη συνέχεια ενός ενήλικου εγκληματία. Μια τέτοιου είδους οικογένεια χαρακτηρίζεται από ασταθείς σχέσεις των γονέων με αποτέλεσμα τα παιδιά να κακοποιούνται συναισθηματικά, ψυχολογικά και μερικές φορές και σωματικά. Ζώντας σε ένα τέτοιο δυσμενές περιβάλλον τα παιδιά υιοθετούν εγκληματικές συμπεριφορές και στάσεις των γονέων τους, με αποτέλεσμα να αποκτούν μια αντικοινωνική συμπεριφορά. Με βάση τη συμπεριφορά αυτή, δεν θα είναι ικανοί να ελέγξουν την μη αποδεκτή συμπεριφορά, δεν

θα σέβονται τα δικαιώματα των άλλων και δεν θα μπορούν να εμποδίσουν τη συσχέτιση με αντικοινωνικούς και παραβατικούς συνομηλίκους τους. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Σε κάθε περίπτωση όμως η εικόνα της οικογένειας ενός «παραβατικού ανήλικου» έχει την ευθύνη για την υιοθέτηση της παραβατικής συμπεριφοράς από τον ανήλικο. Αυτής της μορφής η οικογένεια χαρακτηρίζεται από ασταθείς και ανεύθυνες σχέσεις των γονιών, ενώ από την άλλη πλευρά πολύ συχνά παραμελούν και κακοποιούν συναισθηματικά, σωματικά και ψυχικά τα παιδιά τους. Μέσα σ' αυτό το δυσμενές για τον ανήλικο περιβάλλον επικρατούν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές όπως: αλκοολισμός, βία, χρήση ναρκωτικών ουσιών, αλητεία, μικροκλοπές, πορνεία. Κάτω απ' αυτές τις αντίξοες συνθήκες η παραβατική συμπεριφορά φαντάζει ως η μόνη διέξοδος με συνέπεια οι ανήλικοι υιοθετώντας αυτή τη στάση, ουσιαστικά ακολουθούν την ίδια εγκληματική συμπεριφορά με τους

3.2 Η συνδρομή της οικογένειας στη «διαμόρφωση» των ατομικών στοιχείων μιας παραβατικής συμπεριφοράς.

Η οικογένεια είναι ο πρώτος χώρος στον οποίο το παιδί αναπτύσσεται σωματικά, πνευματικά και ψυχικά. Μέσα στους κόλπους της οικογένειας μπορεί να “οργανωθεί” η παραβατική σταδιοδρομία ενός ανήλικου. Προκειμένου λοιπόν να αναλύσουμε τη συμβολή αυτής της οικογένειας, θα δοθεί έμφαση στα ατομικά και κοινωνικά στοιχεία της προσωπικότητας κάθε ατόμου, στα οποία το οικογενειακό περιβάλλον έχει συμβάλλει στην προέλευση τους.

3.2.1 Ατομικά -Βιοψυχικά στοιχεία

«Ένα σοβαρό ζήτημα που απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί την επιστημονική κοινότητα, είναι κατά πόσο η εγκληματικότητα κληρονομείται, υπό την έννοια της μεταβίβασης ορισμένων ιδιαίτερων βιογενετικών και βιοψυχικών οικογενειακών χαρακτηριστικών. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγάρκη, 2004:24) Δίνοντας έμφαση λοιπόν, στα ιδιαίτερα φυσιολογικά και ψυχικά χαρακτηριστικά που περιγράφουν την ιδιοσυγκρασία τού ανήλικου παραβάτη, θα παραθέσουμε τις θεωρίες τις οποίες αντλούν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Αναλυτικότερα, ο Lombroso θεωρούσε πως η εγκληματική δράση αποδίδεται σε κατεξοχήν βιολογικά αίτια, καθώς υπάρχει δυνατότητα διάκρισης και προσδιορισμού ενός ιδιόμορφου τύπου ανθρώπου, τον οποίο αποκάλεσε «άνθρωπο εγκληματία». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγάρκη, 2004) Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη θεωρία, ένας τέτοιου τύπου άνθρωπος φέρει ιδιαίτερα γνωρίσματα ή στίγματα «τα σπέρματα του εγκλήματος», τα οποία τον διαφοροποιούν από το μη-εγκληματικό άτομο, τόσο σε βιολογικό επίπεδο όσο και σε κοινωνικό. Αυτά τα στίγματα, όπως υποστήριξε, εμφανίζονται στο κρανιοεγκεφαλικό σχήμα, τους μύες του σώματος, τα αγγεία ακόμα και στο σκελετό. Με βάση όλους τους παραπάνω συνδυασμούς, ο Lombroso κατασκεύασε διάφορες τυπολογίες ανθρώπων όπως κλέφτες, βιαστές, εμπρηστές κ.α. Ακόμη, έκανε λόγο για τον συνθηματικό κώδικα επικοινωνίας των εγκληματιών, γνωστό ως «αργκό». Η συγκεκριμένη προσέγγιση του Lombroso βρήκε στην πορεία αρκετούς συνεχιστές, οι οποίοι προσπάθησαν να συσχετίσουν τα βιολογικά χαρακτηριστικά των ατόμων με την παραβατική τους συμπεριφορά, εστιάζοντας στο σωματότυπο, το φύλο κ.α. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγάρκη, 2004)

Πλησίον του Lombroso, βρίσκεται η θεωρία του γερμανού ψυχιάτρου Kretschmer, ο

οποίος εστιάζει στα χαρακτηριστικά της σωματικής διάπλασης του εγκληματία, μελετώντας την κατασκευή του ανθρώπινου σώματος σε δείγμα ατόμων που έπασχαν από ψυχικές νόσους. Μελετώντας λοιπόν τη θεωρία αυτή, συμπέρανε ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ συγκεκριμένων σωματοτύπων και ψυχικών νοσημάτων.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως ο Lange εστίασε τη μελέτη του, σε ζεύγη δίδυμων αδελφών, συμπεραίνοντας πως η τέλεση μιας εγκληματικής πράξης οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ιδιοσυγκρασία του ατόμου η οποία επηρεάζεται άμεσα από τον παράγοντα “κληρονομικότητα”. «Συγκεκριμένα, οι Hutchings B., Mednick S. (1997) με βάση τα πορίσματα της μελέτης τους σε δείγμα υιοθετημένων νεαρών αγοριών, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα υιοθετημένα αγόρια που προέρχονται από βιολογικούς γονείς με παραβατικό ιστορικό, συγκρινόμενα με υιοθετημένα αγόρια των οποίων οι βιολογικοί γονείς δεν είχαν παραβατικό ιστορικό, εμφάνιζαν μεγαλύτερη πιθανότητα να εκδηλώσουν κάποια μορφή παραβατικής συμπεριφοράς»(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:27) Επιπλέον, η παραπάνω μελέτη κατέδειξε ότι, η επιρροή του βιολογικού πατέρα είναι σημαντικά μεγαλύτερη συγκριτικά με εκείνη του θετού γονέα, με αποτέλεσμα να ενδέχεται να μεταβιβάζονται γενετικά χαρακτηριστικά τα οποία να “ευθύνονται” για την εκδήλωση οποιασδήποτε παραβατικής συμπεριφοράς.

Μια άλλη ερμηνευτική προσέγγιση, η θεωρία της “μειωμένης διανοητικής ικανότητας” εστιάζει σε ψυχολογικούς παραμέτρους. Πριν αναλύσουμε όμως την παρουσίαση της, θα ήταν σκόπιμο να θίξουμε την έννοια της ηθικής μικρόνοιας(moral imbecility), την οποία περιέγραψε ο J.Prichard, όπου ορίζεται ως «η κατάσταση στην οποία το άτομο ενεργεί αδιαφορώντας για τις παραδεκτές ηθικές αξίες εξαιτίας κάποιας διανοητικής ελαττωματικότητας». (Ευτυχία Αντωνία

Κατσιγαράκη, 2004:28) Η εν λόγω θεωρία βασίστηκε στις ακόλουθες θεωρητικές υποθέσεις οι οποίες πήραν τη μορφή αρχών:

1. «Η διανοητική καθυστέρηση μεταβιβάζεται μέσω της κληρονομικότητας κατά τους νόμους του Mendel».
2. «Η πλειονότητα σχεδόν των εγκληματιών πάσχει από διανοητική καθυστέρηση».
3. «Η διανοητική καθυστέρηση οδηγεί στο έγκλημα, επειδή δεν επιτρέπει την ανάπτυξη των αποτρεπτικών εκείνων διανοητικών μηχανισμών και ιδιαίτερα εκείνων που πηγάζουν από τον εκφοβιστικό χαρακτήρα της ποινής». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:28)

Διεξήχθησαν αρκετές μελέτες προκειμένου να εξεταστεί η επιρροή που ασκεί η διανοητική καθυστέρηση στην εγκληματική συμπεριφορά, προς απόδειξη της σχέσης μεταξύ: διανοητικής καθυστέρησης-κληρονομικότητας-εγκληματικότητας.

Μια άλλη προσέγγιση ήταν αυτή του Freud, ο οποίος έδωσε ενδιαφέρουσες ερμηνείες σχετικά με τα αίτια γένεσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Αναλυτικότερα, υποστήριζε ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος περιέχει τρεις διαφορετικές λειτουργίες: τη συνειδητή, την υποσυνειδητή και την υποσυνείδητη. Το υποσυνείδητο μέρος είναι αυτό που περιέχει βιολογικές επιθυμίες και ορμές που είναι δύσκολο να εκφραστούν με τη μορφή σκέψεων. «Όπως επισημαίνει ο Freud, διαμέσου αυτής της διαδικασίας, όλες οι δυσάρεστες παιδικές εμπειρίες, τα τραυματικά βιώματα, οι ορμές, οι επιθυμίες ή οι παραστάσεις καταστέλλονται ή απωθούνται στο υποσυνείδητο. Στην περίπτωση που δεν μπορεί να διατηρηθεί μια ισορροπία ανάμεσα στις τρεις υποδομές της προσωπικότητας(Εγώ, Υπερεγώ και Αυτό), τα αντικοινωνικά ένστικτα και οι εχθρικές παρορμήσεις κυριαρχούν, προκαλώντας την εμφάνιση μιας ανώμαλης (κοινωνικά)

συμπεριφοράς. Συχνά, αυτή η επικράτηση των αντικοινωνικών στοιχείων συνιστά εγκληματική πράξη, μέσω της οποίας το άτομο αναζητά ανακούφιση από τις εσωτερικές του συγκρούσεις. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:30)

Ακόμη, ο Adler έκανε λόγο για το «συναίσθημα της μειονεκτικότητας», το οποίο αναπτύσσεται στο άτομο κατά την παιδική του ηλικία. Έτσι, το παιδί αρχικά κυριεύεται από το συναίσθημα της κατωτερότητας, το οποίο προσπαθεί να καταπνίξει, εκδηλώνοντας μια έντονη παρόρμηση για ανωτερότητα. Πιο αναλυτικά, υποστήριζε πως τα άτομα νιώθουν μειονεκτικά είτε για κάποιες φυσικές μειονεξίες, είτε για κάποιες ανικανοποίητες επιθυμίες. Αυτό προέρχεται συνήθως από το χαμηλό βαθμό αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης που διακατέχει το άτομο. Το συναίσθημα αυτό, ενδυναμώνεται όλο και περισσότερο, εφόσον υπάρχουν κοινωνικοί παράμετροι στο οικογενειακό περιβάλλον που το επιβαρύνουν, όπως άσχημες συνθήκες διαβίωσης της οικογένειας, το χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό τους επίπεδο, η πολιτισμική της διαφορετικότητα κ. λ. π. Προκειμένου λοιπόν, το άτομο να μειώσει το συναίσθημά του αυτό, έχει την τάση να θέλει να αποκτήσει κύρος και δύναμη, προκειμένου να επιβληθεί στα άτομα με τα οποία συναναστρέφεται. «Όταν αυτή η έντονη παρόρμηση για εισβολή, διοχετεύεται σε κοινωνικά ωφέλιμες εργασίες που λαμβάνουν την αναγνώριση των άλλων, το άτομο καταφέρνει να υπερνήσει το συναίσθημα της μειονεξίας και να σχηματίσει μια φυσιολογική κοινωνικά προσωπικότητα. Στην περίπτωση όμως που δεν το κατορθώσει, η τάση του για επιβολή παραμένει άλυτη, γεγονός που συνεπάγεται ότι μπορεί «εν δυνάμει» να το οδηγήσει στο έγκλημα. Κατά συνέπεια, η τέλεση μιας εγκληματικής πράξης, αποτελεί μηχανισμό άμυνας του «Εγώ», επίδειξης ισχύος, καθώς και επιβεβαίωσης τόσο προς την Εαυτού εικόνα, όσο και προς τα άτομα που απαρτίζουν τον κοινωνικό του περίγυρο».(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη,

2004:31)

Κλείνοντας τις παραπάνω θεωρίες, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι, τα επιστημονικά τους ευρήματα δεν είναι ακόμα σε θέση να παρέχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να καταδεικνύουν ότι το έγκλημα είναι γενετικά προκαθορισμένο. Παρόλα αυτά, σημαντικό είναι να αναφερθεί πως το ερώτημα – αν κατά πόσο τα ατομικά χαρακτηριστικά του ατόμου συνδέονται με την εμφάνιση εγκληματικής πράξης- συνεχίζει να απασχολεί σημαντικά αριθμό επιστημόνων.

3.2.2 Τα κοινωνικά στοιχεία

Είναι πλέον ευρέως παραδεκτό ότι η οικογένεια έχει τον πρώτο και κυριότερο ρόλο στην κοινωνικοποίηση του ατόμου και κατά συνέπεια στη διαμόρφωση των κοινωνικών χαρακτηριστικών του. Συγκεκριμένα, θα στρέψουμε το ενδιαφέρον μας, στη λεγόμενη «Χαρτογραφική Γεωγραφική Σχολή» όπου οι δημιουργοί της χρησιμοποίησαν σαν μεθοδολογικό εργαλείο, την οικολογική κατανομή του εγκλήματος.

Συσχέτισαν τις εγκληματικές τάσεις που εκδήλωναν ορισμένα άτομα, έχοντας ως άξονα τις υποβαθμισμένες περιοχές που ζούσαν και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης. Ερευνώντας λοιπόν τα δεδομένα αυτά, διαπίστωσαν ότι το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας μεγάλωνε σε συνοικίες, οι οποίες εκτεινόταν ανάμεσα σε βιομηχανικές ή εμπορικές περιοχές έχοντας ως κύρια χαρακτηριστικά: τη φτώχεια, τα φτηνά ενοίκια, την συνύπαρξη ετερογενών πολιτιστικά και φυλετικά ομάδων, τη δράση εγκληματικών συμμοριών και τέλος την απουσία κοινωνικού ελέγχου. Το βασικό συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν ήταν ότι, η τάση των νέων για

εγκληματική πράξη στις συγκεκριμένες περιοχές ήταν αποτέλεσμα της πολιτιστικής μετάδοσης αξιών , η οποία προερχόταν από τη συμμετοχή των νέων σε εγκληματικές συμμορίες, καθώς ασκούσαν επιρροή από το περιβάλλον στο οποίο διαβιούσαν. Διατύπωσαν επίσης την άποψη, «ότι τόσο η ενήλικη εγκληματικότητα όσο και η νεανική παραβατικότητα αποτελούσαν φυσική προσαρμογή στις δύσκολες κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες ζούσαν οι κάτοικοι των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:35) Σημαντικό θα ήταν να αναφέρουμε το γεγονός, ότι οι κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης αυτές καθαυτές δεν αποτελούν εγκληματογόνο παράγοντα. Πολλά άτομα που ζουν κάτω από τέτοιου είδους συνθήκες είναι νομοταγείς πολίτες σε όλη τους τη ζωή. Τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας που παρουσιάζουν αυτές οι περιοχές, αντανακλούν στην πιθανή μεροληπτική τακτική του συστήματος σε ότι αφορά την κοινωνική τάξη(κατώτερη) στην οποία ανήκουν οι κάτοικοι των περιοχών αυτών. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Μια άλλη ερμηνευτική τάση, υποστηρίζει ότι η αντικοινωνικού τύπου συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα της διαδικασίας κοινωνικοποίησης του ατόμου σε διαφορετικό σύστημα αξιών. Επιπλέον, «κάθε άτομο γεννιέται μέσα σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον, το οποίο επηρεάζει τις αντιλήψεις και τις ιδέες του σχετικά με τις αξίες της ζωής, τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, τους κοινωνικούς θεσμούς κλπ. Έχοντας λοιπόν ως βάση ότι το κάθε άτομο ανήκει και κινείται μέσα στον χώρο περισσότερων από μιας κοινωνικών ομάδων γίνεται πλέον φανερό ότι κάθε μία διοχετεύει σε αυτό τους δικούς της κανόνες συμπεριφοράς, οι οποίοι συμβάλλουν στη σταδιακή διαμόρφωση των κοινωνικών στοιχείων της προσωπικότητας του».(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:37) Με αυτόν τον τρόπο, έχει παρατηρηθεί ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός της πολιτισμικής διαφοροποίησης μιας κοινωνίας, τόσο περισσότερες θα είναι οι

ομάδες οι οποίες θα επηρεάζουν με τους κανόνες τους τη συμπεριφορά του κάθε ατόμου.

Στην ίδια περιοχή προβληματισμού, κυμαίνονται και οι Μαρξιστικές θεωρίες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι τα αίτια του εγκλήματος προέρχονται από τα κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά της οικογένειας, στην εκδήλωση μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα το έγκλημα δικαιολογείται με δύο τρόπους, τόσο ως συνέπεια ανηθικότητας που προκύπτει από την αθλιότητα, στην οποία αναγκάζετε να ζει ένας άνθρωπος, όσο και αποτέλεσμα της παραφροσύνης που εισπράττει το άτομο από το κοινωνικό σύστημα. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, ο Bonger διατυπώνει την άποψη ότι, το έγκλημα εκδηλώνεται ως απόρροια μιας βαθιάς έλλειψης ηθικής διαπαιδαγώγησης, η οποία είναι απαραίτητα για την καταπολέμηση της εγκληματικής σκέψης. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

«Μέσα στα πλαίσια λοιπόν της μαρξιστικής διάνοησης, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι η οικογένεια σκιαγραφείται ως η μικρογραφία της κοινωνικής τάξης στην οποία αυτή ανήκει, βάση της οποίας προδιαγράφεται και ο βαθμός συμμετοχής της στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Σε αυτή την καθαρά ταξική σύλληψη της οικογένειας, το άτομο ανατρέφεται και διαπαιδαγωγείται ηθικά κατά την περίοδο της ανηλικότητας του, με βάση τους κοινωνικούς κανόνες και αξίες που ενστερνίζεται η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει η οικογένεια του». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:41) Κατά συνέπεια, η κοινωνία, υπό-σύνολο της οποίας αποτελεί η οικογένεια, είναι σε θέση να δημιουργήσει αντικοινωνικές τάσεις, ειδικά σε άτομα που έχουν την συγκεκριμένη προδιάθεση.

Ακόμη ο Tarde συσχέτισε την εγκληματικότητα με το οικογενειακό περιβάλλον,

υποστηρίζοντας ότι η πλειοψηφία των ανθρωποκτόνων και κλεπτών ήταν άτομα που κατά την παιδική τους ηλικία είχαν βιώσει κάποιου είδους οικογενειακή εγκατάλειψη, με τη μορφή γονεϊκής παραμέλησης. Επιπλέον, αναφέρει πως υπάρχουν δύο βασικές διαδικασίες οι οποίες ενεργούν σε ψυχολογικό επίπεδο: η εφεύρεση και η μίμηση. Η εφεύρεση συνιστά την πραγματικότητα στην κοινωνική ζωή, ενώ μέσα από την μετατροπή της από ατομική σε κοινωνική, είναι προορισμένη να γίνει αντικείμενο μίμησης, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: «όλες οι σημαντικές πράξεις τελούνται κάτω από την επίδραση του παραδείγματος, ενώ παράλληλα διατύπωσε τους ακόλουθους τρεις νόμους της μίμησης:

♣ Ο βαθμός που οι άνθρωποι μιμούνται ο ένας τον άλλον ορίζεται σε συνάρτηση με το βαθμό που συνδέονται μεταξύ τους. Συνεπάγεται ότι η μίμηση θα είναι μεγαλύτερη ανάμεσα στα άτομα που είναι πολύ στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους.

♣ Συνήθως ο ανώτατος εκ των δύο γίνεται αντικείμενο προς μίμηση από τον κατώτερο και ποτέ σχεδόν αντίστροφα.

♣ Η συνδρομή της μόδας κρίνεται καθοριστική στην εποχή των μιμήσεων, όταν διαφορετικά πρότυπα δεν συμβιβάζονται: ο πιο πρόσφατος συρμός κυριαρχεί». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:43)

Επιπρόσθετα, ο Tarde εφαρμόζοντας το πρώτο νόμο, παρατήρησε ότι το έγκλημα μπορεί να γίνει μια ισχυρή τάση μόδας, με αποτέλεσμα σε κλειστού τύπου κοινωνικές ομάδες (οικογένεια) να μπορεί να μετατραπεί σε συνήθεια. Σύμφωνα με τον δεύτερο νόμο, αυτός που έχει κύρος επηρεάζει αυτόν που δεν έχει. Το ίδιο ισχύει και με την εγκληματική συμπεριφορά.

«Η θεωρία της ανομίας του Merton αποδίδει την ύπαρξη εγκληματικών και παραβατικών συμπεριφορών στην δυσαρμονία που υπάρχει μεταξύ των κοινωνικών στόχων και των περιορισμένων θεσμικών που έχει στη διάθεση της μια οικογένεια. Ακριβώς επειδή η υλοποίηση των ευσεβών κοινωνικά στόχων δεν μπορεί να επιτευχθεί με νόμιμα μέσα, λόγω έλλειψης πρόσβασης που έχει η οικογένειά του σε αυτά, το άτομο αναγκάζεται να προβεί σε μη νόμιμες και κατά συνέπεια σε μη κοινωνικά αποδεκτές ενέργειες, οι οποίες συνιστούν παραβατικές και εγκληματικές πράξεις».(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:46)

Από την άλλη πλευρά, ο Albert Cohen ερμήνευσε την παραβατικότητα, ως αποτέλεσμα του προβλήματος που αντιμετωπίζουν νεαρά άτομα λόγω του ότι ανήκουν σε χαμηλά κοινωνικά στρώματα και λόγω της αδυναμίας τους να ανταποκριθούν σε απαιτήσεις που θέτει το περιβάλλον τους, καταφεύγουν σε ένα νέου είδους εναλλακτική κοινωνία-υποκουλτούρα , η οποία θα τους παρέχει ένα επιθυμητό πλαίσιο αναφοράς. Επιπρόσθετα, υποστήριξε το βασικό αίτιο αυτής της υποκουλτούρας που αποτελούν οι πρακτικές κοινωνικοποίησης και γονεϊκής ανατροφής σε τέτοιου είδους υποβαθμισμένες συνοικίες. Αναφέροντας λοιπόν αυτήν την «ελαττωματική κοινωνικοποίηση» θεωρεί ότι οι γονείς οι οποίοι κατάγονται από κατώτερη κοινωνική τάξη δεν μπορούν να διδάξουν στα παιδιά τους τεχνικές ώστε εκείνα να εισχωρήσουν στην κυρίαρχη κουλτούρα της μεσαίας τάξης. Αυτά τα παιδιά παρουσιάζουν: έλλειψη παιδείας, αδυναμία στην έκφραση λόγου και ατελής ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας.

Τέλος, ο Shaw υποστήριξε ότι οι σχέσεις μεταξύ των μελών, η θέση καθώς και η δομή της οικογένειας συμβάλλουν στη δημιουργία της «ηθικής κρίσης», η οποία είναι ένα βασικό στοιχείο για πιθανόν μελλοντική εγκληματική σταδιοδρομία.

3.3. Η δομή της οικογένειας

Χωρίς καμία αμφιβολία, η οικογένεια έχει το σημαντικότερο ρόλο για την ορθή διαπαιδαγώγηση του παιδιού, όπου μέσα στον χώρο αυτό αναπτύσσει την ηθική συμπεριφορά του και συναναστρέφεται με άλλα άτομα, απορροφώντας θετικά στοιχεία και αντιλήψεις. Η σχέση γονέων και παιδιών είναι ένας δεσμός διαρκούς αλληλεπίδρασης, που «επεμβαίνει» στον ψυχισμό του παιδιού και διαμορφώνει πρότυπα και συμπεριφορές. Μόνο που η «λεπτή γραμμή» ανάμεσα στη προσωπικότητα των γονιών και την αγάπη τους προς το παιδί, ποτέ της δεν υπήρξε διαχωριστική.

Όταν όμως, οι σχέσεις των γονέων-παιδιών είναι διαταραγμένες, είναι προβλέψιμες οι αρνητικές συνέπειες στα νεότερα μέλη της οικογένειας. Μια από αυτές τις συνέπειες, όπως υποστηρίζεται από επιστήμονες είναι και η νεανική παραβατικότητα. Πιο αναλυτικά, θα δοθεί έμφαση στις διαταραγμένες και ειδικότερα εχθρικές οικογενειακές σχέσεις, σε συνδυασμό και με άλλα ενδοοικογενειακά προβλήματα, τα οποία συνεισφέρουν ενδυναμωτικά στη δημιουργία και στη διατήρηση μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Σημαντικό είναι να αναφερθεί, ότι δόθηκε έμφαση περισσότερο στη δυσλειτουργία των δομικών χαρακτηριστικών του οικογενειακού περιβάλλοντος και ειδικότερα σε παράγοντες όπως είναι η κοινωνικοοικονομική θέση, το μέγεθος και η σύνθεση της οικογένειας. Ακόμα, έχει πλέον τεκμηριωθεί ότι όσο πιο νεαρό σε ηλικία είναι το παραβατικό άτομο, τόσο περισσότερο πρέπει να αναζητάει κανείς τα αίτια αυτής παραβατικής συμπεριφοράς μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Η διαπίστωση αυτή κατά τους Farrington. D. & West. D αποκτά μεγαλύτερη ισχύ στην περίπτωση που η ηλικία των ανήλικων παραβατών είναι κάτω των δώδεκα ετών. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Έχοντας ως αφετηρία όλα τα παραπάνω, στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της οικογένειας όπου συνδέονται με τη νεανική παραβατικότητα.

3.3.1 Ατελής Οικογενειακή Δομή

Η σχέση μεταξύ των δομικών χαρακτηριστικών της οικογένειας και συγκεκριμένα της «διασπασμένης» οικογένειας με την νεανική παραβατικότητα, ήταν σημείο αναφοράς για όλους τους ερευνητές. Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή, διαπιστώνουμε ότι οι Αμερικανοί επιστήμονες, έκαναν λόγο από πολύ νωρίς για τη «διασπασμένη οικογένεια» και τη σχέση αυτής με τη νεανική παραβατικότητα, μιλώντας για την ηθική ανάπτυξη των παιδιών όπου διαμορφώνεται από το οικογενειακό περιβάλλον.

Ξεκινώντας με τον Monahan και μελετώντας 14 έρευνες που είχαν γίνει το 1900 και 1932, παρατήρησε ότι «οι παλαιότεροι συγγενείς έβλεπαν τις διασπασμένες οικογένειες να είναι οι σημαντικότεροι, αν όχι οι πλησιέστεροι παράγοντες στην κατανόηση της ανήλικης παραβατικότητας». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:57)

Σύμφωνα με τους Glueck & Glueck, επεσήμαναν ότι η πλειοψηφία των ανηλίκων που προέρχονταν από διασπασμένες οικογένειες είχαν κάποια παραβατική συμπεριφορά, λόγω του ότι η απουσία αισθήματος ασφάλειας και πειθαρχίας που παρουσιάζουν τέτοιου είδους οικογένειες, συνδράμει με τρόπο αρνητικό στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Σε παρόμοια έρευνα στη Σουηδία, τα πορίσματα της μελέτης έδειξαν ότι τα άτομα που προέρχονται από μια διασπασμένη οικογένεια έχουν μεγαλύτερη τάση προς την υιοθέτηση

παραβατικών προτύπων συμπεριφοράς σε σχέση με «συγκρατημένες» οικογένειες. Σε νεότερες έρευνες ακόμα και σήμερα, επικρατεί ο προβληματισμός αναφορικά με τη σημασία που πρέπει να δοθεί στη σχέση μεταξύ των μονογονεϊκών οικογενειών ή όπως συνηθίζεται να ονομάζονται των «διασπασμένων οικογενειών» με τη νεανική παραβατικότητα. Αρκετοί βέβαια μελετητές, όπως η Karen Wilkinson, υποστηρίζουν ότι οι υπεύθυνοι κατά ένα μεγάλο ποσοστό για την κοινωνιολογική αμέλεια απέναντι στη σχέση της διασπασμένης οικογένειας με τη νεανική παραβατικότητα, θεωρούνται και οι διάφοροι ιδεολογικοί και πολιτισμικοί παράγοντες. Συγκεκριμένα είχε υποστηρίξει, «ο όρος διασπασμένη οικογένεια έχει οριστεί με γενικότητα και με ασάφεια. Η απλά διχοτόμηση της ανέπαφης δομικά οικογένειας έναντι της διασπασμένης μπορεί να μην είναι επαρκής, προκειμένου να κατανοηθεί η επίδραση των δομικών χαρακτηριστικών της οικογένειας πάνω στην νεανική παραβατικότητα». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:62)

Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε τους Wilson & Hermstein και West, οι οποίοι υποστηρίζουν πως υπάρχει διαφορά των οικογενειακών σχέσεων με βάση τον τύπο της μονογονεϊκής- διασπασμένης οικογένειας (μονογονεϊκή οικογένεια λόγω θανάτου ή μονογονεϊκή οικογένεια λόγω διαζυγίου). Σχετικά με άλλες μελέτες, έγινε φανερό ότι στην περίπτωση που η γονεϊκή απώλεια συνδέεται με το θάνατο του ενός γονέα, περιγράφονται λιγότερο διαταραγμένες σχέσεις σε σύγκριση με αυτές λόγω διαζυγίου. Σημαντικό ρόλο βέβαια στον ψυχισμό του παιδιού παίζει το προγενέστερο στάδιο της γονεϊκής απώλειας , κλίμα σχέσεων, εντός της οικογένειας.

Σύμφωνα με τους Fincham & Osborne, Jouriles, Farris & McDonald οι συγκρούσεις, οι διαμάχες, οι λογομαχίες και κάθε τύπου εντάσεις μεταξύ των γονέων που σημειώνονται πριν την

διάλυση της συζυγικής σχέσης τους και συνεχίζονται ακόμα και μετά το χωρισμό, θεωρούνται καθοριστικές για την συμπεριφορά και την προσωπικότητα που διαμορφώνει το παιδί. Ενδυναμωτικά με τα παραπάνω, οι Rosen και Rutter με βάση τις μελέτες τους, υποστήριξαν ότι: « α) οι διαπληκτισμοί και οι συγκρούσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των γονέων που βρίσκονται σε διάσταση, β) η υποβάθμιση του γονέα, γ) η απέχθεια και το αίσθημα απόρριψης που βιώνουν τα παιδιά από τους γονείς τους, συμβάλλουν καταλυτικά στον ψυχικό τους τραυματισμό». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:66)

Συγκεκριμένα όπως υποστηρίζει ο John Bowlby, μετά τη γονεϊκή απώλεια ακολουθεί η διαμαρτυρία του παιδιού, όπου προσπαθεί να «επανακτήσει» τον χαμένο γονέα, που συνεπάγεται με ένα χαμένο συναίσθημα, τον οποίο παράλληλα τον κατηγορεί για εγκατάλειψη. Στη φάση αυτής της διαμαρτυρίας, το παιδί βιώνει αμφιθυμικά συναισθήματα τα οποία και εξωτερικεύει. Ξεκινάει η έντονη επιθυμία της επιστροφής του γονέα, συνεχίζει το αίσθημα της απαίτησης και τελειώνει με τη φάση της απόγνωσης. Στην τελευταία φάση ο θυμός και η επιθετικότητα, αν και δεν βιώνονται πάντα, αποτελούν ένα άμεσο τρόπο αντίδρασης του παιδιού. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί η γονεϊκή απώλεια οφείλεται σε θάνατο είτε γιατί οφείλεται σε διαζύγιο. Βέβαια παρατηρείται να υπάρχουν διαφορετικές συνέπειες στην εξέλιξη και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού.

Δίνοντας έμφαση στα παραπάνω, βρέθηκαν μελέτες που υποστήριξαν ότι η γονεϊκή απώλεια λόγω θανάτου συνδέεται περισσότερο με αισθήματα πανικού και φοβίας των παιδιών. Αντίθετα η γονεϊκή απώλεια λόγω διαζυγίου, προκαλεί ανασφάλειες, θλίψη, θυμό και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Για το λόγο αυτό, τα παιδιά συχνά παρουσιάζουν επιθετική συμπεριφορά και δυσκολία στη δημιουργία και στη διατήρηση συναισθηματικών δεσμών. Πολύ συχνά τα παιδιά

διαζευγμένων γονέων εκδηλώνουν συναισθήματα μίσους και εκδίκησης, τα οποία έχουν μακροχρόνια διάρκεια. Επιπρόσθετα, από μελέτες που διεξήχθησαν συμπεραίνουμε ότι, τα παιδιά διαζευγμένων γονέων στην πλειοψηφία τους αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα, έχουν σπασμωδικές αντιδράσεις, ταυτίζονται με αντικοινωνικού τύπου συμπεριφορές, με αποτέλεσμα να διαπράττουν αδικήματα κάτω από την αρνητική φόρτιση που βιώνουν λόγω της διάλυσης της σχέσης των γονέων τους. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Μάλιστα, ο κ. Δημηνιάς αναφέρει ως παραδείγματα δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις:

α) «την περίπτωση ενός εφήβου 15 ετών, που έφθασε στο εδώλιο του κατηγορουμένου με σωρεία κλοπών, διαρρήξεων και φθορών ξένης ιδιοκτησίας. Όταν κατά την απολογία του ρωτήθηκε ποιος ήταν ο λόγος που τον οδήγησε στη διάπραξη τόσων αδικημάτων, απάντησε πως ήταν το μόνο όπλο που διέθετε και ο μόνος τρόπος να συγκινήσει τον εν διαστάσει τελούντα πατέρα του που τόσο αγαπούσε να επιστρέψει στο σπίτι και να ξανασιμίζει με τη μητέρα του».

β)«την περίπτωση ενός δωδεκάχρονου αγοριού που επεχείρησε πριν λίγα χρόνια στη Θεσσαλονίκη να κάψει ζωντανή τη μητέρα του γιατί πίστευε πως ήταν η μόνη υπεύθυνη για τον χωρισμό της με τον πατέρα του. Η περίπτωση αυτή καταδεικνύει με τον πλέον γλαφυρό τρόπο που μπορεί να φθάσει ακόμη και ένα μικρό πλασματάκι όταν χάσει την ψυχική του ισορροπία, βλέποντας να διαλύεται απότομα το μικρό σύμπαν που αποτελούν για αυτό οι δύο του γονείς».(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:68)

Εξάλλου σύμφωνα με πορίσματα και άλλων ερευνητών υποστηρίζεται ότι, η νεανική παραβατικότητα συνδέεται εκτός από τις διαταραγμένες προσωπικές σχέσεις της οικογένειας και με την γονεϊκή αδιαφορία και παραμέληση, οι οποίες δημιουργούνται από ρη συζυγική διένεξη.

Συγκεκριμένα σε έρευνα της Χαντζηχρήστου (1993) που υλοποιήθηκε σε σχολεία της Χώρας με θέμα «τη σχολική προσαρμογή των παιδιών», επισημαίνεται από τους καθηγητές, τους συμμαθητές και τους ίδιους τους ερωτώμενους ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια που είχαν βιώσει κάποια μορφή γονεϊκής απώλειας, είχαν τη χαμηλότερη σχολική επίδοση. Πιο συγκεκριμένα, δυσκολεύονταν να οριοθετηθούν, εκδήλωναν πιο συχνά ανάρμοστη ή επιθετική συμπεριφορά, ήταν τα περισσότερα ανασφαλής, θλιμμένα και απομονωμένα παιδιά., με αποτέλεσμα να συγκεντρώνουν τα περισσότερα αρνητικά σχόλια από τους συμμαθητές τους.(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

«Οι ενδο-οικογενειακές έριδες, οι φιλονικίες, οι καβγάδες μεταξύ των μελών μιας οικογένειας και όχι μόνο των γονέων μπορεί να οδηγούν κάποιους μαθητές στη βία και την επιθετικότητα. Μάλιστα, όσο λιγότερη είναι η στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον, τόσο μεγαλύτερο μπορεί να είναι το επίπεδο θυμού του μαθητή. Κατά συνέπεια, με την έλλειψη οικογενειακής μέριμνας, ο θυμωμένος μαθητής μπορεί ευκολότερα να καταφύγει σε βίαιες και παραβατικές συμπεριφορές στο σχολείο». (Ιωάννης Κ. Δημάκος , Οικογενειακοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επιθετικότητα των μαθητών, <http://www.elemedu.upatras.gr/?section=578> [πρόσβαση 31 Ιουλίου 2013])

Μια άλλη παράμετρος, η οποία βρέθηκε να επηρεάζει σημαντικά τον ψυχισμό ενός παιδιού είναι η ηλικία στην οποία αυτό βρίσκεται κατά τη φάση της γονεϊκής απώλειας. Συγκεκριμένα, υποστήριζαν ότι ο πρώιμος χωρισμός από τον γονέα όταν το παιδί βρίσκεται σε ηλικία μεταξύ 0 έως 5 ετών αντανακλάται σε μεταγενέστερες διαμάχες και απειθαρχίες που εκδηλώνει το παιδί προς τον απόντα γονέα. Όταν ο χωρισμός προκύπτει κατά τη μεσαία ηλικία (6 έως 11 ετών), τη λεγόμενη περίοδο του Οιδιπόδειου συμπλέγματος, το παιδί εκδηλώνει

επιθετικές και εχθρικές συμπεριφορές. Τέλος, κατά τη διάρκεια της τρίτης περιόδου (12 έως 18 ετών) η λεγόμενη λανθάνουσα φάση, η απώλεια του γονέα συνοδεύεται με αισθήματα θλίψης, θυμού, ντροπής και αμηχανίας τόσο στο οικογενειακό του περιβάλλον τόσο και στο σχολικό. Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, τα παιδιά εκείνα αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες σε επίπεδο διαπροσωπικών σχέσεων και δυσκολεύονται να διαμορφώσουν την ταυτότητα τους και την επίτευξη της αυτονομίας τους.(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Ωστόσο, στον αντίποδα των παραπάνω μελετών βρίσκονται τα ευρήματα άλλων συγκριτικών μελετών βάσει των οποίων προέκυψε στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μεταξύ της νεανικής παραβατικότητας και της διασπασμένης οικογένειας. Πιο αναλυτικά, ο Monahan (1957) υποστήριξε ότι, «τα προερχόμενα από «διασπασμένες οικογένειες» παιδιά, συγκρινόμενα με τα παιδιά της ομάδας ελέγχου τα οποία προέρχονταν από «πλήρεις οικογένειες-intact homes» είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες να μπουν σε κάποιο ίδρυμα . Προς υποστήριξη αυτής της θέσης, διάφορες έρευνες, διαμέσου των ευρημάτων τους, επιβεβαίωσαν ότι η πλειοψηφία των ανηλίκων που περνούν από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, προέρχονταν, από «διασπασμένες οικογένειες». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:73)

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι για αρκετούς μελετητές ένας επιπλέον παράγοντας είναι και η επίδραση της κοινότητας-γειτονιάς, στα πλαίσια του οποίου η οικογένεια εντάσσεται και λειτουργεί. Οι πρώτες έρευνες που έγιναν καταδεικνύουν ότι τα χαρακτηριστικά της κοινότητας λειτουργούν διαμεσολαβητικά, συνδέοντας την διασπασμένη «νομικά» ή «ψυχολογικά» οικογένεια με τη νεανική παραβατικότητα. Σημαντική επίδραση φαίνεται να σημειώνεται περισσότερο σε υποβαθμισμένες οικονομικά περιοχές. Επιπρόσθετα, η Karen Wilkinson μελετώντας τον κοινωνικό στιγματισμό που βιώνουν τα παιδιά που προέρχονται από

διασπασμένες οικογένειες λόγω διαζυγίου, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι ο κοινωνικός στιγματισμός λόγω της πατρικής απουσίας φαίνεται να συνδέεται στενά με τον τόπο διαμονής της οικογένειας. Στην περίπτωση που το παιδί αισθανθεί πως ο κοινωνικός του περίγυρος υιοθετεί προς αυτό μια διαφορετική συμπεριφορά, συμβάλλει σημαντικά στο να μειωθεί ο σεβασμός προς τους γονείς του, με αποτέλεσμα το παιδί να αντλεί παραβατικού τύπου συμπεριφορές.

«Παιδιά που έχουν απορριφθεί από γονείς τους, που μεγαλώνουν σε σπίτια όπου λαμβάνουν χώρα συγκρούσεις, ή δεν εποπτεύονται με επάρκεια, βρίσκονται σε μεγάλο ποσοστό διακινδύνευσης να γίνουν ανήλικοι παραβάτες. Τα εγκλήματα των ανηλίκων έχουν σχέση με το «ποσό του χρόνου», κατά το οποίο δεν εποπτεύεται και κατά κοινή ομολογία ο χρόνος αυτός είναι γεμάτος, με ακατάλληλες δραστηριότητες και επαφές με αποκλίνοντα άτομα. Οι ανήλικοι παραβάτες συνήθως ζουν σε σπίτια και σε κοινωνικό περιβάλλον, απ' όπου απουσιάζει η γονική φροντίδα. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι γονείς και τα σπίτια κρίνονται ακατάλληλα να μεγαλώσουν τα παιδιά τους και ο κοινωνικός περίγυρος μοιάζει με «θερμοκήπιο ανηθικότητας». (Κερεντζής Λάμπρος , (2010) Οικογένεια και Παραβατικότητα, <http://kerentzis.blogspot.gr/search?q=%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1> [πρόσβαση 22 Ιουλίου 2013])

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η αναλογία των παραβατικών κοριτσιών που προέρχονται από διασπασμένες οικογένειες είναι αισθητά μεγαλύτερη από αυτή των αγοριών. Συγκεκριμένα τα κορίτσια αυτά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες απ' ότι τα αγόρια, να χαρακτηριστεί η συμπεριφορά τους ως «ανεξέλεγκτη».

Στο ίδιο πνεύμα με τις παραπάνω μελέτες είναι η μεταβλητή του «φύλλου» το οποίο αποτελεί μια ακόμα διάσταση της προκατάληψης που υπάρχει για τις «διασπασμένες οικογένειες». Σε ότι αφορά τη μεταβλητή αυτή, η Wilkinson αναφέρει ότι τα κορίτσια επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι τα αγόρια, από τη συναισθηματική ατμόσφαιρα που επικρατεί στην οικογένεια.

Τέλος, νεότεροι μελετητές υποστηρίζουν ότι η μικτή οικογένεια έχει συνδεθεί με την οικογενειακή παραβατικότητα λόγω των προβλημάτων που ανακύπτουν μέσω της σύναψης ενός δεύτερου γάμου των γονέων. Τα προβλήματα κυρίως δημιουργούνται όταν οι γονείς «μεταφέρουν» στη νέα μορφή οικογένειας, παιδιά, από τον πρώτο τους γάμο. Μέσα σε μια τέτοιου είδους οικογένεια, παρατηρούνται αρκετά συχνά ρήξεις και εντάσεις, οι οποίες χρωματίζουν αρνητικά την ατμόσφαιρα.

3.3.2 Μέγεθος οικογένειας- Σειρά γέννησης

Αναφορικά, με το μέγεθος της οικογένειας, σύμφωνα με ερευνητές, διαπιστώνουμε την ύπαρξη μιας αιτιώδους σχέσης μεταξύ του μεγέθους της οικογένειας και της νεανικής παραβατικότητας. Συγκεκριμένα, διατυπώνεται η άποψη ότι, η νεανική παραβατικότητα συνδέεται άμεσα με τη πολυμελής οικογένεια, η οποία την χαρακτηρίζει ένα χαμηλό εισόδημα, δεδομένου ότι το εισόδημα αυτό θα πρέπει να δοθεί αναγκαστικά σε ένα συγκεκριμένο αριθμό μελών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να μην είναι δυνατόν να μπορούν να καλυφθούν όλες οι ανάγκες των μελών της οικογένειας. Κατά συνέπεια, τα παιδιά που προέρχονται από πολυμελείς οικογένειες, απολαμβάνουν λιγότερα υλικά προνόμια, συγκριτικά

με τα παιδιά που ανήκουν σε μικρότερου μεγέθους οικογένειες.

Μια άλλη ερευνητική παράμετρος είναι αυτή του ιδιωτικού χώρου και της γονεϊκής φροντίδας που αναλογεί στα παιδιά των εν λόγω οικογενειών. Ο ιδιωτικός αυτός χώρος είναι πολύ λίγος και συνεπώς ανεπαρκής. Η έλλειψη δε αυτού του ιδιωτικού χώρου, είναι μια βασική παράμετρος, μέσα από την οποία καταδεικνύεται η ύπαρξη δυσμενών όρων διαβίωσης, οι οποίοι επιδρούν με αρνητικό τρόπο στην ηθική διαπαιδαγώγηση των παιδιών αυτών. Ακόμη, σύμφωνα με τους Bahr και Feij, «το σχετικά υψηλό επίπεδο δραστηριότητας σε αυτές τις οικογένειες, σε συνδυασμό με τον περιορισμό ιδιωτικού χώρου που τους αναλογεί, συμβάλλει στη δημιουργία έντασης, εκνευρισμού και επιθετικότητας στα μέλη της οικογένειας, χαρακτηριστικά τα οποία οδηγούν πιο εύκολα στην υιοθέτηση επιθετικού και αντικοινωνικού τύπου συμπεριφορών». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:86) Κατά αυτό τον τρόπο, τα παιδιά που προέρχονται από τέτοιου είδους οικογένειες, είναι πιο ευερέθιστα και διακρίνονται από υψηλότερη ανάγκη για διέγερση και εκδήλωση μιας βίαιου τύπου επιθετικής συμπεριφορά. Η συμπεριφορά αυτή, σύμφωνα με μελέτες, αποτελεί ένα ακόμα χαρακτηριστικό το οποίο συνδέεται με τη νεανικά παραβατικότητα. Επιπρόσθετα, συμπεραίνουμε ότι, η αφιέρωση από τους γονείς λιγότερου ατομικού χρόνου σε κάθε παιδί, συμβάλλει σε μια επιπλέον αντιπαλότητα των αδερφών μεταξύ τους, με αποτέλεσμα οι γονείς για να ελέγξουν την όλη κατάσταση, χρησιμοποιούν μεθόδους όπως αυστηρότητα, επιβολή τιμωριών και αυταρχικότητα. Φυσική απόρροια αυτής της οικογενειακής ατμόσφαιρας, είναι η δημιουργία περαιτέρω ενδοοικογενειακών εντάσεων και συγκρούσεων, με αποτέλεσμα να επηρεάζει το συναισθηματικό και επικοινωνιακό κλίμα της οικογένειας. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Υπό το πρίσμα μιας άλλης ερμηνευτικής διάστασης, υποστηρίζεται ότι υπάρχει μια

στενή σχέση με τη σειρά γέννησης, του μεγέθους της οικογένειας και της νεανικής παραβατικότητας, αναφορικά με τα μεσαία και υστερότοκα παιδιά, τα οποία ανατρέφονται σε μεγάλου μεγέθους οικογένειες. Συγκεκριμένα, τα μεσαία -και σε μικρότερη έκταση-τα μοναχοπαιδιά, συνδέονται σε μεγαλύτερο βαθμό με τη νεανική παραβατικότητα. Πιο αναλυτικά, τα πρωτότοκα παιδιά, δέχονται μεγαλύτερη γονεϊκή φροντίδα και επίβλεψη, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παιδιά. Αρκετοί γονείς, θέτουν υπό την επίβλεψη των μεγαλύτερων αδερφών, τα μικρότερα αδέρφια. Το ρόλο αυτό βέβαια, πολλές φορές τον επιλέγουν μόνο τους τα πρωτότοκα παιδιά, αποτελώντας παράλληλα μοντέλο εκμάθησης για τα μικρότερα αδέρφια. Έτσι, παρατηρούμε σε ορισμένες καταστάσεις, ότι η διαμόρφωση της συμπεριφοράς τους έχει αρνητικές επιπτώσεις, καθώς προσπαθούν να ξεχωρίσουν στην οικογένεια αναπτύσσοντας τη δική τους ταυτότητα. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι, όσο μικρότερο είναι το διάστημα μεταξύ των γεννήσεων, τόσο αυξάνεται και η πιθανότητα εμπλοκής των παιδιών σε παραβατικού τύπου συμπεριφορές.

Εν κατακλείδι, «μελετώντας συνδυαστικά το μέγεθος, τη δομή και τη σύνθεση της οικογένειας υπό το πρίσμα του χαμηλού κοινωνικού status, του πενιχρού οικογενειακού εισοδήματος, των φτωχών στεγαστικών συνθηκών, του τόπου διαμονής της οικογένειας, των γονεϊκών έλεγχων, της γονεϊκής φροντίδας, των ενδοοικογενειακών σχέσεων, παρατηρήσαμε την ύπαρξη μιας αμφίδρομης και συνάμα αλληλεξαρτώμενης σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των παραμέτρων αυτών. Η επιρροή αυτών δεν διαφαίνονται να είναι αμελητέα ως προς την εμφάνιση μιας παραβατικού τύπου συμπεριφοράς, λαμβάνοντας υπόψη τις διαταραχές και τις δυσχέρειες που αυτές προκαλούν στην άσκηση του γονεϊκού ρόλου, με την εμφάνισή τους».

(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:92)

3.3.3. Τα Λειτουργικά Χαρακτηριστικά – Ο ρόλος των γονεϊκών ελέγχων

Μια πρώτη ερμηνευτική διάσταση της σύνδεσης των γονεϊκών πρακτικών ανατροφής με την νεανική παραβατικότητα, δίνεται μέσω των θεωριών του κοινωνικού έλεγχου, τη θεωρία περί «δεσμών» που ανέπτυξε ο Hirschi. Συγκεκριμένα, ο Hirschi αναφέρθηκε στα τέσσερα συστατικά στοιχεία του δεσμού, που συνδέουν την κοινωνία με το άτομο, υποστηρίζοντας ότι αν αυτά τα στοιχεία είναι ισχυρά, μειώνονται οι πιθανότητες για παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Τα συστατικά αυτά είναι η προσκόλληση, η δέσμευση, η εμπλοκή και η πίστη. Πιο αναλυτικά, θεώρησε ότι το πρώτο συστατικό στοιχείο του δεσμού είναι η «προσκόλληση»(η γέφυρα της μεταβίβασης των γονεϊκών ιδανικών και προσδοκιών), η οποία προσδιορίζεται ανάλογα με το συναισθηματικό δεσμό που υπάρχει μεταξύ γονέα και παιδιών. Όταν λοιπόν το παιδί είναι αποξενωμένο ή αποστασιοποιημένο από το γονεϊκό πρότυπο, δεν θα μπορέσει εξαιτίας αυτής της «ελλιπούς προσκόλλησης» να εμπεδώσει τους αναγκαίους για την κοινωνικοποίηση του, ηθικούς κανόνες. Κατά συνέπεια θα αναπτύξει μια ανεπαρκή συνείδηση ή ένα ατελές υπερεγώ. Στην περίπτωση όμως που το παιδί, είναι προσκολλημένο στους γονείς, έχει μικρότερες πιθανότητες να εμπλακεί σε δυσμενείς καταστάσεις, οι οποίες συνοδεύονται με παραβατικού τύπου συμπεριφορές.(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Το δεύτερο συστατικό του δεσμού η «υποχρέωση, προσδιορίζεται με βάση την έκταση και την ένταση των κοινωνικών ανταμοιβών που απορρέουν από την συμμόρφωση του ατόμου με το νομοθετικό πλαίσιο της κοινωνίας». (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:94)η

συμμόρφωση αυτή βασίζεται στις επενδύσεις που έχει κάνει το άτομο «στη νόρμα».. Έτσι η «υποχρέωση» σε αντίθεση με την «προσκόλληση» περιλαμβάνει την έννοια της ευτυχίας , της φιλοδοξίας αντί του σεβασμού ή της ταύτισης που περιλαμβάνει η προσκόλληση, όπου μέσω αυτών των χαρακτηριστικών(φιλοδοξία- ευτυχία) το άτομο παραμένει στο σωστό δρόμο και δεν παρεκκλίνει κοινωνικά.

Το τρίτο συστατικό στοιχείο είναι η «εμπλοκή» και σχετίζεται με το χρόνο που επενδύει το άτομο σε συμβατικές δραστηριότητες. Κατά τη γνώμη του, η απασχόληση του ατόμου σε καθημερινές ασχολίες συμβάλει στη μείωση του ελεύθερου χρόνου του, με αποτέλεσμα να περιορίζεται ο χρόνος του καθώς και οι πιθανότητες να εμπλακεί σε εγκληματικές δραστηριότητες. Με λίγα λόγια δηλαδή δεν του παρουσιάζονται οι ευκαιρίες ώστε να διαπράξει οποιαδήποτε παράβαση. Συγκεκριμένα, η ανήλικοι παραβάτες δεν περνούν αρκετό χρόνο με τους γονείς τους και με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας αλλά πολύ περισσότερο με τους φίλους τους. Συμμετέχουν σε λιγότερες οικογενειακές δραστηριότητες και αναζητούν τρόπους διασκέδασης σε χώρους εκτός γονεϊκής επίβλεψης. Τα άτομα αυτά και ειδικότερα τα αγόρια, είναι πολύ πιθανόν να οδηγηθούν σε μια πιο στενή συσχέτιση της συμπεριφοράς τους με αυτή των ομοίων τους στις διάφορες παρέες τους. Τέλος σε ότι αφορά στο τέταρτο συστατικό στοιχείο του δεσμού την «πεποίθηση» αυτή σχετίζεται με τον ηθικό φραγμό των κανόνων. Φανερώνει δηλαδή τον βαθμό με τον οποίο το άτομο εσωτερικεύει τα κοινώς αποδεκτά πρότυπα. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Η πράξη έδειξε ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου ακόμα και αν τηρούνται τα τέσσερα συστατικά στοιχεία του δεσμού, το άτομο μπορεί να υιοθετήσει πρότυπα παραβατικής συμπεριφοράς.

Τέλος, καλό θα ήταν να δοθεί έμφαση στις θέσεις των Loeber και Stouthamer-Loeber, οι οποίοι υποστήριξαν ότι τα παραβατικά άτομα ανεξάρτητα από το φύλλο τους διακρίνονται από μια παντελή έλλειψη διαπαιδαγώγησης γονεϊκού ενδιαφέροντος, πειθαρχίας και αυτοελέγχου. «Το αιτιολογικό υπόβαθρο αυτών εντοπίζεται στους ακόλουθους παράγοντες που χαρακτηρίζουν τη γονεϊκή συμπεριφορά: α) στην παντελή έλλειψη προσοχής και ενδιαφέροντος των γονέων για τις έξω-οικογενειακές δραστηριότητες του παιδιού, β) στις χαλαρές και ασταθείς μεθόδους πειθαρχίας που υιοθετούν, γ) στην ασταθή και απορριπτική προς το παιδί συμπεριφορά που επιδεικνύουν, (που τις περισσότερες φορές η συμπεριφορά τους αυτή χαρακτηρίζεται από μια εναλλασσόμενη επιείκεια και αυστηρότητα) καθώς και δ) στην έλλειψη προσκόλλησης και στην διάρρηξη του συναισθηματικού δεσμού μεταξύ γονέων και παιδιού».(Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004:115)

3.3.4 Ο ρόλος της μάθησης

Μια άλλη θεωρία, εκτός από τις θεωρίες κοινωνικού ελέγχου, είναι αυτή της κοινωνικής μάθησης. Όπως υποστηρίζουν αρκετοί μελετητές, η κοινωνική μάθηση είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη και την εξήγηση της συμπεριφοράς και των συναισθηματικών αντιδράσεων του ατόμου. Συγκεκριμένα, η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου αποτελεί προϊόν των εμπειριών της μάθησης. Έτσι, οι γονείς στα πλαίσια άσκησης του γονεϊκού τους ρόλου είναι τα κύρια πρόσωπα, τα οποία αποφασίζουν για το τι θα πρέπει να μάθουν τα παιδιά, χορηγώντας αμοιβές ή τιμωρίες.

Πιο αναλυτικά, ο Sears, υποστήριξε ότι, χαρακτηριστικά όπως, η γονική ζεστασιά, η

αυτοεκτίμηση του γονέα, οι προσωπικές σχέσεις των γονέων , η παροχή γονικής φροντίδας και οι τεχνικές πειθαρχίας αποτελούν πρωταρχική σημασία για τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης του ατόμου. Επιπρόσθετα, ο Sears, προσπαθώντας να αναλύσει τους μηχανισμούς παραγωγής της επιθετικότητας, επικεντρώθηκε στη «πηγή της ματαίωσης».

Υποστηρικτές της άποψης αυτής, ήταν και ο Dollard, ο οποίος διατύπωσε την άποψη ότι «η επιθετικότητα εκδηλώνεται όταν το άτομο νοιώσει ματαίωση, δηλαδή την ψυχική ένταση που προκαλείται όταν παρεμποδίζεται κάποια ενέργεια του, ή όταν κάποιες επιθυμίες του μένουν ανεκπλήρωτες. Ο Dollard πίστευε ότι αυτά τα δύο επιθετικότητα και ματαίωση συνδέονται πάντα μεταξύ τους, δηλαδή η ματαίωση προκαλεί πάντα επιθετικότητα και η επιθετικότητα ακολουθεί πάντα μετά από μια ματαίωση».(Μιχαήλ Βερνάδος, 2008, http://www.specialeducation.gr/files/salmon_t_el.pdf [πρόσβαση 28 Ιουλίου 2013])

Ειδικότερα πρέπει να δοθεί έμφαση, στη «μάθηση μέσω της παρατήρησης», με βάση την οποία το άτομο αλλάζει τη συμπεριφορά του παρατηρώντας την συμπεριφορά των άλλων ατόμων, όπου και να συναναστρέφεται. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, τα παιδιά μπορούν να συλλέξουν πολλές πληροφορίες και συμπεριφορές , τις οποίες θα τις εξωτερικεύσουν μελλοντικά. Έτσι και η επιθετική συμπεριφορά των παιδιών , όταν εμφανίζεται, δεν είναι τόσο ενστικτώδης, τυχαία ή ανακλαστική. Είναι μια αντίδραση που πηγάζει από κάποια σοβαρή εξωτερική (περιβαλλοντική) αιτία ή είναι μια μαθημένη κατάσταση. Σημαντικότερες από αυτές είναι, το σχολικό περιβάλλον, οι παρέες και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας π.χ. η τηλεόραση.

3.3.5 Τελικό προϊόν: η παραβατική συμπεριφορά

Αποτελεί πλέον μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα η σημασία της οικογένειας και των γονεϊκών πρακτικών ανατροφής στη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Θα προσπαθήσουμε λοιπόν να αναλύσουμε, το πορτραίτο της οικογένειας προέλευσης των παραβατικών ατόμων. Αρχή γενομένης αυτής της περιγραφής είναι οι οικογένειες που σχετίζονται με τη χρήση των ναρκωτικών ουσιών. Αναλυτικότερα, η ατμόσφαιρα σε μια τέτοιου είδους οικογένεια είναι καταθλιπτική, συνοδευόμενη από σύνδρομα ψυχικών διαταραχών και χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών. Οι έρευνες αποδεικνύουν ότι στις οικογένειες αυτές, τα νεαρά άτομα παραμένουν στερημένα από αγάπη και ενδιαφέρον, με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολο να διαπράξουν οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά.

Ένα άλλο τύπου οικογενειακό πορτραίτο είναι αυτό της οικογένειας που χαρακτηρίζεται από γονεϊκή εγκατάλειψη και κοινωνική απομόνωση. Πιο αναλυτικά, ο πατέρας περιγράφεται ως βίαιος, ενώ η μητέρα ως ψυχρή και απορριπτική. Το επόμενο πορτραίτο που θα εξετάσουμε, είναι της οικογένειας των ατόμων που διέπραξαν κλοπές. Ας εστιάσουμε στους τρεις τύπους νεαρών παραβατών σε συνδυασμό πάντα με τα χαρακτηριστικά της οικογένειας τους, όπου περιγράφει ο Jenkins: α) ο μη κοινωνικοποιημένος επιθετικός παραβάτης είναι άτομο ακοινωνήτο, δείχνει περιφρόνηση προς κάθε ηθικό κανόνα και δυσκολεύεται να οριοθετηθεί σε καθετί. β) ο νευρωσικός παραβάτης είναι άτομο ευαίσθητο και αγχώδες. Υποφέρει από συναισθήματα προσωπικής ανεπάρκειας και κατωτερότητας. γ) ο τρίτος τύπος είναι αυτός του ψυχο-αντικοινωνικού παραβάτη, ο οποίος είναι καχύποπτος, προκλητικός, απείθαρχος προς κάθε μορφή ομάδας. (Ευτυχία Αντωνία Κατσιγαράκη, 2004)

Κλείνοντας λοιπόν, συμπεραίνουμε ότι, ενώ η κοινωνία χρησιμοποιεί τους γονείς και την

οικογένεια για να δρουν ως κύριοι φορείς κοινωνικοποίησης του παιδιού, παρατηρούμε ότι σε αυτόν ακριβώς το χώρο έχει τις μεγαλύτερες πιθανότητες το παιδί να δημιουργήσει το χαρακτήρα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

4.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός του σχολείου και ο βασικός του σκοπός

Στα περισσότερα κράτη δίνεται εξαιρετική σημασία στη δημοτική εκπαίδευση για το λόγο ότι την χαρακτηρίζει η καθολικότητα και η θεμελιώδης θέση της μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Είναι το πρώτο κομμάτι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης η οποία αποτελεί τη βάση όλου του εκπαιδευτικού συστήματος μέσα στο ευρύτερο πεδίο της «δια βίου παιδείας». Το δημοτικό σχολείο αποτελεί τον φορέα της δημοτικής εκπαίδευσης, το οποίο αποτελεί το πρώτο υποχρεωτικό σχολείο γενικής παιδείας και είναι ενιαίο για όλο ανεξαιρέτως το μαθητικό πληθυσμό (Χατζησάββας, 1996).

Ο σκοπός του δημοτικού σχολείου καθορίζεται στο άρθρο 4 του νόμου 1566/1986. Κατά τη διατύπωση του άρθρου το δημοτικό σχολείο αποβλέπει στην πολύπλευρη πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών μέσα στα πλαίσια του ευρύτερου σκοπού της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ως ειδικότερους στόχους του σχολείου προσδίδει τη διερεύνηση των σχέσεων της δημιουργικής δραστηριότητας των μαθητών σε σχέση με τα πράγματα και τις καταστάσεις, τη θεμελίωση μηχανισμών αντίληψης, κατανόησης και αφομοίωσης της γνώσης, τη βελτίωση της σωματικής και ψυχικής υγείας και τη καλλιέργεια της ψυχοκινητικής και αθλητικής τους αγωγής, την ανάπτυξη της στοχαστικής τους ικανότητας ώστε να ανάγονται από τα εμπειρικά δεδομένα των αισθήσεων στην περιοχή της αφηρημένης σκέψης, την απόκτηση της ικανότητας ορθής χρήσης μητρικής γλώσσας τόσο γραπτά όσο και προφορικά, την αισθητική καλλιέργεια και τη δημιουργία συστήματος αξιών με ηθικό, θρησκευτικό, εθνικό και ανθρωπιστικό περιεχόμενο (Μιχόπουλος, 1994).

4.1.1. Ο ρόλος του σχολείου και το φαινόμενο της παραβατικότητας

Ανέκαθεν επικρατούσε η αντίληψη στο γενικό πληθυσμό ότι η παιδεία εκτός όλων των άλλων συμβάλλει στη μείωση της εγκληματικότητας και ότι το σχολείο δημιουργεί το σωστό άνθρωπο, αφού εκτός από γραμματικές γνώσεις, παρέχει και ήθος. Παράλληλα με τη διδασκαλία, οι μαθητές μαθαίνουν τους κοινωνικούς κανόνες συμπεριφοράς, την πειθαρχία, αποστρέφονται τα ψεύδη και τις αδικίες, διανοίγονται οι ηθικοί και διανοητικοί ορίζοντες τους και μαθαίνουν να προσαρμόζονται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Εάν υπάρχουν κάποιες ατέλειες ή μειονεξίες, μέσα από αυτή τη διαδικασία θα εντοπιστούν και θα προβούν στη σωστή και αποτελεσματική παρέμβαση. Ωστόσο η πεποίθηση αυτή καταρρίφθηκε εμπειρικά από αρκετούς εγκληματολόγους. Σύμφωνα με τους Guerry & Quetelet (Γαλλία 1834) «η παιδεία είναι ένα μέσο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σωστά ή όχι για τη μείωση της εγκληματικότητας. Εξάλλου στη σημερινή εποχή, ενώ παρατηρείται μείωση των αναλφάβητων, παράλληλα παρατηρείται αύξηση της εγκληματικότητας» (Γεωργούλας, 2000:101).

Επικρατεί η αντίληψη ότι τα εγκλήματα έντονης βαναυσότητας, οι φόνοι, οι βιασμοί, οι κλοπές διαπράττονται από άτομα που έχουν στιγματιστεί ως «αναλφάβητοι» και «αγράμματοι», ενώ αντίθετα τα άτομα με ανώτερη παιδεία καταδικάζονται για απάτες, αντιποιήσεις και εγκλήματα κατά της τιμής. Με ανάλογο τρόπο αντιμετωπίζονται και οι ανήλικοι. Όταν ένας ανήλικος εμφανίζει βίαιη και επιθετική συμπεριφορά τότε υποστηρίζεται ότι είναι ελλιπής η μόρφωση του ή όπως λέγεται πολύ συχνά «οι παραβατικοί ανήλικοι εμφανίζουν μειωμένη σχολική επίδοση». Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι ένας ανήλικος που δεν έχει μια στοιχειώδη

εκπαίδευση, δύσκολα θα βρει δουλειά, επομένως δύσκολα θα εξασφαλίσει τους πόρους που χρειάζεται για να ζήσει, άρα μπορεί να καταφύγει εύκολα στην κλοπή (Γεωργούλας, 2000).

Ωστόσο αξίζει να αναφέρουμε ότι αρκετοί νεαροί τοξικομανείς ενώ έχουν πολλές γνώσεις και εξαιρετικούς βαθμούς, αυτό το στοιχείο από μόνο του δεν τους βοήθησε να κρατηθούν μακριά από τις εξαρτησιογόνες ουσίες (Χουρδάκη, 1995).

Οι σχολικοί παράγοντες, οι οποίοι φαίνεται ότι έχουν κάποια σχέση με την παραβατική δραστηριότητα είναι το δυσλειτουργικό ακαδημαϊκό περιβάλλον και η σχολική αποτυχία. Σε διαχρονική έρευνα, σε νέους του Καναδά, αποδείχθηκε ότι η φτωχή απόδοση στο σχολείο, είναι ένα από τα σημαντικότερα συστατικά που οδηγούν, σε αποδιοργανωτική συμπεριφορά αρχικά και αργότερα στην παραβατικότητα. Αυτός ο παράγοντας αφορά και τα αγόρια και τα κορίτσια. Αντίθετα έχει αποδειχθεί ότι η ακαδημαϊκή επιτυχία και η αυξημένη συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες, λειτουργούν ως προστατευτικοί παράγοντες ενάντια στη συμμετοχή σε βίαιες ή παραβατικές συμπεριφορές (Shelley et al., 2007). Επίσης από έρευνες προκύπτει ο συσχετισμός μεταξύ σχολικής αποπροσαρμοστικότητας και παραβατικότητας.

Οι Glueck (1950) στην έρευνα τους κατέληξαν ότι τα παραβατικά παιδιά είχαν ένα χρόνο σχολική καθυστέρηση, κατά μέσο όρο, σε σύγκριση με τα μη παραβατικά. Επίσης σε έρευνες που ακολούθησαν από άλλους ερευνητές προέκυψε ότι όσο πιο μεγάλος ήταν ο αριθμός των ποινικών παραβάσεων που ομολογούσε πως διέπραξε ένας μαθητής, τόσο πιο χαμηλές ήταν οι σχολικές του επιδόσεις (Φαρσεδάκης, 1985). Αυτό μπορεί να συσχετισθεί με ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως η κακή έως μέτρια σχολική επίδοση και οι μαθησιακές δυσκολίες (π.χ. δυσλεξία, δυσανάγνωση, εννοιολογικά λάθη κλπ).

Τα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο μαθησιακό τομέα, συγκρίνουν τον εαυτό τους με τα υπόλοιπα παιδιά και νιώθουν ότι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση αφού δεν μπορούν να τα ανταγωνιστούν. Το παιδί για να προκαλέσει την αντίδραση των δασκάλων, των γονιών και των συμμαθητών του, αρχίζει να δημιουργεί άλλα προβλήματα, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί ταραχοποιό και η υπόλοιπη ομάδα το απορρίπτει και το περιθωριοποιεί. Επομένως αυτός ο ανήλικος αναπτύσσει αντικοινωνική συμπεριφορά στο σχολείο λόγω των μαθησιακών δυσκολιών που αντιμετωπίζει. Παράλληλα υπάρχει ένας άλλος ανήλικος, ο οποίος δεν αντιμετωπίζει μαθησιακές δυσκολίες, αλλά είναι το ίδιο επιθετικός. Οι μαθητές αυτοί κάνουν φασαρίες στην τάξη, είναι ανυπάκουοι, υπερκινητικοί, διαπληκτίζονται με άλλους συμμαθητές τους, ενοχλούν επίτηδες στην τάξη, κάνουν σκασιαρχείο και αργούν να μπου στην τάξη (Γεωργούλας, 2000). Ποιός ευθύνεται όμως για αυτή τη συμπεριφορά; Μήπως το σχολείο δεν επέτρεψε σε αυτούς τους μαθητές να πετύχουν και τους έσπρωξε στην παραβατικότητα ή ευθύνονται οι ίδιοι οι ανήλικοι που δεν έδειξαν το απαιτούμενο ενδιαφέρον, για να επιτύχουν; Οι παραβατικοί ανήλικοι δεν δείχνουν σχεδόν καθόλου ενδιαφέρον για το σχολείο. Πηγαίνουν στο σχολείο γιατί είναι υποχρεωμένοι να το κάνουν και αν μπορούσαν δεν θα πήγαιναν. Αυτό που τους νοιάζει είναι πως θα το εγκαταλείψουν το γρηγορότερο δυνατόν, επομένως δεν ασχολούνται ούτε με τις υποχρεώσεις που επιβάλλει το σχολείο. Έτσι αποτυγχάνουν γιατί δεν ενδιαφέρονται και ταυτόχρονα δεν ενδιαφέρονται γιατί έχουν αποτύχει και έχουν αποθαρρυνθεί (Γεωργούλας, 2000).

Οι Glueck (1950) και Peyre (1964) διεξήγαγαν έρευνες με στόχο να διερευνήσουν το ρόλο του δείκτη νοημοσύνης στην παραβατική συμπεριφορά. Αυτό που προέκυψε ήταν ότι οι

παραβατικοί ανήλικοι παρουσίαζαν χειρότερα σχολικά αποτελέσματα απ' ότι οι μη παραβατικοί. Άρα αυτοί οι μαθητές δεν στοχεύουν στην επιτυχία, αλλά έχουν μια τάση για περιπέτειες.

Παρόλο που η παιδεία δεν είναι δυνατόν να εξαλείψει την εγκληματικότητα, εντούτοις δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι πλήρως αναποτελεσματική. Φαίνεται ότι αυτό που εξουδετερώνει την προληπτική δράση της παιδείας είναι η συνύπαρξη κάποιων άλλων παραγόντων (π.χ. προβληματική ή διαλυμένη οικογένεια). Υπάρχει δηλαδή άμεση σχέση ανάμεσα στην οικογενειακή δυσλειτουργία και τη σχολική αποτυχία. Ένα παιδί το οποίο βιώνει δύσκολες καταστάσεις στο σπίτι του, δεν μπορεί να δώσει την προσοχή που απαιτεί το σχολείο. Επίσης ένα παιδί που αισθάνεται ότι οι γονείς του δεν ενδιαφέρονται για την πρόοδο του στο σχολείο, δύσκολα θα ασχοληθεί με αυτό. Ταυτόχρονα ένας γονιός που δείχνει στο παιδί του ότι δεν έχει φιλοδοξίες γι' αυτό, οδηγεί και το ίδιο το παιδί στο να μην βάζει στόχους για επιτυχίες και επαγγελματικές φιλοδοξίες. Το παιδί για να προσαρμοστεί στο σχολείο έχει ανάγκη την στήριξη των γονιών του, και ιδίως της μητέρας του. Πορίσματα ερευνών δείχνουν πως η παραβατικότητα των ανηλίκων συνδέεται με μια στάση αδιαφορίας από τους γονείς για το σχολείο (Φαρσεδάκης, 1985).

Η συμπεριφορά των μαθητών στο σχολείο έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζεται από τις σχολικές διεργασίες και διαδικασίες, όπως είναι η σύνθεση και το μέγεθος του σχολείου, τα συστήματα πειθαρχίας και αξιολόγησης των μαθητών (Νόβα- Καλτσούνη, 1995), το ωρολόγιο πρόγραμμα και το πρόγραμμα σπουδών, το σχολικό κλίμα, οι εξωδιδασκτικές και οι εξωσχολικές δραστηριότητες. Το σχολείο, εκτός από χώρος μάθησης και κοινωνικοποίησης, συχνά γίνεται χώρος, όπου αναπτύσσονται φαινόμενα μιμητισμού, βίας και αρνητικών συμπεριφορών. Οι παιδαγωγικές μέθοδοι και τα συστήματα αξιολόγησης των μαθητών που δεν είναι

προσαρμοσμένα στο επίπεδο των μαθητών, η σχολική αποτυχία και η χαμηλή αυτοεκτίμηση των μαθητών, τα άδικο συστήματα πειθαρχίας είναι πιθανόν να οδηγήσουν σε εκδηλώσεις βίαιης συμπεριφοράς (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Όσον αφορά τους σχολικούς παράγοντες φαίνεται ότι η έλλειψη συμμετοχής των μαθητών στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, το ανταγωνιστικό σύστημα, η παιδαγωγική που χρησιμοποιείται, η έλλειψη υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού που χρησιμοποιείται, δεν επηρεάζουν το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού, αλλά μόνο ένα μέρος, συνήθως τους παραβατικούς μαθητές (Φαρσεδάκης:1985).

Τα παιδιά αισθάνονται μια ισχυρή πίεση κάποια στιγμή με όλα αυτά. Στη φάση αυτή πρέπει να έχουν δίπλα τους τους γονείς τους, οι οποίοι οφείλουν να εξηγήσουν στο παιδί ότι θα πρέπει να στερηθεί κάποια πράγματα προσωρινά, για να μπορεί να απολαμβάνει κάποια άλλα στη συνέχεια. Τα περισσότερα παραβατικά παιδιά δεν βρίσκουν αυτή την υποστήριξη. Γι' αυτό το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευθύνη να αντιδράσουν με το σωστό τρόπο και να δείξουν στο παιδί ότι το σχολείο του προσφέρει τις βάσεις για ένα καλύτερο μέλλον. Δυστυχώς, η δομή και η λειτουργία του σχολείου αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες, αλλά αντίθετα τις περισσότερες φορές εντείνουν το πρόβλημα. Οι εκπαιδευτικοί συχνά δεν έχουν εκείνες τις δεξιότητες που θα προσανατολίσουν τους μαθητές προς αξίες που λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών (Φαρσεδάκης:1985).

4.2. Θεσμική βία που ασκείται στο σχολείο

Σε αυτό το σημείο γίνεται αναφορά στην έννομη βία που ασκεί το σχολείο σαν θεσμοθετημένος φορέας. Ο Pain (1988), κάνει λόγο για ένα «υπέρμετρα ιδιάζον» σχολείο.

Δηλαδή για ένα σχολικό περιβάλλον που διακατέχεται από σωρεία κοινωνικών προβλημάτων και τοποθετεί τους μαθητές του σε ένα χώρο όπου η ανεργία, η αποτυχία, και ο στιγματισμός κυριαρχούν. Ένα τέτοιο περιβάλλον θα μπορούσε να χαρακτηριστεί εγκληματικό, η βίαιος εφόσον δεν μπορεί να επιλύσει τα εν λόγω προβλήματα ή ακόμη «εθελουφλεί» και θέτει τους μαθητές αντιμέτωπους με τέτοιες καταστάσεις. Φυσικά όμως πρέπει να ειπωθεί και πως στα κανονικά σχολεία συμβαίνει αυτό. Δηλαδή όταν υπάρχουν τα προαναφερθέντα προβλήματα και οι σχολικοί κανονισμοί αγνοούν τον ρόλο των γονέων, την σωστή διαπαιδαγώγηση και την προσωπική στράτευση των εκπαιδευτικών τότε θεωρούνται πως δεν εφαρμόζουν με επάρκεια την μετάδοση των αξιών των ανθρώπινων σχέσεων και της ανθρωπιάς (Courtcuisse et al., 1988).

Επιπλέον σημαντικό είναι να ειπωθεί η έννοια της «σχολικής κακομεταχείρισης». Η οποία ορίζεται ως η ο μειωμένος βαθμός ικανότητας του σχολείου να παρέχει στους μαθητές του ένα ασφαλές περιβάλλον, που κυριαρχεί ο σεβασμός και η εκμάθηση παιδαγωγικών μεθόδων. «Σχολικές κακομεταχειρίσεις» όπως επισημάνει Ο Pain (1988), θα μπορούσαν να ερμηνευτούν οι πράξεις, οι δράσεις και οι ενέργειες που χρησιμοποιεί το σχολείο προκειμένου να αποδυναμώσει, ή να αποθαρρύνει τα παιδιά για δράση. Όλα τα παραπάνω σχετίζονται με την «παραγκώνιση» της σχολικής βίας στο σχολικό χώρο. Για το εν λόγω φαινόμενο διακρίνονται πέντε διαστάσεις που παίζουν συμβολικό ρόλο και είναι διαρθρωτικές του σημερινού σχολείου. Θα γίνει αναφορά επιγραμματικά, Η πρώτη αφορά την φυσική κατάσταση των χώρων, η δεύτερη την διοίκηση, η Τρίτη την κοινότητα, η τέταρτη την παιδαγωγική και η Πέμπτη την ηθική. Όλες αυτές οι διαστάσεις θα μπορούσαν να τοποθετηθούν ως «συμβολική κατάχρηση». Αυτό σημαίνει πως όλες οι πράξεις που υποδηλώνουν κατάχρηση της εξουσίας, της αυθεντίας, της θέσης, της δομής μέσα σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα καθιστούν το σχολείο ακατάλληλο για

τον εκπαιδευτικό ρόλο που διακρίνετε.

Τέλος, σημαντικό θα είναι να τονιστεί πως όλα τα παραπάνω δεν ειπώθηκαν για να στιγματίσουν το σχολείο το οποίο σαν φορέας κοινωνικοποίησης έχει πολλές αρμοδιότητες και ακόμη περισσότερες ευθύνες. Παραπάνω όμως έγινε λόγος για την «έννομη βία», δηλαδή την κανονιστική δέσμευση, στο κοινωνικό, συνταγματικό συμβόλαιο. Συμπερασματικά μπορεί να εννοηθεί πως η «θεσμική κακομεταχείριση» είναι όντως μία μορφή βίας (Courtcuisse et al., 1998).

4.2.1. Οι βασικές αιτίες εμφάνισης της βίας στο σχολείο

Η Τσίγκανου (2009), αναφέρεται στα αίτια που ευθύνονται για την σχολική βία που είναι ένα στοιχείο της σχολικής παραβατικότητας. Το φαινόμενο της βίας στο σχολικό χώρο έχει ποσοτικό περιεχόμενο, δηλαδή τα ποσοστά εμφάνισης βίαιων συμπεριφορών στο σχολείο. Αλλά και ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως είναι η πρόληψη βίαιων εκδηλώσεων από τα παιδιά και όλους όσους εμπλέκονται στη σχολική διαδικασία. Η δυναμική της βίας αναδεικνύεται από όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής που προλαμβάνει την οικογένεια το σχολείο και την γειτονιά.

Σε σχετικές εμπειρικές έρευνες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών αναδεικνύεται πως η εμφάνιση της βίας στους μαθητές δεν παράγεται μόνο από την εκδήλωση βίαιων φαινομένων αλλά σε μεγάλο βαθμό από τα στερεότυπα που κυριαρχούν στην κοινωνία η οποία τα έχει ενστερνιστεί και τα αναπαράγει διαρκώς. Επίσης, σχετίζεται η κοινωνική αντίδραση στη βία καθώς και οι μηχανισμοί ρύθμισης και καταστολής (Τσίγκανου, 2009). Οι μαθητές εκλαμβάνουν την βία και την ταυτίζουν με την επιβολή, με καταναγκασμούς, με απειλές και εκβιασμούς. Με κυρίαρχο μέσο για να επιτύχουν είναι το άγριο ξύλο και οι

ξυλοδαρμοί. Για τους ξυλοδαρμούς αναφέρετε πως μπορεί να γίνονται μεταξύ μικρών ομάδων, αν και της περισσότερες φορές οι μαθητές κάνουν λόγο για ενήλικες που δέρνουν μικρότερα παιδιά ή από συμμορίες παιδιών που δέρνουν παιδιά μικρότερης ηλικίας. Η εν λόγω μορφή βίας από τους μαθητές, τους μαθαίνει πως η άσκηση σωματικής ή άλλης δύναμης και η χρήση απειλών στοχεύουν στην επιβολή της θέλησης κάποιου (Τσίγκανου, 2009).

Το φαινόμενο της βίας παρατηρείτε σαν ένα μέτρο πειθαρχίας από τον γονέα, τον εκπαιδευτικό και το σχολείο. Η Τσίγκανου (2009), χαρακτηρίζει τη βία «ως ένδειξη ιεραρχικής εξουσίας/υποταγής ή ως απόδειξη ενηλικίωσης» (Τσίγκανου, 2009:140). Η βία έχει επιδράσεις στις συγκρούσεις γενεών και αντιλήψεων αλλά και χρησιμοποιείτε ως μέτρο εκτόνωσης, αποστέρησης και αδιέξοδου. Επιπλέον διαφαίνεται από μια στοιχειώδη ιστορική αναδρομή ότι από την ίδρυση του Νέου Ελληνικού Κράτους μέχρι και σήμερα τα παιδιά που δεν ήταν υπάκουα στους σχολικούς κανονισμούς, ήταν αδιάφορα και είχαν «κακή» διαγωγή απασχολούσαν την διαδικασία διαπαιδαγώγησης καθώς και τα μέτρα χειραγώγησης τους. Η σχολική ευταξία και η οργάνωση αποτελούσε και εξακολουθεί να αποτελεί νομικά κείμενα ρυθμιστικού και κανονιστικού χαρακτήρα (Νόμοι, προεδρικά διατάγματα, Εγκύκλιοι) που καταδεικνύουν τους τρόπους που θα αντιμετωπιστεί κάθε φορά όχι μόνο η παραβατική συμπεριφορά αλλά και η αντικοινωνική, αντιδραστική και παρεκκλίνουσα συμπεριφορά του μαθητή (Τσίγκανου, 2009).

Σύμφωνα με την Τσίγκανου (2009), τα μέτρα που έχει θεσπίσει το κράτος για την αντιμετώπιση των μαθητών με παραβατική συμπεριφορά, στοχεύουν στην συμμόρφωση των μαθητών. Από την πλευρά τους οι εκπαιδευτικοί υπερασπίζονται την τιμωρία σαν παιδαγωγικό μέσο σε βάρος του κατασταλτικού.

Στη σημερινή εποχή το σχολείο έχει κατορθώσει να διαχειρίζεται τις κρίσεις. Καθώς οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν τις δύσκολες καταστάσεις με τα δικαιώματα και την εξουσία που έχουν προς τα παιδιά. Δηλαδή την επιβολή της τιμωρίας και τα μέτρα καταστολής. Με αυτές τις μεθόδους το σχολείο αποφεύγει να αναπτύξει και σε επίπεδο επικράτειας, ένα σύνθετο ποινικό-πειθαρχικό πρότυπο. Οι τιμωρίες αφορούν κυρίως την αυστηρότητα προς τους μαθητές που διαταράσσουν την ευταξία της σχολικής τάξης και παρεμποδίζουν την διδασχία των μαθημάτων. Σε αντίθεση με τους μαθητές που είναι παθητικοί, δεν αντιδρούν και είναι αδιάφοροι το σχολείο φέρεται με ελαστικότητα και ανεκτικότητα εφόσον δεν παρεμποδίζουν την σχολική διαδικασία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον κοινωνικό αποκλεισμό και εκτοπισμό των μαθητών. Επιπλέον, σπάνια καλείτε το επίσημο σύστημα άσκησης τυπικού κοινωνικού έλεγχου και αυτό χρειάζεται σε ακραίες καταστάσεις (π.χ. «επέμβαση του εισαγγελέα»). Άξιο παρατηρήσεις είναι ακόμη πως εξαλείφονται οι παραδοσιακές μορφές τιμωρίας και οι κυρώσει (π.χ. η μείωση διαγωγής, εγγραφή στο ποινολόγιο), αναμενόμενο είναι λοιπόν πως το σχολείο αφομοιώνεται με τις αλλαγές και τις αλλοιώσεις του μεταβαλλόμενου κοινωνικού περιβάλλοντος (Τσίγκανου, 2009).

Από την πλευρά τους οι μαθητές δηλώνουν δυσαρέσκεια προς το τυπικό σύστημα διακανονισμού διότι μεροληπτεί σε κάποιους μαθητές, δεν εφαρμόζεται σωστά εφόσον υπάρχει διαφορετική μεταχείριση προς τα παιδιά. Βέβαια έχει διαπιστωθεί, ότι η μαθητική κοινότητα συναινεί σε αυστηρού τύπου τιμωρίες προς τους μαθητές με παραβατική συμπεριφορά. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την συρρίκνωση της ανοχής στην σχολική κοινότητα η οποία φυσικά αντανακλά τη γενικότερη στάση της ελληνικής κοινωνίας. Σε αυτό το σημείο έχει μεγάλη σημασία η συμβολή της οικογένειας που μεταδίδει στα παιδιά τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς η οποία είναι επηρεασμένη από τα κυρίαρχα κοινωνικά στερεότυπα. Σε αρκετές

περιπτώσεις η πίεσεις της οικογένειας και η αντιλήψεις που έχει για την αναπαραγωγή του συστήματος κοινωνικής διαστρωμάτωσης επηρεάζουν τα παιδιά εφόσον τους μεταδίδουν αξίες για την κοινωνική θέση που πρέπει να έχει ο μαθητής και πια είναι η κλίμακα της κοινωνικής ιεραρχίας. Φαίνεται λοιπόν πως η ανάγκη της οικογένειας να δημιουργήσει ολοκληρωμένες προσωπικότητες έχει ως αποτέλεσμα κάποιες φορές να μεταδίδει αρνητική πρόσληψη στους μαθητές για τον θεσμό του σχολείου (Τσίγκανου, 2009).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό του σχολείου είναι η έμμεση συμβολική βία που ασκεί το σχολείο μέσω του βαθμού ή με το σύστημα αξιολόγησης των μαθητών. Αυτό διακρίνεται από τον στιγματισμό του «κακού μαθητή» και την παραγκώνιση του από την ομάδα των επιμελών μαθητών. Οι συνέπειες των εν λόγω πράξεων διαταράσσουν σε σημαντικό βαθμό τις διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους. Έτσι ενδυναμώνεται η διαφοροποίηση ανάμεσα τους όπως αυξάνεται και η αμφισβήτηση, περιχαράκωση απόσυρση και η αντίδραση μέσα στην σχολική κοινωνία. Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα, υποδεικνύεται η καταπιεστική άσκηση της εξουσίας από τον ισχυρό εναντίον του ασθενέστερου (Τσίγκανου, 2009).

Η παραβατική συμπεριφορά, ή αλλιώς αποκλίνουσα ή αντικοινωνική, που εκδηλώνεται από τους μαθητές στον χώρο του σχολείου περιλαμβάνει την προβληματική και αδιέξοδη κοινωνική οργάνωση και την κοινωνική βία. Μέσα στην σχολική κοινότητα παράγεται βία. Οι κοινωνικές ανισότητες και οι αντιθέσεις αποτελούν τα στοιχεία της σχολικής βίας. Η οποία δεν προέρχεται μόνο από την εσωτερική λειτουργία του σχολείου αλλά του ρόλου που διακατέχει ως κρατικός μηχανισμός που εφαρμόζει την κρατική εξουσία, ενώ συγχρόνως τα περιστατικά της βίας τροφοδοτούνται μέσα στον κοινωνικό χώρο (Τσίγκανου, 2009).

Σύμφωνα με την Τσίγκανου (2009), είναι αναγκαίο να αναβαθμιστεί ο ρόλος των

εκπαιδευτικών και οι συνθήκες εργασίας τους. Ακόμη κάνει λόγο για «ριζική αλλαγή του κοινωνικού πλαισίου» (Τσίγκανου, 2009: 148), αυτό θα έχει ως στόχο την μείωση των φαινομένων της βίας και την αντιμετώπιση των σχετικών προβλημάτων.

4.3. Η παραβατική συμπεριφορά των μαθητών του σχολείου που ανήκουν σε χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα

Όσο αφορά τα παιδιά των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων «μεταφέρουν το οικογενειακό τους στίγμα στο σχολείο» και οδηγούνται σε ανασφάλεια, στην προσπάθεια τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σχολείου, στα προγράμματα διδασκαλίας, στο περιεχόμενο των γνώσεων που μεταδίδονται. Ας μην ξεχνάμε ότι το σχολείο είναι οργανωμένο λειτουργεί και δεν αποτελεί χώρο όπου το παιδί των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων θα μπορέσει να ξεπεράσει τις όποιες δυσκολίες του. Ανταποκρίνεται στις αξίες και στα πρότυπα των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων. Κατά τον Cohen (Νόβα- Καλτσούνη, 1987), το σχολείο που λειτουργεί έτσι δημιουργεί σε εκείνον τον μαθητή των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων αισθήματα κατωτερότητας, απογοήτευσης και έντασης. Έτσι το σχολείο γίνεται ένα πεδίο ανταγωνισμού όπου συναγωνίζονται παιδιά διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης, κάτω από συνθήκες, όρους που έχουν τεθεί από τα μεσαία κοινωνικά στρώματα και απέχουν πολύ από τις συνθήκες που επικρατούν στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα (Νόβα- Καλτσούνη, 1987).

Σχετικές έρευνες έχουν δείξει πως μεταξύ των δασκάλων επικρατεί η αντίληψη πως «ο κακός μαθητής» είναι «τεμπέλης» «χωρίς ενδιαφέρον» «κακόβουλος» και είναι υπεύθυνος για τις αποτυχίες του. Ο στιγματισμός που γίνεται κυρίως στους μαθητές των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων ως «ανόητων» «οκνηρών» ή «κακόβουλων» χωρίς να λαμβάνονται τα κενά στην

κοινωνικοποίηση τους και ο διαφορετικός κόσμος μέσα στον οποίον μεγάλωσαν, οξύνει τα προβλήματά τους και τους οδηγεί στην υιοθέτηση ρόλου, αποκλείονται με αποτέλεσμα την αδιαφορία, τις απουσίες και τέλος την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Νόβα-Καλτσούνη, 1987).

Σύμφωνα με τις Νόβα-Καλτσούνη (1987), οι κοινωνικά περιθωριοποιημένοι ανήλικοι δεν εκδηλώνουν περισσότερη παραβατική συμπεριφορά από τα παιδιά της μεσαίας τάξης, αλλά λόγο του στιγματισμού και της προκατάληψης που τους διακατέχει καταγράφεται ευκολότερα.

Συμπεραίνουμε λοιπόν από τα παραπάνω, ότι η απόρριψη των συνομηλίκων λόγο διαφορετικών κοινωνικών στρωμάτων, η πίεση των μαθητών και η απόρριψη από τους δασκάλους οδηγεί τους μαθητές των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, σε διαταραχές της συμπεριφοράς καθώς και στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (κλοπές, ψέματα, ξυλοδαμούς σε μαθητές) ή ακόμα και στην αυτοκτονία (Κατσίκας και Καββαδίας, 1996) και (Κρασανάκης, 1988).

Ακόμη, οι μαθητές οι οποίοι προέρχονται από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, διακρίνονται με βάση το πενιχρό οικογενειακό εισόδημα, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και μη ισχυρό επαγγελματικό προφίλ των γονέων ή από τη διαμονή σε μια υποβαθμισμένη συνοικία, βιώνουν την κοινωνική ανισότητα και μέσα στο σχολικό χώρο. Οι παράγοντες αυτοί οι οποίοι λειτουργούν ως στερεότυπα στην αντίληψη του ευρύτερου κοινού αλλά και των επίσημων φορέων της κοινωνικής αντίδρασης, είναι πιθανόν να οδηγήσουν τα νεότερα μέλη των οικογενειών αυτών σε μια παραβατική δραστηριότητα.

Σύμφωνα με τον Merton και τη θεωρία της ανομίας του Durkheim, η παραβατική συμπεριφορά δημιουργείται από το χάσμα μεταξύ πολιτιστικών στόχων και διαθέσιμων μέσων για την επίτευξη των στόχων. Οι ανήλικοι που ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, επειδή βιώνουν τη στέρηση από τις ευκαιρίες συμμετοχής στα αποτελέσματα της οικονομικής επιτυχίας, αντιδρούν, είτε απορρίπτοντας τους πολιτιστικούς στόχους ή τα νόμιμα μέσα για την επίτευξη των στόχων, είτε υποκαθιστώντας ένα νέο σύνολο στόχων και μέσων. Έπειτα τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα απαντούν με μια αντικοινωνική πράξη. Έτσι ο Merton υποστηρίζει ότι η σύγχρονη κοινωνία δίνει στην κατώτερη κοινωνική τάξη ένα χαρακτήρα παραβατικότητας (Φαρσεδάκης, 1985).

Αντίθετα για τον Cohen, η παραβατική πράξη δεν έχει πάντα ωφελιμιστικά κίνητρα. Γι' αυτόν, οι ανήλικοι των κατώτερων στρωμάτων κοινωνικοποιούνται και υιοθετούν ένα διαφορετικό σύστημα αξιών από τα παιδιά της μεσαίας τάξης. Η φυγή των παιδιών αυτών σε αντικοινωνικές πράξεις είναι το επακόλουθο αναζήτησης τρόπων για τη βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης, την οποία δεν μπορούν να επιτύχουν στα πλαίσια της κοινωνικής νομιμότητας (Γεωργούλας, 2000).

4.3.1. Η παραβατική συμπεριφορά στον μεταναστευτικό πληθυσμό του σχολείου

Μια άλλη μεταβλητή που εξετάζεται για τη σχέση της με την παραβατικότητα των ανηλίκων, είναι ο στιγματισμός που βιώνουν οι μαθητές, παιδιά μεταναστών. Τα παιδιά μεταναστών βιώνουν πολύ συχνά τον αποκλεισμό και τον ρατσισμό στα ελληνικά σχολεία. Σύμφωνα με τη νομοθεσία, προβλέπεται η δημιουργία τάξεων υποδοχής με αμιγή σύσταση από

ξένους ή παλιννοστούντες μαθητές, στις περιοχές με μεγάλο αριθμό αλλοδαπών. Το μέτρο αυτό έχει εφαρμοστεί ήδη σε ορισμένες περιοχές (Μενίδι, Ασπρόπυργος κλπ) και αν και οι επιδόσεις των μαθητών είναι καλύτερες, εντούτοις έχουν οδηγήσει στη δημιουργία «γκέτο», το οποίο βάζει φραγμό στην ομαλή και ταχεία ένταξη των μαθητών στο σώμα του σχολείου, αφού κάνει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης αυτών των παιδιών δυσκολότερη (Καθημερινή 24/03/2006).

Ωστόσο σε έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών ανάμεσα σε 2.000 παιδιά σχολείων (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια) του Δήμου Αθηναίων, που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα, σε αντίθεση με την τάση έντονης ξενοφοβίας και ρατσισμού που αποδιδόταν στους Έλληνες σε παλαιότερες έρευνες, καταγράφονται θετικές απαντήσεις. Όσον αφορά το ερώτημα «Έχετε φίλους άλλης Εθνικότητας;», απαντούν θετικά σε ποσοστό 80% περίπου (84% των μαθητών του Δημοτικού και 76% των μαθητών Γυμνασίου/Λυκείου) <http://www.fa3.gr/> [πρόσβαση 5 Αυγούστου 2013].

Επίσης οι δάσκαλοι και οι καθηγητές σε ποσοστό 60% περίπου, πιστεύουν ότι το επίπεδο της τάξης δεν επηρεάζεται καθόλου από την παρουσία αλλοδαπών μαθητών, ένας στους τρεις πιστεύει ότι επηρεάζεται αρνητικά ενώ υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό (5% των διευθυντών, 15% των δασκάλων-καθηγητών) που πρεσβεύει ότι επηρεάζεται θετικά. Το 16-17% των εκπαιδευτικών αναφέρει ότι υπάρχουν προβλήματα ένταξης των αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία. Όσον αφορά την επιθετικότητα από αλλοδαπούς προς Έλληνες μαθητές και αντίστροφα, τα ποσοστά είναι περίπου τα ίδια και για τις δύο περιπτώσεις (30% περίπου) (Χατζηγεωργίου Α, *Ελευθεροτυπία*, 16/06/2006 και Κοτταρίδη κ.α., 2005).

Παράλληλα ο έφηβος, ο οποίος βιώνει μια μετακίνηση από μια χώρα σε άλλη, η από μια περιοχή σε κάποια άλλη, σπάζει τους δεσμούς που είχε προηγουμένως και καλείται να ξαναρχίσει τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης με άλλα πρόσωπα και σε ένα διαφορετικό περιβάλλον. Έτσι βρίσκεται αντιμέτωπος με διαφορετικές, στάσεις, αξίες, κανόνες και πρότυπα, τα οποία είναι πολύ πιθανόν να συγκρουστούν με τα προηγούμενα. Ο ανήλικος σε αυτές τις περιπτώσεις έρχεται αντιμέτωπος με παιδιά που έχουν μεγαλώσει με διαφορετικές παιδαγωγικές μεθόδους (Μπεζέ, 1985).

4.4. Ο ρόλος του σχολείου στην πρόληψη της παιδικής παραβατικότητας

«Το σχολείο είναι ο κοινωνικός θεσμός, ο επίσημα και αποκλειστικά επιφορτισμένος με τη μετάδοση (αναπαραγωγή της γνώσης), ο μόνος θεσμός που έχει το δικαίωμα να πιστοποιεί την κατοχή γνώσεων, άρα ο μόνος που η σφραγίδα του επισημοποιεί αλλά και νομιμοποιεί τις γνώσεις σε μια κοινωνία» (Φραγκουδάκη, 1985:15). Εκτός από το ρόλο που αναλαμβάνει στην κατανομή των επαγγελματικών θέσεων, έχει να επιτελέσει και κοινωνικοποιητικό ρόλο που θα οδηγήσει τους μαθητές να αναλάβουν στο μέλλον το ρόλο των ενηλίκων (αφομοίωση κοινωνικών αξιών και προτύπων συμπεριφοράς) (Νόβα- Καλτσούνη,1995).

Είναι ένας θεσμός ωστόσο, ο οποίος διέρχεται κρίση, αφού θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά τον 19^ο αιώνα και από τότε έχουν αλλάξει οι συνθήκες και οι αξίες μέσα σε αυτό, όπως και στην υπόλοιπη κοινωνία. Η εκπαίδευση θεωρείται, μετά την οικογένεια, ο σημαντικότερος φορέας κοινωνικοποίησης, αφού διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του νέου ανθρώπου. Η προσωπικότητα και ο ψυχισμός των παιδιών επηρεάζονται σημαντικά από τις

σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς, τους συμμαθητές τους και από το κλίμα που επικρατεί στο σχολείο. Ουσιαστικά το παιδί με την είσοδο του στο σχολείο κάνει το πρώτο βήμα έξω από την οικογένεια και την πρώτη του προσπάθεια να αναλάβει τις δικές του ευθύνες και να αποφασίζει για αυτά που το αφορούν. Ανεξαρτητοποιείται κατά κάποιο τρόπο από την οικογένεια του, αφού βρίσκεται αρκετές ώρες μακριά από αυτή και δεν έχει την άμεση επίβλεψη των ενηλίκων. Το σχολείο και ο εκπαιδευτικός πρέπει να αναπληρώσουν κάποιες από τις λειτουργίες που παλαιότερα επιτελούσε η οικογένεια ή η ευρύτερη κοινωνία, οι οποίες σήμερα έχουν μειωθεί ή αλλοιωθεί σε μεγάλο βαθμό.

<http://dipe.ker.sch.gr/aypek/autosch/joomla15/images/95mpesiris1.pdf> [πρόσβαση 5 Αυγούστου 2013].

Στο χώρο του σχολείου, μέσα από τη διαδικασία της μάθησης επηρεάζονται η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση στους μαθητές. Αυτή η επιρροή μπορεί να είναι θετική ή αρνητική. Οι εκπαιδευτικοί με την κρίση και τη στάση τους, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εικόνας που έχουν οι μαθητές για τον εαυτό τους. Έπειτα μέσα από αυτή την εικόνα, ο μαθητής θα προσανατολιστεί προς τα ενδιαφέροντα του και θα προβεί σε κάποιες επιλογές που θα καθορίσουν το επαγγελματικό και κοινωνικό του μέλλον.

<http://dipe.ker.sch.gr/aypek/autosch/joomla15/images/95mpesiris1.pdf> [πρόσβαση 5 Αυγούστου 2013]).

Οι μαθητές με θετική εκτίμηση για τον εαυτό τους αναπτύσσουν καλές διαπροσωπικές σχέσεις και συνήθως αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν και ταυτόχρονα διαθέτουν ισχυρότερους μηχανισμούς για να αντιμετωπίσουν και να υπομείνουν κάποιες καταστάσεις και είναι πιο ευτυχημένοι και πιο αισιόδοξοι από αυτούς με χαμηλή

αυτοεκτίμηση. Η στάση του εκπαιδευτικού απέναντι στο μαθητή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την αυτοεικόνα που θα δημιουργήσει ο μαθητής. Γι' αυτό είναι απαραίτητη προϋπόθεση ο εκπαιδευτικός να σέβεται την προσωπικότητα του μαθητή και να το δείχνει αυτό, γιατί με αυτό τον τρόπο θα κερδίσει και το σεβασμό του μαθητή. Πρέπει να αποφεύγει τις προσβλητικές παρατηρήσεις, να αποδέχεται και να κατανοεί το ρυθμό εργασίας κάθε μαθητή και να είναι δίκαιος προς όλους τους μαθητές. Να αναγνωρίζει ακόμα και στον αδύνατο μαθητή τις ικανότητες που έχει σε οποιοδήποτε τομέα. Επίσης επιβάλλεται η αποφυγή εξευτελιστικών τιμωριών και η διατήρηση της ψυχραιμίας και του αυτοελέγχου, κυρίως στις προκλήσεις. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο το οποίο δεν πρέπει να αγνοεί ο εκπαιδευτικός είναι το γεγονός ότι όταν χρειαστεί, τιμωρεί την παραβίαση των κανονισμών και όχι τον ίδιο το μαθητή (Courtcuise et al., 1998).

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των μαθητών, των κοινωνικών αξιών και των προσδοκιών για το μέλλον, από τη στάση ζωής τους και από τις δικές τους αξίες, γνώσεις και συμπεριφορές. Εξάλλου η σχέση ανάμεσα στο δάσκαλο και το μαθητή καθορίζει την ποιότητα της μάθησης. Επομένως η μάθηση διευκολύνεται όταν υπάρχει μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης, ειλικρίνειας και σεβασμού. Η συμπεριφορά και οι στάσεις των εκπαιδευτικών πρέπει να περιέχουν θετικά μοντέλα ρόλων και οι μαθητές να προσπαθούν να ταυτιστούν με τους δασκάλους (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Επίσης είναι αναγκαία η συχνή ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα προβλήματα που δημιουργούνται στους μαθητές εξαιτίας της συμπεριφοράς των ιδίων των εκπαιδευτικών. Συχνά η αίσθηση αδικίας που αισθάνονται οι μαθητές από τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών οδηγεί σε καταστροφικές και επιθετικές πράξεις. Είναι χρήσιμο οι εκπαιδευτικοί να παρακολουθούν

κατά την αρχική τους εκπαίδευση, ορισμένα μαθήματα για την καλύτερη κατανόηση των συναισθημάτων των μαθητών, για καλύτερη κατανόηση των βιο-ψυχοκοινωνικών αλλαγών που συναντούν στην εφηβεία και για καλύτερη κατανόηση και υποστήριξη των μαθητών στις προσδοκίες και στους στόχους τους (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Παράλληλα είναι απαραίτητη η επιμόρφωση τους σε θέματα διαχείρισης κρίσεων, πρόληψης και αντιμετώπισης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, αφού όπως φαίνεται δεν είναι κατορθωτή η στελέχωση όλων των σχολείων με διεπιστημονικές συμβουλευτικές υπηρεσίες, αλλά και γιατί είναι αυτοί που έρχονται σε συνεχή επαφή με τους μαθητές. Εάν έχουν τις γνώσεις και τις ικανότητες να διαχειρίζονται τα προβλήματα αυτά, μπορούν να αποτρέψουν βίαιες συμπεριφορές από μέρους των μαθητών. Απαραίτητη είναι η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών και των σχολικών ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και λοιπών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, έτσι ώστε να μπορούν να παραπέμπουν μαθητές που αντιμετωπίζουν προβλήματα. (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001)

Σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση του ενδιαφέροντος των μαθητών στο σχολείο διαδραματίζει ο τρόπος που θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός να μεταδώσει τις γνώσεις. Εάν αυτός διέπεται από φαντασία, προτροπή και ενθάρρυνση, τότε το κλίμα στην τάξη θα είναι πιο δημιουργικό. Επίσης τα προγράμματα εκπαίδευσης πρέπει να είναι σύγχρονα και ελκυστικά για τους μαθητές και η διδασκαλία δεν πρέπει να είναι τυπική. Η εκπαιδευτική πολιτική είναι αναγκαίο να σχεδιάζεται όχι μόνο από το Υπουργείο Παιδείας και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, αλλά να ζητείται και η συνδρομή ειδικών ψυχικής υγείας και κοινωνικών επιστημόνων, οι οποίοι θα φτιάχνουν ένα πρόγραμμα με ισορροπημένη κατανομή των διδακτικών ωρών, της διδακτέας ύλης, των κατάλληλων δραστηριοτήτων για την ψυχοσωματική ανάπτυξη και τρόπων

αξιολόγησης με βάση τις δυνατότητες των μαθητών ανάλογα με την τάξη στην οποία βρίσκονται και την ηλικία τους. Αλλά και στο πλαίσιο των κοινωνικοοικονομικών αναγκών της εποχής και της χώρας (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Στο πρόγραμμα πρέπει να περιλαμβάνεται μια εξισορρόπηση ανάμεσα στην ανάπτυξη νοητικών, αθλητικών, καλλιτεχνικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων των μαθητών. Από ειδικά εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς, έτσι ώστε να αποφεύγεται η εκμάθηση μόνο κάποιων στεγνών πληροφοριών και γνώσεων. Επίσης το πρόγραμμα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών και εφήβων και να γίνει μια αναβάθμιση στα πρότυπα διδασκαλίας που υπάρχουν σήμερα. Για παράδειγμα η συνεργατική μάθηση δίνει στον μαθητή την ευκαιρία να ενεργήσει από μόνος του και να δημιουργήσει, σε αντίθεση με την επικρατούσα δασκαλοκεντρική μέθοδο στην οποία αναγκάζεται να ακούει παθητικά το δάσκαλο, χωρίς να λαμβάνει πρωτοβουλίες ο ίδιος. Απαραίτητη είναι η παρουσία ειδικών επιστημών στα σχολεία (σχολικών ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, κοινωνιολόγων, παιδοψυχιάτρων, λογοθεραπευτών), οι οποίοι θα αναλαμβάνουν την ενημέρωση, πρόληψη και παρέμβαση σε θέματα σχετικά με τη σωματική και ψυχική υγεία των μαθητών, που αφορούν εκτός από τους ίδιους τους μαθητές και εκπαιδευτικούς και τους υπόλοιπους εμπλεκόμενους στο εκπαιδευτικό σύστημα (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Η δράση τους πρέπει να περιλαμβάνει την εκπαίδευση των γονέων στην πρόληψη και διαχείριση κρίσεων, τη βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ γονέων, εκπαιδευτικών και μαθητών και την κατάλληλη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ώστε να μπορούν να ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα που αφορούν την ασφάλεια, την υγεία τους, την αποφυγή χρήσης ουσιών, τις τακτικές προσωπικής υγιεινής, τη χρήση ζώνης ασφαλείας και κράνους όταν χρησιμοποιούν

«μηχανάκι». Χρήσιμη είναι η διεξαγωγή σεμιναρίων στους εκπαιδευτικούς με σκοπό τη συναισθηματική και επαγγελματική υποστήριξη στον απαιτητικό τους ρόλο (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001).

Εκτός από τις παρεμβάσεις σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, αναγκαία είναι η επέκταση και η αναβάθμιση του θεσμού των σχολών γονέων, έτσι ώστε να ενημερώνονται και να ευαισθητοποιούνται σε θέματα που αφορούν την ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών τους, την αντιμετώπιση προβληματικών συμπεριφορών και τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό. Ομοίως απαραίτητη είναι η επικοινωνία των, αλλά και για ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων ως προς την εξελισσόμενη προσωπικότητα του μαθητή, για τις συνθήκες διαβίωσης του, τα ενδιαφέροντα του, τη χρήση του ελεύθερου του χρόνου εκπαιδευτικών με τους γονείς, έτσι ώστε να ενημερώνονται για την πορεία των παιδιών τους στο σχολείο, για τις ιδιαίτερες ανάγκες του παιδιού, τις δράσεις του σχολείου (Πετρόπουλος και Παπαστυλιανού, 2001). Αλλά και για ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων ως προς την εξελισσόμενη προσωπικότητα του μαθητή, για τις συνθήκες διαβίωσης του, τα ενδιαφέροντα του, τη χρήση του ελεύθερου του χρόνου (Χουρδάκη, 1995).

Πρέπει αναφέρουμε ότι η εκπαίδευση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στους μαθητές όλων των ηλικιών και όχι μόνο κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Έτσι πρέπει από το νηπιαγωγείο να διαμορφώνεται μια θετική και ώριμη προσωπικότητα του νέου ανθρώπου. Το νηπιαγωγείο αποτελεί την πρώτη εμπειρία κοινωνικής ζωής και μάθησης. Γι' αυτό οφείλει ο παιδαγωγός να το βοηθήσει να ξεπεράσει τις ψυχολογικές δυσκολίες της ηλικίας του και να το βοηθήσει να ενταχθεί στη νέα κοινότητα που είναι άγνωστη γι' αυτό. Έτσι πρέπει να δημιουργηθεί μια

ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης, ασφάλειας και στοργής και να παρακολουθείται η ψυχολογική εξέλιξη κάθε παιδιού ξεχωριστά, ώστε να μπορεί να προσφερθεί η κατάλληλη βοήθεια όταν αυτό την έχει ανάγκη. Επίσης πρέπει να παρακολουθείται ο τρόπος συνεργασίας του με τους συνομήλικους του και να του παρέχονται οι δυνατότητες για καλύτερη προσαρμογή στην ομάδα. Στο δημοτικό σχολείο το παιδί πρέπει να αφήσει το εγώ και να ενταχθεί στο εμείς, δηλαδή σε μια ομάδα. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από την οργανωμένη σχολική ζωή, τις ομαδικές εργασίες, τις φιλικές παρέες και τα ομαδικά καθήκοντα. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να ενθαρρύνει το παιδί και να του δίνει ευκαιρίες, ώστε να πιστέψει στον εαυτό του και τις δυνάμεις του και να αναλάβει τα καθήκοντα του. Επίσης όταν παρατηρούν μαθησιακές δυσκολίες ή δυσκολίες στη συμπεριφορά πρέπει να ψάξουν ποιες είναι οι αιτίες που συμβαίνει αυτό και να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση τους (Χουρδάκη, 1995)

4.4.1. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Ο εκπαιδευτικός για να καταφέρει να συμβάλει στην πρόληψη παραβατικών συμπεριφορών πρέπει να αποσαφηνίσει τις δυο έννοιες του έργου του, που είναι η παιδεία και η εκπαίδευση, να αναπροσαρμόσει τις σχέσεις του με το μαθητή, σύμφωνα με τις ανάγκες της εποχής, δηλαδή να οδηγήσει το μαθητή να τον αισθανθεί οικείο και πιο κοντά σε αυτόν και να νιώσει ότι μπορεί να συνεργαστεί και να επικοινωνήσει μαζί του. Ακόμη οφείλει να κάνει το μαθητή να αισθανθεί ότι έχει ενεργό ρόλο στη διεργασία της μάθησης, να μην τον αδρανοποιεί και να τον αφήνει αμέτοχο, αδιάφορο και παθητικό θεατή στη διδασκαλία (Χουρδάκη, 1995).

Ο εκπαιδευτικός οφείλει να σκέφτεται θετικά για κάθε μαθητή του και να τον κατευθύνει να βρει τα προτερήματά του, να αναλαμβάνει ευθύνες και να συμβάλλει στην επίτευξη των

στόχων τους. Πρέπει να διδάξει στα παιδιά πως θα επιλύουν τα προβλήματα που θα συναντούν στη ζωή τους, πως θα αναπτύξουν δεξιότητες στη λήψη αποφάσεων, πως θα αναπτύξουν δυνατότητες επικοινωνίας, πως θα αντιμετωπίζουν την αποτυχία χωρίς να χάνουν την αυτοεκτίμηση τους, πως θα δημιουργήσουν ειλικρινείς διαπροσωπικές σχέσεις, να αποκτήσουν στόχους και να διαμορφώσουν μια υπεύθυνη προσωπικότητα. Επίσης πρέπει να μεταδώσουν στο μαθητή πως θα δημιουργεί βαθιές ανθρώπινες σχέσεις, οι οποίες θα εμποδίζουν την αρνητική επιρροή της ομάδας. Μέσα στο χώρο της τάξης πρέπει να επικρατούν αισθήματα αγάπης, υποστήριξης και φροντίδας, ενώ οι μαθητές πρέπει να μάθουν να εκφράζουν ελεύθερα τα συναισθήματα τους, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη και τους γύρω τους. Απαραίτητη για όλα αυτά είναι η συμβολή και η οργάνωση τους από το κράτος (Χριστοφόρου και Civili, 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

5.1. Ο Κοινωνικός Λειτουργός

Το αντικείμενο σπουδών του Κοινωνικού Λειτουργού του Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, αφορά στο γνωστικό πεδίο της κοινωνικής εργασίας ως εφαρμοσμένης κοινωνικής επιστήμης. Το περιεχόμενο των σπουδών και της επαγγελματικής του πορείας, εμπεριέχει θεωρητική και εφαρμοσμένη γνώση, για την πρόληψη και την θεραπεία κοινωνικών προβλημάτων, της εφαρμοσμένης έρευνας, του σχεδιασμού και της ανάπτυξης, καθώς και αξιολόγηση των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής. Σκοπός ενός Κοινωνικού Λειτουργού, είναι να συμβάλλει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση κοινωνικοοικονομικών και συναισθηματικών προβλημάτων ατόμων ή ομάδων (Κάτσικας, 2008).

Οι πτυχιούχοι Κοινωνικοί Λειτουργοί μπορούν να εργαστούν στους τομείς Κοινωνικής Πρόνοιας και Υγείας, Κοινωνικής Ασφάλισης, Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εργασίας, Σωφρονιστικών Συστημάτων, Κοινωνικής Οργάνωσης και Ανάπτυξης (τοπική αυτοδιοίκηση κ.τ.λ.) και ως καθηγητές στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση (Κάτσικας, 2008).

5.2. Αρχές της Κοινωνικής Εργασίας

«Με τον όρο “αρχές” αναφερόμαστε στους κανόνες ενέργειας, σύμφωνα με τους νόμους της κρατούσας ηθικής. Αρχή είναι μια πρόταση, συχνά εξυπακουόμενη, σιωπηρή, που επιτάσσει και διευθύνει τη δραστηριότητα και χρησιμεύει ως κανόνας στις πρακτικές κρίσεις και αξιολογήσεις» (Δημοπούλου- Λαγωνίκα και συνεργάτες, 2009).

Έτσι και στην Κοινωνική Εργασία, οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί ακολουθούν

επτά βασικές αρχές, οι οποίες καθορίζουν τη «σχέση βοήθειας» που αναπτύσσουν με τους εξυπηρετούμενους (Κανδυλάκη,2008).

Οι αρχές αυτές είναι:

- **Εξατομίκευση**

Η αναγνώριση της μοναδικότητας και η αποδοχή της διαφορετικότητας του ατόμου συγκροτούν την αρχή της εξατομίκευσης. Σύμφωνα με την εξατομίκευση, κάθε άτομο έχει το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης από το περιβάλλον του. Ο Κοινωνικός Λειτουργός αποδέχεται κάθε άνθρωπο ως ένα ξεχωριστό πρόσωπο με τις δικές του διαφορές, ιδιαιτερότητες, δυσκολίες και προβλήματα. Η επαγγελματική σχέση θα επιτευχθεί, όταν ο εξυπηρετούμενος αισθανθεί την αποδοχή της μοναδικότητάς του από τον Κοινωνικό Λειτουργό(Δημοπούλου- Λαγωνίκα και συνεργάτες, 2009).

- **Εχεμύθεια**

Σύμφωνα με την Κανδυλάκη (2008), η εχεμύθεια είναι απαραίτητη για την εδραίωση της επαγγελματικής σχέσης. Ο Κοινωνικός Λειτουργός οφείλει να τηρεί το απόρρητο και να δείχνει εχεμύθεια για τις πληροφορίες, τα συναισθήματα, τις ιδιαιτερότητες και τις συμπεριφορές που αφορούν τον εξυπηρετούμενο. Σε περιπτώσεις που απαιτείται να μοιραστεί τις πληροφορίες αυτές με κάποιον άλλον επαγγελματία, ο Κοινωνικός Λειτουργός είναι υποχρεωμένος να ενημερώσει τον εξυπηρετούμενο για τους λόγους της πράξης του αυτής, καθώς και τις πληροφορίες τις οποίες θα δώσει.

- **Παραδοχή/ αποδοχή**

Ο σεβασμός προς τον εξυπηρετούμενο, η παραδοχή της προσωπικότητας και μοναδικότητάς του και όχι πάντα των πράξεών του (αποδοχή του ατόμου και όχι της πιθανής αποκλίνουσας

συμπεριφοράς του). Η αρχή αυτή υποδηλώνει ότι ο Κοινωνικός Λειτουργός πρέπει να δημιουργεί σχέση με το άτομο όπως πράγματι είναι και όχι όπως θα ήθελε να είναι (Κανδυλάκη, 2008 και Δημοπούλου- Λαγωνίκα, 2009).

- **Μη κριτική στάση**

«Ο Κοινωνικός Λειτουργός οφείλει να μην κρίνει τις στάσεις, τις πράξεις και την πολιτική ή θρησκευτική ιδεολογία του εξυπηρετούμενου» (Καλλινικάκη, 1998:136). Η Δημοπούλου-Λαγωνίκα (2009), συμπληρώνει πως παρά την μη κριτική ενοχοποίηση του ατόμου απέναντι σε ενδεχόμενες βλαπτικές συμπεριφορές ή δημιουργία προβλημάτων, ο Κοινωνικός Λειτουργός αξιολογεί τις πράξεις και τις συμπεριφορές του εξυπηρετούμενου στα πλαίσια μιας επανορθωτικής ή θεραπευτικής διεργασίας.

- **Σκόπιμη έκφραση συναισθημάτων από τον εξυπηρετούμενο**

Σύμφωνα με την αρχή της «σκόπιμης έκφρασης των συναισθημάτων», ο εξυπηρετούμενος αναγνωρίζει την ανάγκη έκφρασης των συναισθημάτων του και ιδιαίτερα των αρνητικών. Ο Κοινωνικός Λειτουργός ακούει με προσοχή και δεν κατακρίνει το άτομο, ενώ όπου κρίνεται θεραπευτικά αναγκαίο, προκαλεί σκόπιμα και ενθαρρύνει την έκφραση συναισθημάτων (Δημοπούλου- Λαγωνίκα και συνεργάτες, 2009).

- **Ελεγχόμενη συναισθηματική εμπλοκή από τον κοινωνικό λειτουργό**

Ο Κοινωνικός Λειτουργός πρέπει να διαθέτει αυτογνωσία και να είναι σε θέση να ελέγξει τα συναισθήματα που του προκαλούν τα λόγια και η κατάσταση του εξυπηρετούμενου (Καλλινικάκη, 1998). Κατά την Δημοπούλου- Λαγωνίκα (2009), η ελεγχόμενη συναισθηματική εμπλοκή του κοινωνικού λειτουργού είναι η ευαισθησία του απέναντι στα συναισθήματα του εξυπηρετούμενου, η κατανόηση της σημασίας τους και η σκόπιμη ανταπόκρισή του σε αυτά.

- **Αυτοδιάθεση του ατόμου**

Το δικαίωμα της ελευθερίας επιλογών του ατόμου κατά τη βοηθητική διεργασία (Δημοπούλου-Λαγωνίκα και συνεργάτες, 2009). Το άτομο που έχει το πρόβλημα και ζητά βοήθεια από τον κοινωνικό λειτουργό, έχει και τις δυνάμεις για την αντιμετώπισή του. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η εξασφάλιση της συναίνεσής του σε κάθε βήμα της παρέμβασης (Καλλινικάκη, 1998).

Η Καλλινικάκη (1998), αναφέρει δύο ακόμα αρχές που διέπουν την επαγγελματική σχέση Κοινωνικού Λειτουργού και εξυπηρετούμενου:

- **Η κατανόηση**

«Η αποκωδικοποίηση του υποκειμενικού νοήματος των συναισθημάτων, της συμπεριφοράς και των πράξεων του εξυπηρετούμενου, συμπεριλαμβανομένων και των συνοδευτικών προφορικών περιγραφών και αναφορών» (Καλλινικάκη, 1998:136).

- **Η αυτοβοήθεια**

«Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να ενισχύει τα θετικά στοιχεία και τις ικανότητες του ατόμου ώστε να εμπλακεί το ίδιο στη διεργασία βοήθειας και υποστήριξης του εαυτού του» (Καλλινικάκη, 1998:137).

5.3. Πως μπορεί ο Κοινωνικός Λειτουργός να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της σχολικής παραβατικότητας

Ο Κοινωνικός Λειτουργός, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι ένα πολυδιάστατο επάγγελμα, το οποίο μπορεί να επιφέρει πολλά θετικά αποτελέσματα είτε σε ατομικό επίπεδο, είτε σε συνολικό. Όσον αφορά την παραβατικότητα των παιδιών στις τάξεις του Δημοτικού, η συνεισφορά ενός Κοινωνικού Λειτουργού ποικίλει στην πρόληψη και στην αποτελεσματική

αντιμετώπιση του προβλήματος, μέσω πολλών εφαρμογών τους οποίους μπορεί να θέσει σε λειτουργία (Κάτσικας, 2008) .

5.3.1. Παρουσία Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο

Αρχικά, η παρουσία του Κοινωνικού Λειτουργού θα πρέπει να υπάρχει στους παιδικούς σταθμούς και στα σχολικά πλαίσια όλων των βαθμίδων. Σημαντική είναι η συμβολή του στο σχολικό χώρο, καθώς οι δυσκολίες που παρουσιάζονται από μια μερίδα του μαθησιακού πληθυσμού δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν από τους παιδαγωγούς. Παρ' όλα αυτά, ούτε ο δάσκαλος ούτε ο Κοινωνικός Λειτουργός είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν μόνοι, αποτελεσματικά τις δυσκολίες του μαθητικού πληθυσμού. Οι κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες είναι αυτές, που θα πρέπει να τους προστατεύουν και να τους στηρίζουν ουσιαστικά στο δύσκολο έργο τους, το οποίο διαρκώς γίνεται πιο σύνθετο και περίπλοκο. Η έλλειψη θεσμικών πλαισίων και οργάνων κοινωνικής πολιτικής, παρά τη συνήθως καλή θέληση των εμπλεκομένων επαγγελματιών, εμποδίζει την γόνιμη συνεργασία, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτός ούτε ο ελάχιστος κοινωνικός σχεδιασμός (Παπαϊωάννου, 2000).

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σε περιπτώσεις που έχουν να κάνουν με επιθετική συμπεριφορά ανηλίκων, αρχίζει από την πρώτη παιδική ηλικία. Το παιδί αποχωρίζεται για πρώτη φορά την οικογένεια του για να μπει σε ένα ξένο περιβάλλον, όπου θα πρέπει να συνυπάρξει με συνομηλίκους του, στον παιδικό σταθμό. Η τοποθέτηση του Κοινωνικού Λειτουργού στους παιδικούς σταθμούς, θα δώσει τη δυνατότητα στον επαγγελματία, να παρατηρήσει επιθετικές συμπεριφορές παιδιών μέσα στο παιχνίδι, απέναντι σε συνομηλίκους και στον παιδαγωγό. Ο

Κοινωνικός Λειτουργός είναι σε θέση να καταλάβει τις συμπεριφορές αυτές. Μέσα από την συνεργασία με το δάσκαλο και την οικογένεια του παιδιού, θα μπορέσει να παρέμβει αναλόγως σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση ή να τους παραπέμψει σε κάποια άλλη υπηρεσία (Παπαϊωάννου, 2000).

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού είναι πολύ σημαντικός τόσο στη Πρωτοβάθμια όσο και στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να εφαρμόσει Κοινωνική Εργασία με άτομα, ομάδες μαθητών, γονείς και συχνή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, στα πλαίσια του σχολικού χώρου. Επίσης, μπορεί να παραπέμψει τους μαθητές στην κοινότητα, σε ειδικές υπηρεσίες όπως Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα, νοσοκομεία κλπ. “Οι επαγγελματικές αξίες των Κοινωνικών Λειτουργών βασίζονται στην ποιότητα των υποστηρικτικών ή/και θεραπευτικών υπηρεσιών που προσφέρουν στο μαθητή και την οικογένειά του. Αξιολογούν το δυναμικό που διαθέτει και ακόμη θεωρούν ευθύνη τους να συντελέσουν σε αλλαγές κοινωνικών θεσμών, όπως το σχολείο.” (Παπαϊωάννου, 1995: 42).

Ένα μέρος της εργασίας του Κοινωνικού Λειτουργού είναι και η συνεργασία με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, με στόχο αφενός την κινητοποίηση και ενεργοποίηση για θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής και αφετέρου στην αντιμετώπιση θεμάτων, όπως είναι η επιθετικότητα και η παραβατικότητα που μπορεί να εμφανίζεται στο συγκεκριμένο σχολείο. Τέτοια θέματα μπορούν να αντιμετωπιστούν με το να συμμετέχει το εκπαιδευτικό προσωπικό, οι σύλλογοι γονέων, το προσωπικό των τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών, η αστυνομία κλπ. Ο Κοινωνικός Λειτουργός με την τήρηση της μεθόδου Κοινωνικής Εργασίας με την κοινότητα, έχει τη δυνατότητα να ευαισθητοποιήσει να συντονίσει και να κινητοποιήσει όλους τους τοπικούς φορείς για την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων (Παπαϊωάννου, 1995).

«Ο Κοινωνικός Λειτουργός σε κάθε σχολική μονάδα έχει έργο προληπτικό, θεραπευτικό, συμβουλευτικό, μεσολαβητικό, υποστηρικτικό» (Εκλογή, 1992: 193-197).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να δέχεται παραπομπές από το εκπαιδευτικό προσωπικό, τους γονείς, αλλά και τους ίδιους τους συμμαθητές των παιδιών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Ο Κοινωνικός Λειτουργός εφαρμόζει:

Την Κοινωνική Εργασία με Άτομα (ΚΕΑ), όπου περιλαμβάνει τον εντοπισμό του προβλήματος μετά από συλλογή πληροφοριών και άλλων στοιχείων. Επίσης, περιλαμβάνεται η ανάλυση προβληματικής κατάστασης, η διαμόρφωση διάγνωσης και οι παρεμβάσεις που μπορούν να πάρουν μορφή σειράς υποστηρικτών συνεντεύξεων με τον μαθητή και την οικογένειά του (Εκλογή, 1992).

Την Κοινωνική Εργασία με Ομάδες (ΚΕΟ). Πολύ συχνά οι αλληπάλληλες αποτυχίες και επομένως η αποτυχία του παιδιού να αποκτήσει εκτίμηση για τον εαυτό του, μπορεί να το οδηγήσει είτε στην απομόνωση από τους άλλους, είτε σε αντικοινωνική συμπεριφορά (Εκλογή, 1992).

Χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο σχολείο για την ανάπτυξη προγραμμάτων, που θα διευκολύνουν την κοινωνικοποίηση των παιδιών, καθώς διαμέσου του σχολείου η κοινωνία έχει μεγάλη ευθύνη για το μέγιστο των παιδιών. Επίσης, οι εμπειρίες που έχουν τα παιδιά στο σχολείο, είναι δυνατόν να ελεγχθούν ή να μεταβληθούν (Εκλογή, 1992).

Στην εργασία του με ομάδες, ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να δημιουργήσει τέτοιες υποστηρικτικές καταστάσεις. Στόχος του είναι να βοηθηθεί ο μαθητής, να πάρει την παραδοχή, που του αρνούνται στο σπίτι και να ενημερωθεί. Επίσης, να καλύψει την ανάγκη του για δημιουργία σχέσεων με τους συνομιλήκους του, ανάγκες που οδηγούν σε παραβατικές πράξεις

(Εκλογή, 1992).

Η εργασία με ομάδες μαθητών, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς εργασίας του Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να πετύχει τους βασικούς στόχους, δηλαδή: της κοινωνικοποίησης, της εκμάθησης, των δημοκρατικών διαδικασιών, της μετάδοσης των αρχών και αξιών και της πρόληψης νέων προβλημάτων. Μέσα από τις ομάδες μπορεί να επιτευχθεί η πρόληψη της παραβατικότητας, με την ενημέρωση για νέα ή και παλιά κοινωνικά προβλήματα (π.χ. ναρκωτικά). Επίσης, διευκολύνεται η έκφραση των συναισθημάτων και η επεξεργασία ορισμένων θεμάτων. Το εκπαιδευτικό σύστημα με τη σημερινή του μορφή, παρουσιάζει πολλές ελλείψεις (δεν υπάρχει η σταθερότητα προσώπων, η πείρα, η εμπειρία, επαρκής χρόνος και χώρος). Έτσι, επηρεάζεται αρνητικά η εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων και η πρόληψη της παραβατικότητας, όχι μόνο είναι ελλιπής, αλλά τις περισσότερες φορές ανύπαρκτη (Εκλογή, 1992).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός ακόμα, εφαρμόζει την Κοινωνική Εργασία με τους γονείς:

Κοινωνική Εργασία με οικογένεια ατομικών περιπτώσεων μαθητών, που παρουσιάζουν συγκεκριμένο πρόβλημα. Η Κοινωνική Εργασία με τους γονείς ή και ολόκληρη την οικογένεια είναι πολλές φορές απαραίτητη και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την βοήθεια ατόμων (μαθητών), μέσα στα πλαίσια του περιβάλλοντός τους. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η συμπεριφορά και οι ανάγκες της οικογένειας. Μερικές φορές, ολόκληρη η οικογένεια μπορεί να είναι το επίκεντρο βοήθειας ή μπορεί να κινητοποιηθεί για να προσφέρει τη βοήθειά της σε ένα μέλος που την έχει ανάγκη (Εκλογή, 1992).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να χρησιμοποιήσει τεχνικές όπως: να ακούσει, να συζητήσει, να διαπραγματευτεί, να φέρει άτομα σε αντιπαράθεση, να μεσολαβήσει, να

υποστηρίζει, να κινητοποιήσει δυνάμεις, να ενεργήσει ως συνήγορος (Εκλογή, 1992). Εξάλλου, οι εντάσεις μέσα στην οικογένεια μπορεί αν είναι αποτέλεσμα διαπροσωπικών, ενδοοικογενειακών σχέσεων ή αποτέλεσμα εξωτερικών πιέσεων και εντάσεων (Εκλογή, 1992).

Ακόμα, ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να ασχοληθεί με ομάδες, όπως είναι η συμβουλευτική ομάδα γονέων, αλλά και άλλες ομάδες ψυχαγωγικές ή επιμορφωτικές, που αποτελούνται από γονείς και έχουν σαν βασικό σκοπό την πρόληψη (Εκλογή, 1992).

Η εργασία με ομάδες γονέων είναι συμπληρωματική την εργασίας με οικογένεια, αφορά κυρίως τον τομέα της πρόληψης και μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, όπως είναι η συμβουλευτική γονέων, ομάδες ψυχαγωγίας, επιμόρφωσης γονέων και επιτροπές γονέων με καθορισμένο και συγκεκριμένο στόχο. Η συμβουλευτική ομάδα γονέων δημιουργείται πολλές φορές από ανάγκη για ενημέρωση, πληροφόρηση και ανταλλαγή απόψεων (Εκλογή, 1992).

Η Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα (ΚΕΚ) αποτελεί έναν σημαντικό τομέα εργασίας τους Κοινωνικού Λειτουργού που εργάζεται στο σχολικό χώρο, καθώς το σχολείο είναι μια μικρή κοινότητα (Εκλογή, 1992).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να κατανοήσει έγκαιρα τη σημασία και σπουδαιότητα της συγκεκριμένης κοινότητας, που βρίσκεται στο σχολείο και να μελετήσει τις ιδιορρυθμίες και ιδιοσυστασία της. Έτσι, θα μπορεί να έχει μια ολοκληρωμένη αντίληψη των χαρακτηριστικών του κοινωνικού χώρου, να κατανοήσει τον τρόπο σκέψης και τη συμπεριφορά των μαθητών και των οικογενειών τους (Εκλογή, 1992).

Γνωρίζοντας τις ανάγκες, ο Κοινωνικός Λειτουργός θα μπορεί να παρακολουθήσει και να κατανοήσει γενικότερα, τον αντίκτυπο και τις επιπτώσεις των προβλημάτων της κοινότητας στο σχολείο. Η συνεργασία με τους διάφορους τομείς, μπορεί να έχει σκοπό την πρόληψη ή την

καταστολή γενικότερα. Ο επαγγελματία θα πρέπει να ασκήσει πίεση προς τα κέντρα ισχύος (ενημέρωση και ευαισθητοποίηση εκπροσώπων του Υπουργείου Παιδείας, τις Συνομοσπονδίες γονέων και μαθητών, εκπροσώπων Τοπικής Αυτοδιοίκησης) (Εκλογή, 1992).

Η συνεργασία του Κοινωνικού Λειτουργού με το εκπαιδευτικό προσωπικό είναι απαραίτητη. Οι στόχοι της συνεργασίας αυτής πρέπει να έχουν ως επίκεντρο το παιδί. Πρέπει να σκοπεύει στο να εντοπιστούν από κοινού παιδιά με δυσκολίες, προβλήματα συμπεριφοράς που χρειάζονται βοήθεια και να ενημερωθεί ο Κοινωνικός Λειτουργός σχετικά με τη συμπεριφορά του παιδιού. Επιπρόσθετα πρέπει να ευαισθητοποιηθούν όλοι οι εκπαιδευτικοί στις ανάγκες και στη συμπεριφορά των παιδιών και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία συμμετοχής των γονέων στο εκπαιδευτικό έργο του σχολείου. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού μπορεί να αναφέρεται σε καταστάσεις που αφορούν τους εξωσχολικούς παράγοντες, που συμβάλλουν στις δυσκολίες του μαθητή μέσα στο σχολείο (Εκλογή, 1992).

Η φύση της συνεργασίας του Κοινωνικού Λειτουργού με το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να είναι σχέση αλληλοσυμπληρούμενη και όχι επικαλυπτόμενη ή ανταγωνιστική (Εκλογή, 1992).

Η κοινωνική υπηρεσία είναι δευτερογενής υπηρεσία στο σχολείο. Ο Κοινωνικός Λειτουργός γνωρίζει ότι το σχολείο, είναι ο χώρος που βοηθά την ολοκλήρωση της ταυτότητας του παιδιού και ο δεύτερος σε σημασία θεσμός της κοινωνικοποίησής του. Επίσης, αναλαμβάνει δράση στους τομείς της πρόληψης και της θεραπείας εφαρμόζοντας την ΚΕΑ, ΚΕΟ και ΚΕΚ (Εκλογή, 1992).

5.3.2. Ο Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της παραβατικότητας

Οι κοινωνικές υπηρεσίες στον τομέα της παραβατικότητας ανηλίκων, απευθύνονται σε ανήλικους που έχουν πέσει θύματα παραπτωματικής πράξης ή ζουν σε οικονομικά, κοινωνικά και συναισθηματικά δύσκολες καταστάσεις οι οποίες μπορεί να τους κατευθύνουν σε συγκρούσεις με το περιβάλλον τους (Καλλινικάκη, 1998).

Η εφαρμογή της Κοινωνική Εργασίας όσο αφορά την παραβατικότητα, γίνεται στις εισαγγελίες και στα δικαστήρια ανηλίκων. Ακόμα, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί εργάζονται ενάντια στην παραβατικότητα μέσω των υπηρεσιών επιμελητών ανηλίκων, των σωφρονιστικών καταστημάτων, των εταιρειών προστασίας αποφυλακιζόμενων και των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης (Καλλινικάκη, 1998).

Η συνεισφορά του ρόλου του Κοινωνικού Λειτουργού στην παραβατικότητα ανηλίκων, υπάρχει στους παρακάτω τομείς: Στον τομέα της πρόληψης, της καταστολής, της αποκατάστασης και της επανακοινωνικοποίησης. Στην Ελλάδα ο τομέας της πρόληψης, υστερεί καθώς η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας σε σχολικά πλαίσια έχει θεσμοθετηθεί από, το Ν.Δ., 195/1974 και τα Π.Δ. 89/1978 και 50/ 1985, ο οποίος ωστόσο μέχρι σήμερα δεν έχει εφαρμοστεί. Συγκεκριμένα, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί μπορούν ως εργαζόμενοι σ' αυτές τις υπηρεσίες που ασχολούνται με τον ανήλικο, να εφαρμόσει όλες τις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας (Κ.Ε.Α., Κ.Ε.Ο., Κ.Ε.Κ., Κ.Ε.ΟΙΚ.) (Καλλινικάκη, 1998).

Η πρόληψη της παιδικής παραβατικότητας για να είναι πιο αποτελεσματική, θα πρέπει να υπάρχει σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο πρόληψης δύσκολων καταστάσεων, που συνδέονται με την ανάπτυξη των παιδιών, είτε αυτό αφορά ένα υγιές οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, είτε

τις σχέσεις του με τους συνομηλίκους του. Με βάση την άποψη αυτή, δύο είναι τα επίπεδα πρόληψης που γίνονται στον τομέα αυτό. Το πρώτο επίπεδο, έχει να κάνει με την αλλαγή της συμπεριφοράς του νέου, αναγνωρίζοντας τα προσωπικά χαρακτηριστικά και τους ατομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που ενισχύουν στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς. Το δεύτερο επίπεδο, έχει να κάνει με την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ οικογενειών, σχολείου αλλά και της κοινότητας, προσβλέποντας στην κατεύθυνση της νεανικής δραστηριότητας προς κοινωνικά συμβατικούς στόχους και απομακρύνοντας την υιοθέτηση παραβατικών μοντέλων. (Γεωργούλας - Τσαλκάνης, 2006)

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων ακόμα, που πρωτοεμφανίστηκαν πριν πολλά χρόνια από το ίδιο το Υπουργείο Δικαιοσύνης και που ο ρόλος τους στην πρόληψη θα μπορούσε να είναι πρωταγωνιστικός, υπολειπούνται (Παπαϊωάννου, 2000).

Τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της Κοινωνικής Εργασίας σε Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων και οργανώσεις προστασίας παιδιών με αντικοινωνική συμπεριφορά είναι: 1) να αναγνωρίσει την συμπεριφορά (αντικοινωνική, διαταραχή προσωπικότητας, «ανωμαλία» του υπερεγώ κλπ), 2) ο καθορισμός των ορίων, μέσα στα οποία είναι εφικτή η θεραπεία, 3) η ανάπτυξη επικοινωνίας - σχέσης . Καθώς το άτομο μαθαίνει από τη δική του εμπειρία να έχει εμπιστοσύνη σε μια τέτοια σχέση, μπορεί να καταλήξει σε ταύτιση με τον Κοινωνικό Λειτουργό, που οδηγεί στην ενδυνάμωση της ευθύνης απέναντι στον εαυτό του. Αξίζει να σημειωθούν οι άμυνες και η σχέση που εφαρμόζει ως νέα εμπειρία, μέσα στην οποία μπορούν αυτές να εκφραστούν και οι φόβοι να λιγοστέψουν, ενώ ελαττώνεται η επιθετικότητα του ατόμου. Ξεκινώντας από αυτή την αρχή, θα συνεχίσει βοηθώντας το να καταλάβει την πραγματικότητα της κατάστασης, με την οποία έρχεται αντιμέτωπο συχνά και να μπορέσει να

δει τη συμπεριφορά του, ως έναν παράγοντα που βοηθά ή επιβραδύνει την αποκατάστασή του. Ταυτόχρονα, ο Κοινωνικός Λειτουργός βοηθά το άτομο να κατευθύνει τις προσπάθειες του σε κοινωνικά αποδεκτές διόδους (Παπαϊωάννου, 2000).

Στο προδικαστικό στάδιο, αναλαμβάνει την έρευνα της συλλογής στοιχείων για τον τρόπο διαβίωσης του ανηλίκου, της συμπεριφοράς του και της προσωπικότητας του, καθώς επικοινωνεί με τον ανήλικό, την οικογένεια του, τους καθηγητές του ή τους εργοδότες του. Αφού ολοκληρώσει την έρευνά του, ο επιμελητής αναπτύσσει λεπτομερή έκθεση στην οποία αναγράφει συγκεκριμένη πρόταση για τον ανήλικό, ενώ αν προκύψει ανάγκη για παραπομπή του σε ειδική εξέταση από ψυχολόγο ή ψυχίατρο, αναλαμβάνει την πραγματοποίησή της και επισυνάπτει το πόρισμα στην έκθεση του (Παπαϊωάννου, 2000).

Στην παραπάνω διαδικασία, ο Κοινωνικός Λειτουργός καλείται να κατανοήσει τη δυναμική της συμπεριφοράς και να γνωρίσει πώς να φέρει το καχύποπτο, ναρκισσιστικό παιδί σε κατάσταση θεραπευτικής σχέσης. Όπως γίνεται σε κάθε επαγγελματική και θεραπευτική σχέση, ο Κοινωνικός Λειτουργός προσπαθεί να κατανοήσει, αλλά δεν παγιδεύεται από τις αντικοινωνικές πράξεις του παιδιού. Τα περισσότερα παιδιά είναι εγωπαθή, δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν τον Κοινωνικό Λειτουργό και πιστεύουν μόνο στον εαυτό τους. Ταυτόχρονα όμως, η νεαρή ηλικία, οι ικανότητες για ανάπτυξη και αφομοίωση νέων καταστάσεων με νέες μορφές θεραπείας, αντί για τιμωρία και απόρριψη, προσφέρουν έδαφος για συναισθηματική κοινωνική αναδιάρθρωση. Η παραπομπή ανηλίκων σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων, είναι ένα πολύ σημαντικό αναμορφωτικό μέτρο, που αναπληρώνει και αποφεύγει την ποινική μεταχείριση. Αυτό προϋποθέτει την επίβλεψη του ανηλίκου για ένα χρονικό διάστημα από έναν

επιμελητή ανηλίκων, ο οποίος επιβλέπει τον ανήλικο τηρώντας τις μεθόδους της Κοινωνικής Εργασίας, ανάλογα βέβαια με την κάθε περίπτωση. Στις μέρες μας, με την δικαστική Κοινωνική Εργασία το άτομο μπορεί να βοηθηθεί και να δεχτεί τη συνεργασία με το Κοινωνικό Λειτουργό (Παπαϊωάννου, 2000).

Με τις παραπάνω παραπομπές, ο στόχος του Κοινωνικού Λειτουργού είναι να κινητοποιήσει την δύναμη του ατόμου. Έτσι το άτομο, έρχεται σε επαφή και με άλλους φορείς που πιστεύει ότι θα συμβάλλουν θετικά στην εξέλιξη του ανήλικου. Συνεργάζεται με την οικογένεια του ανήλικου (αν υπάρχει), με τον δάσκαλο, το συγγενικό του περιβάλλον, με αυτούς γενικά που συναναστρέφεται ο ανήλικος και οι οποίοι ασκούν κάποια επίδραση στις αποφάσεις του. Τονίζει τα θετικά στοιχεία του χαρακτήρα του και του δείχνει ότι το υπολογίζει, ότι τον εκτιμά ως άτομο και επιθυμεί πραγματικά να τον βοηθήσει. Ασφαλώς η εμπλοκή του και η ανάληψη ενεργού ρόλου στην αντιμετώπιση της ζωής του εξακολουθεί να είναι δική του επιλογή. Η έννοια και η πραγματικότητα της εξουσίας του νόμου δεν καταπιέζει, αλλά κατευθύνει (Παπαϊωάννου, 2000).

Στην ουσία, η δράση του Κοινωνικού Λειτουργού, έχει 4 υποχρεώσεις, απέναντι α) στο άτομο, β) στην οργάνωση, γ) στην κοινότητα και δ) στον εαυτό του. Για την επιτυχία του ως επαγγελματίας, υποστηρίζει ότι ο εξυπηρετούμενος δεν είναι το πρόβλημα, αλλά είναι άτομο με κάποιο πρόβλημα (Παπαϊωάννου, 2000).

Πιο συνοπτικά, θα μπορούσε να τονιστεί ότι ο επαγγελματίας έχει ως αρμοδιότητες την διενέργεια κοινωνικής έρευνας και την άσκηση του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας (Παπαϊωάννου, 2000).

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού χωρίζεται σε 2 στάδια : Το διαγνωστικό, που έχει στόχο να διερευνήσει την προσωπικότητα του ανηλίκου και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει (οικογενειακές – κοινωνικές – επαγγελματικές) και το αναμορφωτικό, που έχει στόχο την επίλυση των προβλημάτων του ανηλίκου , την κοινωνικοποίηση του κλπ. (Παπαϊωάννου, 2000).

Οι υπηρεσίες που προσφέρει η Κοινωνική Εργασία στα δικαστήρια, καλύπτουν πολλούς στόχους. Ο βασικός στόχος του Κοινωνικού Λειτουργού σε σχέση με το παραβατική συμπεριφορά του ανήλικου, είναι να αποφύγει την ανάγκη εγκλεισμού όσο το δυνατόν περισσότερων ανηλίκων. Για να πετύχει αυτόν τον σκοπό, προβαίνει σε προτάσεις προς το δικαστήριο. Οι προτάσεις αυτές είναι κοινωνικές επιλογές, που είναι δυνατόν να υλοποιηθούν ενώ ο ανήλικος παραμένει μέσα στην κοινότητα.

Σίγουρα τα μέτρα αυτά δεν περιλαμβάνουν ασήμαντες περιπτώσεις, όπου κάθε παρέμβαση στην ελευθερία του ανηλίκου θα πρέπει να αποφεύγεται, ούτε όμως και σοβαρότατες περιπτώσεις παραβατικής συμπεριφοράς που η καταδίκη, ο εγκλεισμός και η απομάκρυνση από την κοινότητα, δεν μπορεί παρά είναι η μόνη επιλογή. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, για τον ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στα ιδρύματα αγωγής και τα σωφρονιστικά καταστήματα, ο ΣΚΛΕ αναφέρει : “Βοηθά τα παιδιά που μπαίνουν στο ίδρυμα να προσαρμοστούν , τους εξηγεί τον τρόπο λειτουργίας του ιδρύματος , τους κανονισμούς , τα καθήκοντα και τα δικαιώματα τους. Παρουσιάζει την περίπτωση του παιδιού και τις ανάγκες του, μετά την διαγνωστική φάση στο συμβούλιο του προσωπικού του ιδρύματος. Συμμετέχει στην λήψη της απόφασης για την τοποθέτηση του ανήλικου στο δωμάτιο, την εκπαίδευσή του και την επαγγελματική του απασχόληση ή την ανάθεση κάποιων καθηκόντων. Φροντίζει για τη δημιουργία ομάδων για

άσκηση της ΚΕΟ, ενώ διαρκώς φροντίζει για την κοινωνική επανένταξη του ανηλίκου, που πραγματοποιείται σταδιακά” (Παπαϊωάννου, 2000).

Στην Ελλάδα, με τον μικρό αριθμό των εξειδικευμένων Κοινωνικών Λειτουργών και την μη αναγνώριση του επαγγέλματος, η αντιμετώπιση της παραβατικότητας έχει πολύ δρόμο να διανύσει ακόμα. Παρόλο που η νομοθεσία υπάρχει και θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες σε σχέση με τη στελέχωση των υπηρεσιών, που αναφέρονται στην παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων, παραμένει σχολάζουσα και ανενεργή, ενώ ο αριθμός των Κοινωνικών Λειτουργών συρρικνώνεται διαρκώς και οι οργανικές θέσεις δεν καλύπτονται σε κανέναν από τους τομείς της Κοινωνικής Πρόνοιας. Οι ανάγκες υπάρχουν. Είναι οι ίδιες και περισσότερες ή και πολυπλοκότερες. Ο όγκος της δουλειάς του Κοινωνικού Λειτουργού είναι σαφής και η κάλυψή του επείγουσα (Παπαϊωάννου, 2000).

Με σκοπό την πρόληψη του φαινομένου της παραβατικότητας, ο οποίος ολοένα και βρίσκεται σε έξαψη, ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να θέσει σε εφαρμογή διάφορους τρόπους προκειμένου να ενημερώσει, αλλά και παράλληλα να αντιμετωπίσει το φαινόμενο που μαστίζει τα παιδιά από την πολύ μικρή ηλικία τους (Ομάδα Πομπιντού- Συμβούλιο της Ευρώπης & Jellinek Consultancy. 1999).

Κάποιοι από αυτούς τους τρόπους, είναι η δημιουργία μιας επιτροπής κατά της παραβατικότητας των νέων και της αντικοινωνικής τους συμπεριφοράς από τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς αλλά ακόμα και τους μαθητές. Θα μπορούσαν επίσης να γίνουν έρευνες ποσοτικές και ποιοτικές, με σκοπό την ενημέρωση τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των γονιών και των μαθητών. Η οργάνωση ημερίδων με παιχνίδια και βίντεο, τα οποία θα

στηρίζονται στην διαδραστική μάθηση της παραβατικότητας και της σχολικής βίας. Η οργάνωση κάποιων ομάδων επίβλεψης συμπεριφοράς των παιδιών και ιδιαίτερα στο δημοτικό σχολείο, όπου γίνεται και η έναρξη πλέον της εφηβικής τους ηλικίας. Τέλος, θα μπορούσαν να καταγράφονται τα περιστατικά, με σκοπό τα θύματα να πάντων πλέον να είναι θύματα και οι θύτες να αντιληφθούν την σοβαρότητα της παραβατικότητας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Jellinek Consultancy, 1999).

Στην πρωτοβάθμια πρόληψη ανήκουν:

Οι *Συμβουλευτικοί Σταθμοί* ή *Συμβουλευτικά Κέντρα* που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, αποτελούν μια καλή αρχή για την αντιμετώπιση της επιθετικότητας, μα και άλλων προβλημάτων που απασχολούν αυτή την ηλικιακή ομάδα (Κάτσικας, 2008).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός ανήκει στη διεπιστημονική ομάδα και συμβάλει στους βασικούς στόχους της που είναι: η παροχή συμβουλευτικής ατόμων, ζευγαριών, γονέων, εφήβων, οικογενειών σε κρίση, κλπ. Τα Συμβουλευτικά Κέντρα στοχεύουν στην πρόληψη μέσα από τη διαδικασία Αγωγής Κοινότητας. Πραγματοποιούν ομιλίες - διαλέξεις σε σχολεία, συλλόγους γονέων και σεμινάρια, κυρίως σε παιδιά και εφήβους, εκπαιδευτικούς και γονείς (Κάτσικας, 2008).

Στόχος τους είναι η ευαισθητοποίηση της σχολικής και ευρύτερης κοινότητας σε θέματα ανθρώπινων σχέσεων. Επίσης, έρχονται σε επαφή με φορείς του Δήμου (αστυνομία, ΚΑΠΗ, σχολεία, εκκλησία, τοπικές οργανώσεις), αλλά και με φορείς της ευρύτερης περιοχής (π.χ. δημόσιες υπηρεσίες για την ψυχική υγεία), για γνωστοποίηση των υπηρεσιών που παρέχουν και

την πιθανή μεταξύ τους συνεργασία (Κάτσικας, 2008) .

Οι *Σχολές Γονέων* αποτελούν ακόμα ένα σημείο που θα μπορούσε ο κοινωνικός λειτουργός να εργαστεί, για την αντιμετώπιση και την πρόληψη της επιθετικότητας (Κάτσικας, 2008).

Στόχοι των Σχολών Γονέων είναι: (α) η στήριξη και η προάσπιση του θεσμού της οικογένειας, που αποτελεί το μοναδικό πλαίσιο ασφάλειας, σιγουριάς και σταθερότητας του σύγχρονου ατόμου, (β) η διαφύλαξη και η προστασία της ψυχικής υγείας των μελών της οικογένειας, καθώς και της θετικής εξέλιξης του παιδιού, ως μοναδική θωράκιση σε κάθε τομέα της μελλοντικής ζωής του. Για να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι χρειάζονται βασικές γνώσεις, που παρέχονται στους γονείς, καθώς επίσης και προοπτικές για διαφοροποίηση της στάσης τους απέναντι στο παιδί μέσα από τη θεμελίωση μιας σωστής και υγιούς σχέσης (Κάτσικας, 2008).

Στις Σχολές Γονέων επεξηγούνται η μορφή και η δομή της σύγχρονης οικογένειας, οι παράγοντες που τη διαμορφώνουν, οι σχέσεις των γονέων μεταξύ τους, οι σχέσεις τους με τα παιδιά, οι οικογενειακοί ρόλοι, οι δυσκολίες και τα προβλήματα που προκύπτουν μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο. Επίσης, μεγάλη αναφορά γίνεται και στην προετοιμασία για το γάμο και το γονεϊκό ρόλο, αφού οι Σχολές Γονέων δεν απευθύνονται μόνο σε γονείς που ήδη έχουν παιδιά, αλλά και σε υποψήφιους γονείς (Κάτσικας, 2008).

Ένα κομμάτι που αποτελεί βασική επιδίωξη του Κοινωνικού Λειτουργού, είναι να οδηγήσει τους γονείς στη συνειδητοποίηση ότι η προ εφηβεία και η εφηβεία, είναι μια περίοδος γεμάτη προβληματισμούς και οι σχέσεις μεταξύ γονέων παιδιών δοκιμάζονται συχνά. Οι γονείς στην περίπτωση αυτή είναι σημαντικό να επιδείξουν πνεύμα συνεργασίας και όχι εξουσίας.

Ακόμη, να είναι σε θέση να ενισχύσουν τις προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες του παιδιού και συγχρόνως την εμπιστοσύνη στον εαυτό του (Κάτσικας, 2008).

5.3.3. Ο Κοινωνικός Λειτουργός στο επίπεδο της ενημέρωσης και της παροχής κατευθυντήριων γραμμών προς τους γονείς

Αρχικά, είναι πολύ σημαντικό, εάν αντιληφθούν οι γονείς ότι το παιδί είναι θύμα εκφοβισμού και βίας ή αντίθετα το παιδί διαπράττει κάποια παραβατική συμπεριφορά, να αποφύγουν τις παρορμητικές αντιδράσεις και να αντιμετωπίσουν με ψυχραιμία την κατάσταση. Αν μπορούσε ο Κοινωνικός Λειτουργός λοιπόν, να δώσει μία καθοδήγηση με το τι κινήσεις να κάνει η οικογένεια, αυτή θα ήταν:

Να συζητήσουν με το παιδί για αυτό που συμβαίνει και να ενημερώσουν τους εκπαιδευτικούς, ώστε να υπάρχει επίβλεψη από τον αντίστοιχο φορέα. Να τονίσουν στον παιδί, πως μπορούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση μαζί και να μην φοβάται. Επίσης, να προτείνουν στο παιδί πρακτικούς τρόπους για την αντιμετώπιση αυτού του γεγονότος και να ζητήσουν συμβουλή από ειδικούς (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους και γενικά ανθρώπους ψυχικής υγείας) (Δικαίου κ.α., 2008).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός, εκτός από το να ενημερώσει τους γονείς έχει χρέος να ενημερώσει τους μαθητές, αλλά και τους δασκάλους αντίστοιχα. Κάποια από τα πιο βασικά στοιχεία που τους αναφέρει αναγράφονται παρακάτω (Δικαίου κ.α., 2008).

5.3.4. Ο Κοινωνικός Λειτουργός στο επίπεδο της ενημέρωσης και της παροχής κατευθυντήριων γραμμών προς τους μαθητές και τους δασκάλους

Οι συμπεριφορές παραβατικότητας και βίας συνήθως εμφανίζονται και στην περίπτωση

που το παιδί δεν αναγνωρίζει τους νόμους, τα δικαιώματά του αλλά και τις υποχρεώσεις του (Καλλινικάκη, 1998).

Ένας Κοινωνικός Λειτουργός λοιπόν, θα μπορούσε να παρευρίσκεται κάποιες ώρες σε μία τάξη προκειμένου όλα τα παιδιά με την καθοδήγησή του, να μάθουν τους κανόνες της τάξης, του σχολείου, αλλά και γενικότερα της κοινωνίας. Να αναπτύξουν δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν και μετέπειτα στην ζωή τους, αλλά και σε εκείνο το διάστημα που αναπτύσσονται. (ομαδικές δεξιότητες, τρόποι επικοινωνίας, δεξιότητες εμπιστοσύνης κ.τ.λ.). Επίσης, θα μπορούσαν να γίνουν συζητήσεις μέσα στην τάξη, για πράγματα που απασχολούν τα παιδιά καθημερινά, προκειμένου να λύνονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Να γίνουν προγράμματα εθελοντισμού και βοήθειας, προκειμένου να αυξηθεί η επικοινωνία και η συνεργασία (Καλλινικάκη, 1998).

Να γίνουν δραστηριότητες διασκέδασης (ζωγραφική, βίντεο, υπολογιστές, θέατρο, μουσική), με σκοπό πάλι την σύνδεση όλων των μαθητών και των κοινών τους ενδιαφερόντων. Μια ακόμα πρόταση είναι να πραγματοποιηθούν ημερίδες, που θα δίνουν έμφαση στην διαφορετικότητα του ατόμου και την κατανόηση της κάθε συμπεριφοράς. Τέλος, να γίνεται ενημέρωση για του τρόπους παραβατικότητας και σχολικής βίας, καθώς και την αντιμετώπιση αυτών και να γίνεται εκπαίδευση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (Καλλινικάκη, 1998).

Το θετικό κλίμα στο σχολείο και η σωστή διαχείριση των εκπαιδευτικών, απέναντι στον φαινόμενο της παραβατικότητας και της επιθετικής συμπεριφοράς, έρευνες έχουν δείξει ότι μετράει σε πολύ μεγάλο ποσοστό. Έτσι λοιπόν, ενδιαφέρον θα ήταν να γίνουν ημερίδες και οι Κοινωνικοί Λειτουργοί να ενημερώσουν τους δασκάλους, ώστε να ακολουθήσουν τις

μεταβλητές τις οποίες οι Lehr και Christenson (2002), όπως αναφέρεται στους Haynes, Emmons & Ben-Avie (1997), ανέφεραν πως είναι πολύ σημαντικές για την εξάλειψη του φαινομένου (Lehr & Christenson, 2002).

Στις μεταβλητές αυτές αναφέρεται, το να προσδοκούν οι εκπαιδευτικοί υψηλές αποδόσεις από τους μαθητές τους, να λαμβάνουν αποφάσεις και να συνεργάζονται με τους μαθητές. Να υπάρχει δικαιοσύνη αλλά και ισότητα όπου χρειάζεται στην τάξη (Lehr & Christenson, 2002).

Ακόμα, να υπάρχει πειθαρχία και τήρηση των βασικών νόμων της τάξης, καθώς και συνεχής επικοινωνία με τους γονείς. Να υπάρχει φροντίδα, αγάπη και ευαισθησία προς τα παιδιά και να επιβραβεύονται οι συνεργατικές σχέσεις των παιδιών. Τέλος, να υπάρχουν διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ του δασκάλου και των μαθητών (Lehr & Christenson, 2002).

Χωρίς της θεσμοθέτηση του Κοινωνικού Λειτουργού στα σχολεία, δεν είναι εφικτή η πρόληψη με την εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων στα σχολεία, η δημιουργία ομάδων, η ατομική συνεργασία με τον ανήλικο, καθώς και η συνεργασία με τους γονείς και την κοινότητα του σχολείου. Δεν είναι όμως εφικτή ούτε και η καταστολή του φαινομένου της σχολικής παραβατικότητας (Εκλογή, 1992).

2. ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί έξαρση του φαινομένου της σχολικής παραβατικότητας, καθώς επίσης και οι μορφές εκδήλωσής της στην σημερινή εποχή. Αυτός ήταν ο σημαντικότερος λόγος που επιλέξαμε να διερευνήσουμε τους τρόπους εμφάνισης της συγκεκριμένης συμπεριφοράς, αλλά και τον ρόλο που έχουν η οικογένεια και το σχολείο, που αποτελούν τους βασικούς φορείς κοινωνικοποίησης, διαπαιδαγώγησης και εκμάθησης των ισχυόντων κανόνων του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, στο οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά. Παρ' όλα αυτά, όμως, παρατηρείται έλλειψη στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, κυρίως για τις ηλικιακές ομάδες που επιλέξαμε να ασχοληθούμε. Οι περισσότερες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί αφορούν εφήβους, ενώ σπάνιες έρευνες έχουν γίνει για την παιδική παραβατικότητα.

Πρόκειται για μια ποιοτική κοινωνική έρευνα, που αποτελεί, σχηματικά, ένα από τα δύο μεγάλα μεθοδολογικά παραδείγματα στις κοινωνικές επιστήμες. Οι ποιοτικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε ερευνητικά εγχειρήματα και προσεγγίσεις, που έχουν ως βασικό στόχο τη διερεύνηση των νοημάτων και των αναπαραστάσεων που αποδίδουν τα υποκείμενα σε κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες (Ιωσηφίδης 2001).

Η συνέντευξη αποτελεί, ίσως, την πιο διαδεδομένη μέθοδο άντλησης ποιοτικού υλικού και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες.

Υπάρχουν τρεις τύποι συνέντευξης:

1. Η δομημένη συνέντευξη (structured interview), η οποία βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων, το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους.
2. Την ημιδομημένη συνέντευξη (semi- structured interview), που χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο και ως την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση.
3. Τη μη δομημένη συνέντευξη (unstructured interview), η οποία χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου (Ιωσηφίδης, 2008:112).

6.1. Ερευνητικός Σχεδιασμός

Οι βασικές αρχές του ποιοτικού ερευνητικού σχεδιασμού είναι ότι δίνει έμφαση στην κατασκευή του νοήματος, καθώς επίσης και στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Δηλαδή τα στοιχεία που συλλέγουμε, αποφεύγουμε να τα κατηγοριοποιήσουμε ή να τα κατατάξουμε σε κλίμακες. Ακόμη, στόχος της ποιοτικής έρευνας είναι να «παράγει θεωρία» και όχι να συγκρίνει, για να καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα της ήδη υπάρχουσας θεωρίας.

Για να πραγματοποιηθεί η εν λόγω έρευνα ακολούθησαν τα παρακάτω βήματα:

- ❖ Ανασκόπηση σε παλαιότερες πτυχιακές για την αποφυγή επανάληψης μιας ήδη υπάρχουσας έρευνας
- ❖ Αναζήτηση βιβλιογραφίας
- ❖ Ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία είναι τα εξής:
 1. Πιστεύετε πως το φύλο και τα στάδια ανάπτυξης των ανηλίκων έχουν άμεση σχέση με την παραβατικότητα;
 2. Θεωρείτε πως η οικογένεια και το σχολείο ως φορείς κοινωνικοποίησης συμβάλουν στην παραβατική συμπεριφορά των παιδιών;
 3. Πιστεύετε ότι ο ρόλος του σχολείου είναι κατασταλτικός;
 4. Νομίζετε πως η οικονομική κατάσταση της οικογένειας ωθεί τα παιδιά στην σχολική παραβατικότητα;
- ❖ Άδεια από τον Διευθυντή του σχολείου που θα διεξαγόταν η έρευνα
- ❖ Άδεια από την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την πραγματοποίηση της έρευνας

6.2. Πληθυσμός Δειγματοληψία

Αρχικά επιδιώξαμε την επαφή με οικογένειες θυτών και θυμάτων σχολικής παραβατικότητας, αλλά αντιμετωπίσαμε δυσκολία στην συνεργασία με τους γονείς. Το δείγμα μας αποτελείται από έξι οικογένειες, παιδιών ηλικίας από έξι έως δώδεκα ετών και τρεις εκπαιδευτικούς, που θεωρούνται πρόσωπα ελίτ. Θεωρήσαμε πως ο αριθμός του δείγματος θα

ήταν σύμφωνος με τις γενικές αρχές της ποιοτικής μεθοδολογίας και απόλυτα ικανοποιητικό σύμφωνα με τις ανάγκες της δικής μας έρευνας. Επίσης, το δημοτικό σχολείο που επιλέξαμε για να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη έρευνα και για το οποίο μας δόθηκε η άδεια από την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, είναι το 2^ο Δημοτικό Αγίας Μαρίνας στο Γάζι. Όπως μας ενημέρωσε και ο διευθυντής του δημοτικού σχολείου κ. Χαλκιαδάκης, το σχολείο μεταφέρθηκε στην Αμμουδάρα.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από οικογένειες και δασκάλους των παιδιών του 2^{ου} Δημοτικού σχολείου στην Αμμουδάρα.

6.3. Εργαλεία Έρευνας

Ως καταλληλότερη μέθοδο συλλογής των δεδομένων για την παρούσα ποιοτική έρευνα επιλέξαμε την ημι-δομημένη συνέντευξη, μέθοδος συλλογής δεδομένων με λογική συνέπεια και αλληλουχία, που σκοπό έχει την αποφυγή του ερευνητή να υποβάλει στον ερωτηθέντα τις απαντήσεις. Παρ' όλα αυτά, όμως, παρατηρείται έλλειψη στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις ελίτ με τους εκπαιδευτικούς, καθώς τα άτομα αυτά θεωρούνται διακεκριμένα, καλά πληροφορημένα και επιλέχθηκαν για την συνέντευξη με το σκεπτικό, ότι είναι ειδικοί και πραγματογνώμονες στο πεδίο που αφορά την μελέτη μας. Με τη μέθοδο αυτή, επιδιώκεται η προσέγγιση των προσωπικών εννοιολογικών σχημάτων των συνεντευξιαζόμενων και μέσω αυτών η εισαγωγή του ερευνητή στον κόσμο της προσωπικής εμπειρίας τους. Οι ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις και στα δύο δείγματα (γονείς-εκπαιδευτικούς) πραγματοποιούνται με την βοήθεια δομημένου ερωτηματολογίου, όμως, δεν ακολουθείτο πιστά και διαμορφώνονταν αναλόγως με τον κάθε συνεντευξιαζόμενο.

Ο σχεδιασμός και η διατύπωση ερωτήσεων είναι ίσως το πιο σημαντικό στοιχείο για την επιτυχία ερευνητικών εγχειρημάτων που βασίζονται σε συνεντεύξεις είτε αυτές είναι ημιδομημένες, είτε όχι. Παρακάτω, παρουσιάζονται μερικοί από τους πιο χαρακτηριστικούς τύπους ερωτήσεων (Dunn 2000, Breakwell1995, Javeau 2000):

Κλειστές ερωτήσεις: Στον τύπο αυτό όλες οι πιθανές απαντήσεις του ερωτώμενου προβλέπονται από τον ερευνητή. Ο τύπος αυτός ερωτήσεων χρησιμοποιείται συνήθως στις αυστηρά δομημένες συνεντεύξεις.

Ανοικτές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις οι οποίες αφήνουν τον ερωτώμενο ελεύθερο να αναπτύξει την απάντηση του χωρίς προκαθορισμούς. Το είδος αυτό των ερωτήσεων χρησιμοποιείται, κυρίως, στις μη δομημένες και στις ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Μικτές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις που συνδυάζουν τα χαρακτηριστικά των δυο προηγούμενων τύπων.

Καθοδηγητικές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις που καθοδηγούν έμμεσα τον ερωτώμενο να ανταποκριθεί με τρόπο τέτοιο που να συμφωνεί με την άποψη του ερευνητή. Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται αυστηρά στις συνεντεύξεις διότι διαστρεβλώνουν τις πραγματικές απόψεις των ερευνητικών υποκειμένων και τα ερευνητικά αποτελέσματα.

Ερωτήσεις προκατάληψης: Είναι ερωτήσεις που προσβάλουν ή θίγουν τον ερωτώμενο και δείχνουν έλλειψη ευαισθησίας και γνήσιου ενδιαφέροντος από την πλευρά του ερευνητή. Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται για δεοντολογικούς λόγους αλλά και διότι είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε ακύρωση της ερευνητικής διαδικασίας.

Περιγραφικές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών από τον ερωτώμενο που συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνώσεις (π.χ. φύλο, ηλικία, ημερομηνία γέννησης, μορφωτικό επίπεδο, ύψος εισοδήματος και αφορούν βιογραφικού τύπου στοιχεία, ιστορίες ζωής και την περιγραφή επεισοδίων.) Ζητούν από τον συμμετέχοντα να δώσει μια γενική περιγραφή για το «τι συνέβη» ή «πώς είναι η κατάσταση».

Ερωτήσεις γνώμης: Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των ερωτώμενων για διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες.

Δομικές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην εύρεση αιτιοτήτων και αιτιωδών μηχανισμών.

Υποθετικές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην άντληση πληροφορίας από τον ερωτώμενο για υποθετικές καταστάσεις ή για καταστάσεις και φαινόμενα που μπορεί να λάβουν χώρα στο μέλλον.

Ερωτήσεις αντίθεσης: Όπου ζητούν από τον συμμετέχοντα να κάνει συγκρίσεις ανάμεσα σε γεγονότα και εμπειρίες.

Εισαγωγικές και συμπερασματικές ερωτήσεις: Είναι ερωτήσεις που εισάγουν τον ερωτώμενο στο κύριο θέμα της συνέντευξης και κλείνουν την συνέντευξη αντίστοιχα.

Ερωτήσεις – γέφυρα: Είναι ερωτήσεις που οδηγούν από το ένα θέμα της συνέντευξης στο άλλο.

Οι ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις και στα δύο δείγματα (γονείς- εκπαιδευτικούς) πραγματοποιούνται με την βοήθεια δομημένου ερωτηματολογίου, όμως, δεν ακολουθείτο πιστά και διαμορφωνόταν αναλόγως με τον κάθε συνεντευξιαζόμενο.

Το ερωτηματολόγιο των γονέων αποτελείται από δεκαοχτώ ερωτήσεις, όπου στην Γ4.: «Υπάρχει στο οικογενειακό σας περιβάλλον ανήλικος που να έχει εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο;»

Αν απαντήσουν ναι, ακολουθούν άλλες τέσσερις απαντήσεις.

Αν απαντήσουν όχι, άλλες τρεις. Το ερωτηματολόγιο διαχωρίζεται σε τρία κυρίως μέρη.

Πρώτο μέρος: Κοινωνικό- δημογραφικά στοιχεία οικογένειας

Δεύτερο μέρος: Έννοια παραβατικότητας

Τρίτο μέρος: Ρόλος της οικογένειας

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από 15 περιγραφικές ερωτήσεις κλειστού τύπου και περιλαμβάνει 3 υποενότητες εκ των οποίων η δεύτερη (προφίλ γονέων) χωρίζει τα κοινωνικό- δημογραφικά χαρακτηριστικά Μητέρα- Πατέρα.

Η πρώτη υποενότητα αφορά το προφίλ του παιδιού και περιέχει τις παρακάτω ερωτήσεις:

A1. Φύλο

A2. Ηλικία

A3. Τάξη

Η δεύτερη υποενότητα μελετά το προφίλ των γονέων και αποτελείται από 4 ερωτήσεις για της μητέρες οι οποίες είναι αντίστοιχες με των πατεράδων (A8, A9, A10 και A11). Οι ερωτήσεις αναφέρονται παρακάτω:

A4. Ηλικία

A5. Εκπαίδευση

A6. Επάγγελμα

A7. Οικογενειακή κατάσταση

Η Τρίτη υποενότητα του πρώτου μέρους αφορά τα αδέρφια των παιδιών που οι γονείς τους συμμετείχαν στην έρευνα και περιλαμβάνει τις ακόλουθες ερωτήσεις:

A12. Αριθμός αδερφιών

A13. Ηλικία (εξ)

A14. Εκπαίδευση

A15. Επάγγελμα (σε περίπτωση που είναι ενήλικα)

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείτο από τρεις ερωτήσεις που αναφέρονται παρακάτω η πρώτη ερώτηση περιελάμβανε και ένα υποερώτημα:

- ❖ Η πρώτη ερώτηση (B1) «Τι γνωρίζεται για την σχολική παραβατικότητα;» Ανάλογα με την απάντηση του ερωτώμενου ακολουθούσε η ερώτηση «σας προβληματίζει;». Η πρώτη ήταν ανοιχτού τύπου ερώτηση, που στόχευε στις απόψεις του δείγματος με το θέμα της εργασίας. Το υποερώτημα ήταν ανοιχτού τύπου, το οποίο θα μπορούσε να κατηγοριοποιηθεί και στις ερωτήσεις γνώμης αφού θέλαμε να μάθουμε τις

στάσεις και τις αντιλήψεις των ερωτώμενων σχετικά με το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας.

- ❖ Η δεύτερη ερώτηση (B2) «Έχετε ενημερωθεί για τέτοιου είδους φαινόμενα στον σχολικό χώρο; Αν ναι δώστε μας κάποια παραδείγματα.», ήταν μεικτού τύπου ερώτηση και διερευνούσε το αν οι γονείς γνώριζαν για περιστατικά παραβατικότητας στο σχολείο.
- ❖ Η τρίτη ερώτηση (B3) «Ποια θεωρείτε πως είναι τα αίτια εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς;», ήταν ανοιχτού τύπου ερώτηση και ζητούσε την γνώμη των γονέων σχετικά με το τι προκαλεί την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος, που αφορά στον ρόλο της οικογένειας, περιλαμβάνει τέσσερις βασικές ερωτήσεις που περιγράφονται παρακάτω:

- ❖ Πρώτη ερώτηση (Γ1) «Ως οικογένεια τηρείτε κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα; (π.χ. στο διάβασμα, στο παιχνίδι, στην ώρα του ύπνου κ.α.)». Είναι ανοιχτού τύπου ερώτηση και διερευνά το αν υπάρχουν όρια και σε τι βαθμό τηρούνται από την οικογένεια.
- ❖ Η δεύτερη ερώτηση (Γ2) «Σαν οικογένεια περνάτε χρόνο μαζί; Αν ναι, μπορείτε να μας δώσετε κάποια παραδείγματα;», είναι μεικτού τύπου ερώτηση που αναζητά το αν η οικογένεια περνάει ποιοτικό χρόνο μαζί, ζητώντας παραδείγματα από την καθημερινότητά τους. Επίσης από την εν λόγω ερώτηση φαίνονται και οι σχέσεις γονέων και παιδιών.

- ❖ Η τρίτη ερώτηση (Γ3) «Πως αντιμετωπίζονται στην οικογένεια θέματα συμπεριφοράς των παιδιών σας;» Η ερώτηση αυτή είναι ανοιχτού τύπου. Μέσω αυτής στοχεύαμε να μάθουμε τον τρόπο διαπαιδαγώγησης που υιοθετούν οι γονείς, τις σχέσεις των μελών της οικογένεια και τους ρόλους του καθενός.
- ❖ Η τέταρτη ερώτηση (Γ4) «Υπάρχει στο οικογενειακό σας περιβάλλον ανήλικος που να έχει εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο;» Πρόκειται για μια κλειστού τύπου ερώτηση, καθώς επιζητά μια συγκεκριμένη απάντηση.

Αν οι ερωτώμενοι απαντούσαν θετικά, ακολουθούσαν άλλες 4 ερωτήσεις:

- ❖ Η πέμπτη ερώτηση (Γ5) «Πως το αντιμετώπισε η οικογένεια;», είναι ανοιχτή ερώτηση, περιγραφικού τύπου. Αναζητά πληροφορίες σε σχέση με την λειτουργία της οικογένειας, καθώς και με τις στάσεις και τις αντιλήψεις των γονέων.
- ❖ Η έκτη ερώτηση (Γ6) «Υπήρξε συνεργασία των γονέων με το σχολείο;». Μια κλειστού τύπου ερώτηση, που εκδηλώνει κατά πόσο οι γονείς συνεργάζονται με το σχολείο σε θέματα που αφορούν την συμπεριφορά των παιδιών τους.
- ❖ Η έβδομη ερώτηση (Γ7) «Πως το αντιμετώπισε το σχολείο;», είναι ανοιχτού τύπου ερώτηση, η οποία διερευνά τους μηχανισμούς του σχολείου, καθώς και τις αντιλήψεις των γονέων σχετικά με την λειτουργία του.
- ❖ «Έχει απευθυνθεί η οικογένεια σε κάποιο εξειδικευμένο προσωπικό (κοινωνικό λειτουργό);» (Γ8). Πρόκειται για κλειστού τύπου ερώτηση, που αφορά τις

αντιλήψεις των γονέων με επαγγελματίες άλλων ειδικοτήτων και πιο συγκεκριμένα τους κοινωνικούς λειτουργούς.

Αν απαντούσαν στην ερώτηση Γ4 αρνητικά, ακολουθούσαν άλλες 3 ερωτήσεις:

- ❖ Η ένατη ερώτηση (Γ9) «Σε ενδεχόμενη εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού σας, πως θα το αντιμετωπίζατε εσείς;», ήταν ανοιχτού τύπου ερώτηση και αφορούσε στον χειρισμό των γονέων, στην περίπτωση που το παιδί τους εμφάνιζε παραβατική συμπεριφορά. Ο λόγος που βάλουμε την εν λόγω υποθετική ερώτηση και τις επόμενες δύο κλειστού τύπου ερωτήσεις, είναι επειδή όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το δείγμα δεν αποτελούνταν από παιδιά με παραβατική συμπεριφορά και θέλαμε να μάθουμε τις στάσεις και της αντιλήψεις των γονέων σε σχέση με την παραβατικότητα και τα παιδιά τους. Ακόμη, θέλαμε να διερευνήσουμε μέσω των απαντήσεων, το ενδεχόμενο να υπήρχε στην οικογένεια παιδιά με παραβατική συμπεριφορά.
- ❖ Η δέκατη ερώτηση (Γ10) «Θα συνεργαζόσασταν με το σχολείο;»
- ❖ Η ενδέκατη ερώτηση (Γ11) «Θα απευθυνόσασταν σε κάποιο εξειδικευμένο προσωπικό;»

Το ερωτηματολόγιο για τους εκπαιδευτικούς αποτελείται από 25 ερωτήσεις, όπου σε μερικές υπήρχαν και υποερωτήματα που πραγματοποιούνταν ανάλογα με την απάντηση του ερωτώμενου. Το ερωτηματολόγιο ήταν χωρισμένο σε έξι κυρίως μέρη.

Πρώτο μέρος: Προφίλ συνεντευζιαζόμενου

Δεύτερο μέρος: Έννοια παραβατικότητας

Τρίτο μέρος: Προφίλ ανήλικου παραβάτη

Τέταρτο μέρος: Ρόλος της οικογένειας

Πέμπτο μέρος: Ρόλος του σχολείου

Έκτο μέρος: Πολιτικές- Προγράμματα παρέμβασης

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από 5 περιγραφικές ερωτήσεις κλειστού τύπου, που αφορούν το προφίλ των εκπαιδευτικών, οι οποίες παριστάνονται παρακάτω:

- ❖ A1. Φύλο
- ❖ A2. Ηλικία
- ❖ Τάξη διδασκαλίας
- ❖ Έτη διδασκαλίας
- ❖ A5. Επιμόρφωση- εξειδίκευση. Αν ναι σε σχέση με τι;

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει 4 ερωτήσεις, που αναζητούν να αποδώσουν νόημα και να περιγράψουν την σχολική παραβατικότητα.

- ❖ Πρώτη ερώτηση (B1) «Προσδιορίστε μας την έννοια «σχολική παραβατικότητα», θα μπορούσατε να φέρετε κάποια παραδείγματα.» Είναι περιγραφική, ανοιχτού τύπου ερώτηση, καθώς ζητάει την άποψη των ερωτώμενων, με το πώς το αντιλαμβάνονται αυτοί στην καθημερινή τους ζωή.

- ❖ Δεύτερη ερώτηση (B2) «Ποιες είναι οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς;», είναι περιγραφική ερώτηση, ανοιχτού τύπου και διερευνά τους τρόπους εμφάνισης της παραβατικής συμπεριφοράς;
- ❖ Τρίτη ερώτηση (B3) «Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, έχετε παρατηρήσει τέτοιου είδους φαινόμενα στο σχολείο; Και αν ναι, δώστε μας κάποια παραδείγματα.». Πρόκειται για μια περιγραφική ερώτηση, μεικτού τύπου, η οποία διερευνά τις απόψεις των εκπαιδευτικών, με το αν υπάρχουν στο σχολείο παιδιά που να έχουν εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά.
- ❖ Τέταρτη ερώτηση (B4) «Ποιοι θεωρείτε πως είναι οι παράγοντες εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς;». Είναι περιγραφική, ανοιχτού τύπου ερώτηση, που αναζητά την γνώμη των συνεντευξιζόμενων για τα αίτια της εμφάνισης της προαναφερθείσας συμπεριφοράς.

Το τρίτο μέρος αφορά το προφίλ του ανήλικου παραβάτη και αποτελείται από τις ακόλουθες 5 ερωτήσεις:

- ❖ Πρώτη ερώτηση (Γ1) «Θεωρείτε πως έχει σχέση το φύλο στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς;», είναι περιγραφική ερώτηση κλειστού τύπου, η οποία αναζητά τις πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών καθώς θεωρούνται ειδικοί, λόγω των γνώσεων και της εμπειρίας τους.

- ❖ Δεύτερη ερώτηση (Γ2) «Σε ποια ηλικία παρουσιάζεται πιο έντονα;», είναι μια ερώτηση περιγραφική κλειστού τύπου, που διερευνά την συσχέτιση της ηλικίας με την σχολική παραβατικότητα.
- ❖ Τρίτη ερώτηση (Γ3) «Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός παιδιού- παραβάτη;». Είναι ανοιχτού τύπου ερώτηση, που ζητάει από τους ερωτώμενους να περιγράψουν τα στοιχεία της συμπεριφοράς, που εντοπίζουν στα παιδιά που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά.
- ❖ Τέταρτη ερώτηση (Γ4) «Πως πιστεύεται πως επιδρούν τα κοινωνικά στρώματα με τη σχολική παραβατικότητα;», είναι περιγραφική ερώτηση, ανοιχτού τύπου, που διερευνά την σχέση των κοινωνικών στρωμάτων με την εμφάνιση της παραβατικότητας στον σχολικό χώρο.
- ❖ Πέμπτη ερώτηση (Γ5) «Θεωρείτε πως υπάρχει σχέση ανάμεσα στη χώρα προέλευσης και στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς;». Είναι περιγραφική ερώτηση, κλειστού τύπου, που αναζητά το αν υπάρχει ρατσισμός ανάμεσα στους ημεδαπούς με τους αλλοδαπούς μαθητές και το πώς αυτό μπορεί να προκαλέσει την παραβατικότητα.

Το τέταρτο μέρος της πτυχιακής μας εργασίας μελετά τον ρόλο της οικογένειας σε σχέση με την εκδήλωση της σχολικής παραβατικότητας και περιλαμβάνει 4 ερωτήσεις:

- ❖ Πρώτη ερώτηση (Δ1) «Με ποιους τρόπους πιστεύετε πως συμβάλει η οικογένεια στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς;» Πρόκειται για μια περιγραφική

ερώτηση ανοιχτού τύπου, η οποία διερευνά τους τρόπους που η οικογένεια προκαλεί την προαναφερθείσα συμπεριφορά.

- ❖ Δεύτερη ερώτηση (Δ2) «Ποια είναι τα χαρακτηριστικά μιας οικογένειας, από την οποία προέρχεται ένας ανήλικος παραβάτης;». Είναι ανοιχτού τύπου ερώτηση και μελετά τα στοιχεία που πλαισιώνουν τις οικογένειες, που τα παιδιά τους εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά.
- ❖ Τρίτη ερώτηση (Δ3) «Υπάρχει συνεργασία των γονέων με το σχολείο; Αν ναι πόσο συχνή;» Πρόκειται για μια περιγραφική μεικτή ερώτηση, που μελετά τις απόψεις των εκπαιδευτικών στο κατά πόσο οι γονείς συνεργάζονται με το σχολείο, αλλά και την συχνότητα της συνεργασίας.
- ❖ Τέταρτη ερώτηση (Δ4) «Ποια είναι τα αποτελέσματα της εν λόγω συνεργασίας;», είναι μια ανοιχτού τύπου ερώτηση, που αναζητά τις σχέσεις μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν τις συμπεριφορές των παιδιών τους.

Το πέμπτο μέρος της εργασίας ασχολείται με τον ρόλο που έχει το σχολείο σε σχέση με την παραβατικότητα. Σε αυτήν την ενότητα υπάρχουν 4 ερωτήσεις:

- ❖ Πρώτη ερώτηση (Ε1) «Με ποιους τρόπους οι εκπαιδευτικοί διασφαλίζουν την σχολική ευταξία;», είναι περιγραφική ερώτηση ανοιχτού τύπου, η οποία αναζητά τις τεχνικές από την πλευρά των εκπαιδευτικών για την αρμονική σχολική λειτουργία.

- ❖ Δεύτερη ερώτηση (E2) «Σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, ποια θεωρείτε πως είναι η αποτελεσματικότερη μέθοδος;». Είναι περιγραφική ερώτηση ανοιχτού τύπου, καθώς αναζητάει τις απόψεις των ερωτώμενων σε σχέση με τους την καλύτερη μέθοδο για την διασφάλιση της σχολικής ευταξίας.
- ❖ Τρίτη ερώτηση (E3) «Θεωρείτε πως οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν κοινούς τρόπους συμμόρφωσης προς όλους τους μαθητές;» Πρόκειται για μια περιγραφική ερώτηση κλειστού τύπου, που διερευνά τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί λειτουργούν μέσα στην τάξη και αν κάνουν διακρίσεις ανάμεσα στους μαθητές.
- ❖ Τέταρτη ερώτηση (E4) «Πιστεύετε πως ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει κάποιες συγκεκριμένες δεξιότητες για να αντιμετωπίσει τον μαθητή που εκδηλώνει μια ανάρμοστη συμπεριφορά;» Είναι περιγραφική ερώτηση ανοιχτού τύπου, η οποία μελετά τα χαρακτηριστικά εκείνα του εκπαιδευτικού, που θα τον βοηθήσουν να αντιμετωπίσει τον μαθητή που εκδηλώνει μη επιτρεπτή συμπεριφορά.

Το έκτο μέρος της εργασίας μας περιλαμβάνει 2 ερωτήσεις που αναζητούν πολιτικές και προγράμματα παρέμβασης. Οι ερωτήσεις παριστάνονται παρακάτω:

- ❖ Πρώτη ερώτηση (ΣΤ1) «Στη σχολική μονάδα που είστε έχουν υλοποιηθεί προγράμματα- ενέργειες (από το Υπουργείο) που αφορούν τη παραβατικότητα;» Πρόκειται για κλειστού τύπου ερώτηση, που αφορούσε τις κρατικές ενέργειες παρέμβασης για την σχολική παραβατικότητα.

- ❖ Η Δεύτερη και τελευταία ερώτηση (ΣΤ2) «Υπάρχει συνεργασία με εξειδικευμένο προσωπικό;» Είναι κλειστού τύπου ερώτηση, που διερευνά τις προσπάθειες που κάνει το σχολείο στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

Αν σε αυτήν την ερώτηση απαντούσαν οι ερωτώμενοι θετικά, ακολουθούσαν 2 υποερωτήματα περιγραφικής φύσεως, που αναζητούσαν τις απόψεις των συνεντευξιζόμενων για την χρησιμότητα του ειδικευμένου προσωπικού. Τα υποερωτήματα αναφέρονται παρακάτω:

α. με ποιες ειδικότητες;

β. ποια ήταν η αποτελεσματικότητα τους;

6.4. Πραγματοποίηση Έρευνας

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε μετά από έγκριση του Διευθυντή του δημοτικού σχολείου. Έπειτα, χρησιμοποιήσαμε την δειγματοληψία της χιονοστιβάδας, η οποία αφορά την επιλογή συμμετεχόντων από ομάδες πληθυσμού με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, στις οποίες η πρόσβαση είναι δύσκολη ή εξαιρετικά περιορισμένη.

6.4.1. Διαδικασία συλλογής στοιχείων:

Μέθοδος της έρευνας:

Για τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των ημι-δομημένων συνεντεύξεων που είχαν διάρκεια από 45 ως 50 λεπτά. Όλες οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν από τις ερευνήτριες, οι οποίες προσπάθησαν από την πρώτη επαφή με τους

συνεντευξιαζόμενους (γονείς και εκπαιδευτικούς) από το τηλέφωνο, να κεντρίσουν το ενδιαφέρον τους και παράλληλα να διασφαλίσουν τη συνεργασία τους.

Κατά τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας ακολούθησαν τα εξής στάδια:

Πρώτο στάδιο: Αρχικά, έγινε μια ανασκόπηση σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο τμήμα όπου φοιτούμε, όπου διαπιστώσαμε ότι δεν έχουν πραγματοποιηθεί συναφείς έρευνες.

Δεύτερο στάδιο: Στη συνέχεια, διατυπώθηκαν κάποιοι γενικοί θεματικοί άξονες, στους οποίους και στηρίχθηκε η έρευνά μας.

Τρίτο στάδιο: Έπειτα βρέθηκε η ομάδα- στόχος (γονείς των μαθητών-εκπαιδευτικούς), έγινε τηλεφωνική επικοινωνία μαζί τους, καθώς επίσης και μια σχετική ενημέρωση για το σκοπό της έρευνας. Στη συνέχεια, ορίστηκαν οι ημερομηνίες και οι ώρες για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Το στάδιο αυτό κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς από αυτό κερδίζεται και το ενδιαφέρον κάθε μέλους της ομάδας στόχου ξεχωριστά, για τη συμμετοχή του στην έρευνα. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι είχαμε τη βοήθεια και την στήριξη του διευθυντή του σχολείου.

Τέταρτο στάδιο: Αυτό είναι το στάδιο της διεξαγωγής της έρευνας με τη μέθοδο της ημι-δομημένης συνέντευξης. Κατά την πορεία των συνεντεύξεων κρίθηκε αρκετές φορές απαραίτητο να γίνουν διευκρινιστικές ερωτήσεις από τις ερευνήτριες, για την πληρέστερη κατανόηση και την εις βάθος ανάλυση και μελέτη του ερευνούμενου θέματος.

Κατά το ξεκίνημα των συνεντεύξεων, δώσαμε στους συμμετέχοντες της έρευνας (γονείς και εκπαιδευτικούς) ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, το οποίο περιέγραφε το σκοπό της έρευνας μας.

6.4.2. Μεθοδολογικές δυσχέρειες - προβλήματα

Μια σημαντική δυσχέρεια που αντιμετωπίσαμε αφορούσε την ανεύρεση της ομάδας στόχου. Αρχικά θέλαμε να βρούμε γονείς θυτών και θυμάτων. Στο σχολείο μας ενημέρωσαν πως επειδή ήταν καινούριο και είχε μικρό αριθμό μαθητών δεν έχουν παρουσιαστεί τέτοιου είδους φαινόμενα. Έπειτα κάναμε έρευνα και σε άλλα σχολεία της πόλης του Ηρακλείου, αλλά διαπιστώσαμε πως οι γονείς των παιδιών που εκδήλωναν παραβατική συμπεριφορά δεν ήταν συνεργάσιμοι. Για αυτό τον λόγο διαμορφώσαμε ένα τυχαίο δείγμα από γονείς. Ακόμη μια δυσκολία ήταν πως ο Διευθυντής του δημοτικού σχολείου κ. Χαλκιαδάκης, μας είπε πως δεν μπορούσε να μας δώσει τα στοιχεία επικοινωνίας των γονέων και μας έφερε αυτός σε επαφή με τους γονείς στον σχολικό χώρο. Λόγω αυτού δεν διαλέξαμε γονείς που να έχουν παιδιά διαφορετικού φύλου και το δείγμα των παιδιών είναι στην πλειοψηφία κορίτσια 7>1. Επιπλέον δεν πραγματοποιήθηκε συνέντευξη στο δείγμα των γονέων με κανέναν πατέρα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι μια ερωτηθείσα στην έρευνα δεν ήταν σύμφωνη στο να καταγράφεται η συνέντευξη από δημοσιογραφικό κασετόφωνο. Τέλος, μια ακόμη δυσκολία στην ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας είναι ότι χρειάστηκε να δουλέψουμε από απόσταση, καθώς και οι τρεις διαμένουμε σε διαφορετικές πόλεις.

Σε γενικές γραμμές, οι προαναφερθείσες δυσκολίες που παρουσιάστηκαν δεν ήταν ουσιαστικές και ξεπεράστηκαν, όμως είχαν ως επίπτωση την καθυστέρηση της ολοκλήρωσης της έρευνας κατά το χρονοδιάγραμμα, το οποίο είχαμε θέσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

7.1. Δείγμα γονέων

Το πρώτο δείγμα μας αποτελείται από 6 διαφορετικές οικογένειες, οι οποίες έχουν παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Οι 6 συνεντευξιαζόμενοι γονείς είναι οι μητέρες των μαθητών. Πιο κάτω γίνεται περαιτέρω ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των ερωτώμενων γονέων, καθώς και των παιδιών τους.

A) Κοινωνικό - δημογραφικά χαρακτηριστικά οικογένειας

Τα παιδιά των 6 οικογενειών που συμμετείχαν στην έρευνα στο σύνολο τους είναι 8 (100%), εκ των οποίων 2 οικογένειες είχαν από 2 παιδιά που φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο, στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

Από τα 8 παιδιά (100%), των οποίων οι γονείς συμμετείχαν στην έρευνα, τα 7 (87,5%) ήταν κορίτσια ενώ το 1 παιδί (12,5%) ήταν αγόρι.

Οι ηλικίες των παιδιών είναι οι εξής: το παιδί 1 (12,5%) ήταν 7 ετών. Το παιδί 2 (12,5%) ήταν 7,5 ετών ενώ ο αδερφός της, το παιδί 3, ήταν 6,5 ετών. Ακόμη, το παιδί 4 όπως και το παιδί 8 (25%) ήταν 10 ετών ενώ τα άλλα 2 παιδιά (25%), παιδί 5 και παιδί 6, ήταν δέκα ετών. Τέλος, το παιδί 7(12,5%) ήταν 11 ετών. Τα παραπάνω στοιχεία παριστάνονται στο παρακάτω γράφημα.

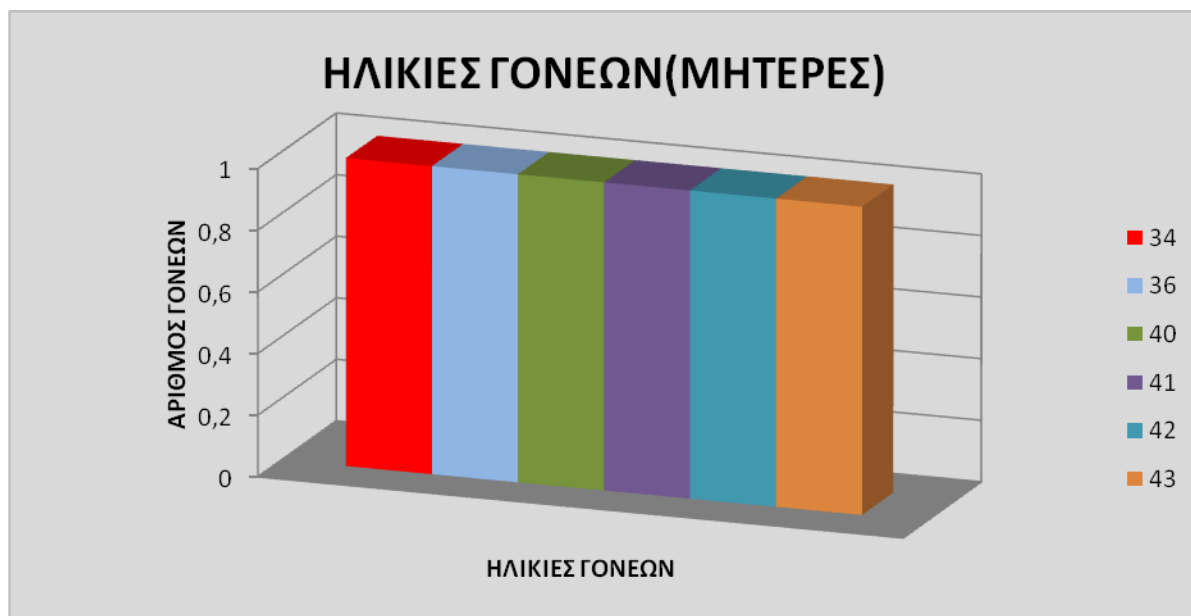

Από τα παιδιά των οποίων οι γονείς συμμετείχαν στην έρευνα, τα 2 (25%) φοιτούσαν στην πρώτη τάξη του δημοτικού. Το 1 παιδί (12,5%) ήταν μαθητής της δευτέρας τάξης ενώ 2 από τα παιδιά (25%) ήταν μαθητές της τρίτης τάξης. Ένας μόνο μαθητής (12,5%) πήγαινε στην τετάρτη τάξη και 2 μαθητές (25%) στην πέμπτη τάξη. Τέλος, κανένα από τα παιδιά δεν ήταν μαθητής της έκτης τάξης.

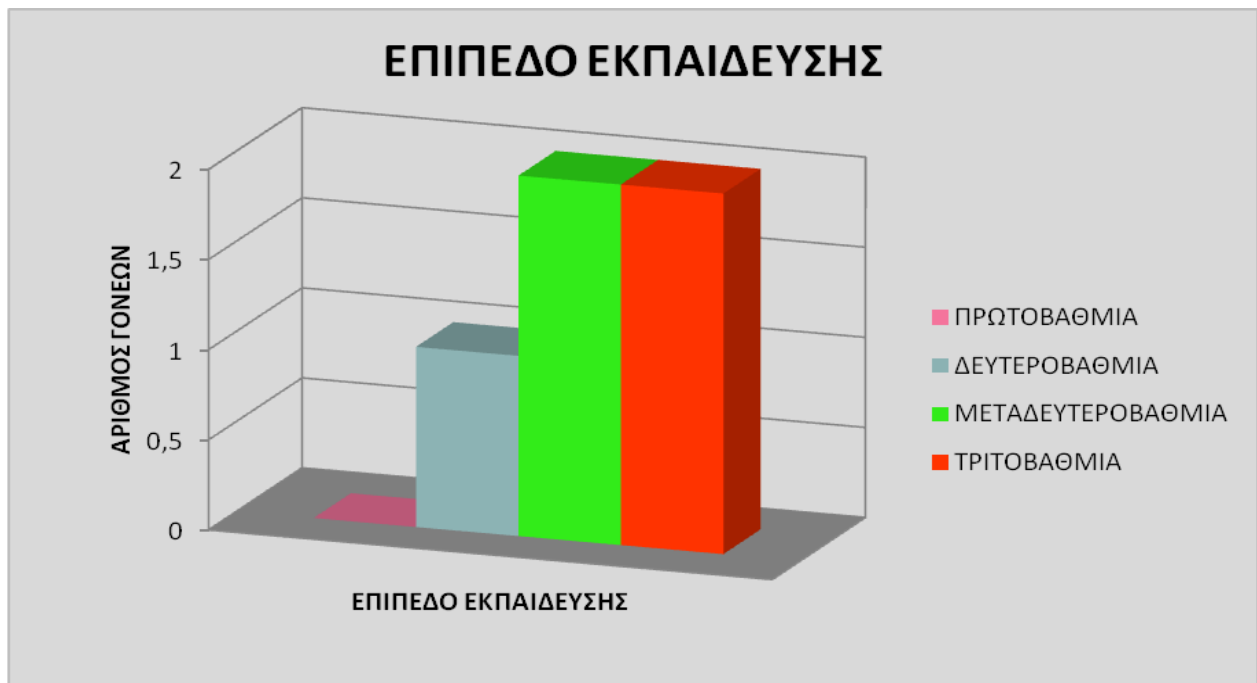

Το δείγμα μας αποτελείται αποκλειστικά από γυναίκες (100%) και συγκεκριμένα τις μητέρες των παιδιών. Δεν έγινε καμία συνέντευξη με άτομο του αντίθετου φύλου, δηλαδή με πατέρα των παιδιών.

Η 6 (100%) ερωτώμενες μητέρες που αποτελούν το δείγμα των γονέων είχαν όλες διαφορετική ηλικία αλλά χωρίς μεγάλη διαφορά. Η μικρότερη σε ηλικία ήταν 34 ετών, η αμέσως μεγαλύτερη ήταν 36 ετών, η επόμενη μητέρα ήταν σε ηλικία 40 ετών ενώ οι 2 μεγαλύτερες (33,4%) είχαν ηλικία 42 και 43 αντίστοιχα.

Το επίπεδο εκπαίδευσης των συνεντευξιαζόμενων μητέρων ήταν: οι 3 από τις ερωτώμενες (50%) είχαν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, συγκεκριμένα μία είχε τελειώσει ΤΕΙ Αισθητικής, μια ακόμη είχε ολοκληρώσει τις σπουδές της στο ΤΕΙ νοσηλευτικής και η τρίτη ήταν απόφοιτος της αγγλικής φιλολογίας. Οι 2 μητέρες (33,4%) είχαν τελειώσει την φοίτησή τους στην μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πιο αναλυτικά, μια (16,7) παρακολούθησε ΙΕΚ ειδικότητα χρηματιστηριακά, ενώ η άλλη η οποία ζούσε στην Γερμανία τελείωσε μια γερμανική σχολή με ειδίκευση στις γραμματικές γνώσεις. Ενώ μια μητέρα (16,7%) ολοκλήρωσε την δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

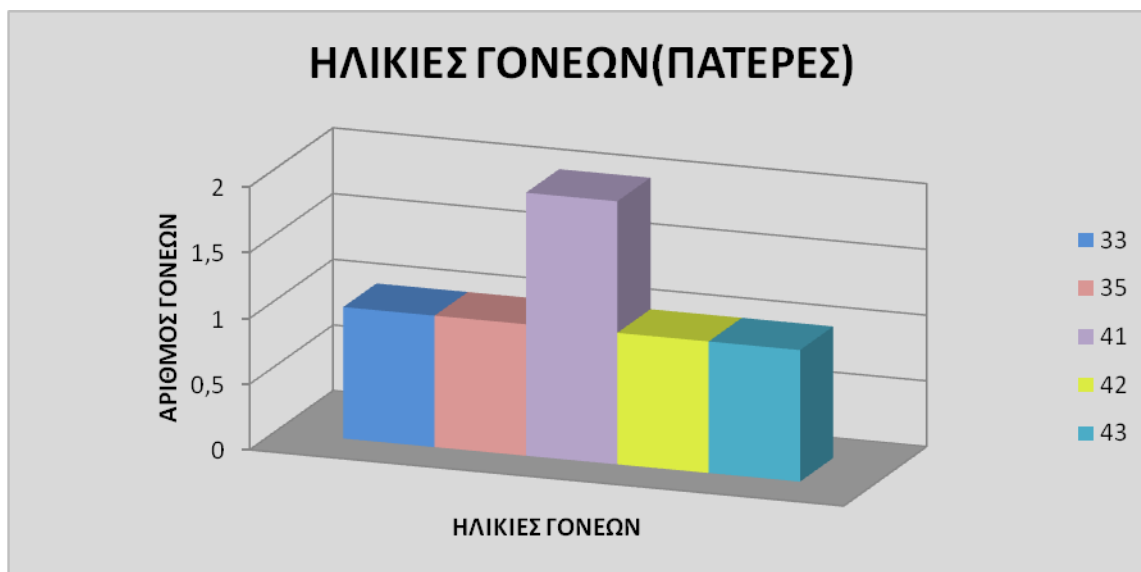
Μια από τις ερωτώμενες (16,7%) δήλωσε ότι το επάγγελμα της είναι ελ. Επαγγελματίας συγκεκριμένα εργάζεται ως ανθοθεραπεύτρια. Τρεις από τις μητέρες (50%) ασχολούνται με οικιακά, μία ερωτώμενη (16,7%) δήλωσε άνεργη ενώ άλλη μία διδάσκει αγγλικά σε φροντιστήριο ξένων γλωσσών.

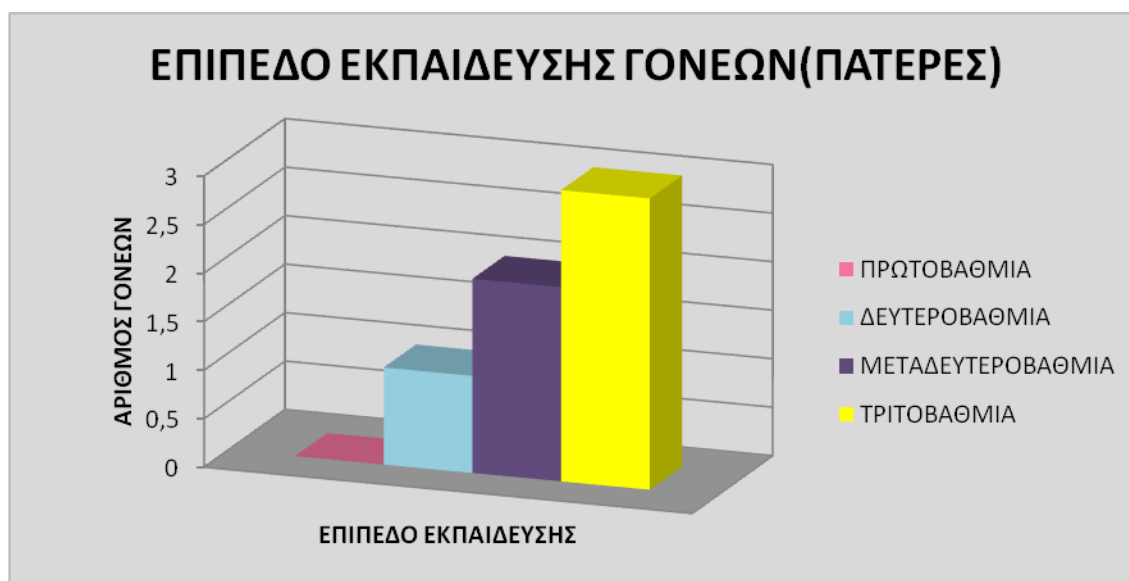
Η οικογενειακή κατάσταση των 6 ερωτώμενων γυναικών αποτελείται από: μια μητέρα (16,7%) είναι άγαμη, ενώ 5 (83,4%) είναι έγγαμες και δεν πραγματοποιήθηκε συνέντευξη από διαζευγμένη σε διάσταση και χήρα.

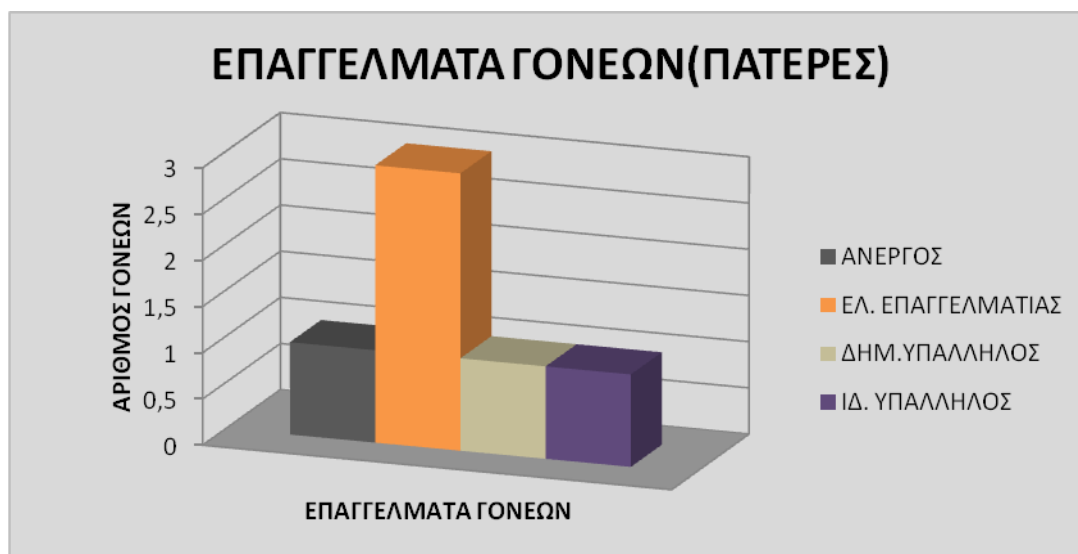
Η ηλικία των πατεράδων σύμφωνα με τις ερωτώμενες είναι: ένας πατέρας (16,7%) είναι 33 ετών, ο επόμενος είναι 35 ετών. Δύο είναι (33,4%) 41 ετών. Ακόμη, οι επόμενοι ηλικιακά είναι 42 και 43 ετών.

Οι 2 (33,4%) από τους πατεράδες τελείωσαν την μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, ο ένας τελείωσε μια ιδιωτική σχολή και ειδικεύτηκε στους Η/Υ και ο άλλος τελείωσε ΙΕΚ με ειδικότητα στα χρηματιστηριακά. Οι 3 (50%) από τους 6 πατεράδες (100%) ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι 2 (33,4%) είναι απόφοιτοι του ΤΕΙ Μηχανολογίας και ο άλλος έχει ολοκληρώσει της σπουδές του στη Γεωπονία. Τέλος, ένας πατέρας ολοκλήρωσε την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, συγκεκριμένα Τεχνικό λύκειο.

Ένας πατέρας (16,7%) όταν πραγματοποιήθηκε η έρευνα ήταν άνεργος, 3 από τους πατεράδες (50%), όπως δήλωσαν οι σύζυγοί τους, ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες. Ένας ήταν δημόσιος υπάλληλος και ένας ήταν ιδιωτικός υπάλληλος.

Η οικογενειακή κατάσταση των πατεράδων έχει ως εξής: Ο ένας (16,7%) είναι άγαμος ενώ οι άλλοι 5 (83,4%) είναι έγγαμοι και δεν υπήρξαν στο δείγμα διαζευγμένος, ή εν διαστάσει, ή χήρος σύζυγος.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει το προφίλ των αδελφιών από τα παιδιά που οι γονείς τους συμμετείχαν στην έρευνα. Συγκεκριμένα φαίνεται πως το παιδί 1 που είναι κορίτσι 7 ετών δεν

έχει αδέρφια, ενώ το παιδί 2 με το παιδί 3 είναι αντιθέτου φύλου και είναι αδέρφια. Το παιδί 4 έχει έναν αδελφό που φοιτά στην Α τάξη γυμνασίου, το παιδί 5 έχει μια αδερφή που είναι 5 ετών και πηγαίνει στο προνήπιο, το παιδί 6 έχει έναν αδελφό 4 ετών που πηγαίνει στον παιδικό σταθμό ενώ το παιδί 7 και το παιδί 8 είναι αδέρφια και φοιτούν στην Δ' και στην Ε' τάξη αντίστοιχα.

ΠΑΙΔΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΔΕΡΦΙΩΝ	ΗΛΙΚΙΕΣ ΑΔΕΡΦΙΩΝ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΑΙΔΙ 1	0	0	-
ΠΑΙΔΙ 2	1	6,5	ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΠΑΙΔΙ 3	1	7,5	ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΠΑΙΔΙ 4	1	12	ΓΥΜΝΑΣΙΟ
ΠΑΙΔΙ 5	1	5	ΠΡΩΝΗΠΙΟ
ΠΑΙΔΙ 6	1	4	ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ
ΠΑΙΔΙ 7	1	10	ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΠΑΙΔΙ 8	1	11	ΔΗΜΟΤΙΚΟ

B) Έννοια Παραβατικότητας

Σε σχετική ερώτηση που αφορούσε στις γνώσεις των γονέων για τη σχολική παραβατικότητα, το σύνολο των ερωτηθέντων γονιών δεν κατανοούσε τον όρο «σχολική παραβατικότητα» και αναφέρθηκαν με παραδείγματα αποκλειστικά στη σωματική βία. Αφού ζητήθηκε η επεξεργασία του όρου από τις ερωτώμενες και με την βοήθεια κάποιων παραδειγμάτων και οι 6 (100%) μητέρες ανέφεραν πως γνώριζαν για τη σωματική βία, 2 (33%) ερωτηθείσες ανέφεραν επίσης τη σχολική επιθετικότητα, 1(16%) μητέρα αναφέρθηκε και στην λεκτική βία και 2 (33%) πρόσθεσαν πως ίσως ο όρος αναφέρεται στην μη τήρηση των κανόνων του σχολείου.

Στο υπό-ερώτημα για τον αν αυτό το φαινόμενο προβληματίζει τους γονείς και οι 6 (100%) μητέρες απάντησαν καταφατικά. Μάλιστα μια μητέρα απαντά: «Ναι, προβληματίζει πλέον, δεν ξέρεις πώς να το αντιμετωπίσεις, πώς να μιλήσεις στο παιδί, πώς να το προφυλάξεις».

Η ερώτηση που ακολούθησε ήταν για το αν έχουν ενημερωθεί οι γονείς για τέτοιου είδους φαινόμενα στο σχολικό χώρο. Μία μητέρα αναφέρει πως: «δεν ξέρω πολλά πράγματα γιατί εγώ μόνο την παίρνω και φεύγω». Παρόλαυτα και οι 6 (100%) μητέρες απάντησαν θετικά και περιέγραψαν κάποια περιστατικά. Συγκεκριμένα, 4 (66%) αναφέρουν πως έχουν μάθει για φαινόμενα σχολικής παραβατικότητας στο σχολείο που φοιτούν τα παιδιά τους και 2 (33%) έχουν ενημερωθεί για περιστατικά σε άλλα σχολεία (κυρίως της πρωτεύουσας). Αξίζει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο, πως το σχολείο συστεγαζόταν παλαιότερα με ένα άλλο στην περιοχή της Αγ. Μαρίνας στο Γάζι. Από πέρυσι μεταφέρθηκε στην Αμμουδάρα, με αποτέλεσμα

τα παιδιά να είναι λιγότερα και όπως ανέφεραν και οι γονείς, δεν παρουσιάζονται τόσο έντονα φαινόμενα παραβατικότητας από τότε.

Σε υπό-ερώτημα που θέσαμε στις μητέρες, για την αναφορά κάποιων παραδειγμάτων, κάθε γονέας ανέφερε τουλάχιστον ένα. Μια μητέρα, της οποίας η κόρη φοιτά στην Α' Δημοτικού και ένας συμμαθητής της την ενοχλούσε, αναφέρει: *«Μου είπε η κόρη μου ότι τις χτυπάει στο διάλειμμα, τις ενοχλεί συνέχεια, δεν τις αφήνει σε ησυχία και ότι και να του λένε δεν ηρεμεί. Επίσης, το άλλο κοριτσάκι είπε ότι του είχε δείξει τα γεννητικά του όργανα (το αγόρι) και μου έχει κάνει λίγο εντύπωση αυτό»*. Μια άλλη μητέρα δίνει ως παράδειγμα: *«δεν ξέρω πολλά πράγματα, γιατί εγώ μόνο την παίρνω και φεύγω... μου τα λέει και εμένα η κόρη μου, ότι πηγαίνουν τα παιδιά και καταστρέφουν τις τουαλέτες»* και προσθέτει: *«...πειράζουν τα ξένα παιδάκια... κοροϊδεύουν και την ίδια την κόρη μου επειδή είναι δίγλωσσο παιδί...»*. Ακόμα μια μητέρα αναφέρεται σε περιστατικά που έχουν λάβει χώρα στο συγκεκριμένο σχολείο: *«Μεμονωμένα περιστατικά μόνο μπορώ να σας πω και συγκεκριμένα από κάποια αγόρια του σχολείου (μετανάστες, με χαμηλότερο επίπεδο) που συμπεριφέρονται βίαια, δεν σέβονται και κάνουν φασαρία»*. Η τέταρτη μητέρα που δίνει παράδειγμα για το συγκεκριμένο σχολείο αναφέρει: *«χτυπούσε τα παιδιά ένα παιδί, αντιμιλούσε, ενοχλούσε εν ώρα μαθήματος. Το παιδάκι αυτό ήταν από τη Βουλγαρία... Με λίγα λόγια δεν τους άφηνε να κάνουν μάθημα. Τους έριχνε τα θρανία πάνω τους, έσπρωξε την κόρη μου και χτύπησε πίσω στο θρανίο, έγραφε στις τουαλέτες»*.

Παραδείγματα από άλλα σχολεία μας δόθηκαν από τις υπόλοιπες 2 μητέρες, οι οποίες αναφέρουν αντίστοιχα: *«...ένα παιδάκι ξέρω εγώ, που του συμπεριφέρονται άσχημα οι συμμαθητές, αν ισχύει αυτό... Εε το συγκεκριμένο το ξεγυμνώσανε, το υποχρέωσαν να δείξει τα*

γεννητικά του όργανα κρυφά... Το έβγαλαν φωτογραφίες και τις πέρασαν στο internet. Το παιδάκι δεν ήθελε να ξαναπάει στο σχολείο». «Ένα παιδί της πρώτης γυμνασίου χαμηλών τόνων παιδί ,πήγε τουαλέτα και τον φωτογράφισαν, αγόρι ήταν. Οι φωτογραφίες μετά δόθηκαν σε όλα το γυμνάσιο, μέσα σε δέκα λεπτά. Το παιδί στενοχωρήθηκε πολύ έκλαιγε».

Στην τρίτη και τελευταία ερώτηση της ενότητας αυτής, σχετικά με το ποια θεωρούν οι γονείς πως είναι τα αίτια εμφάνισης μιας παραβατικής συμπεριφοράς, τα αποτελέσματα είναι τα εξής: το σύνολο των 6 (100%) μητέρων θεωρούν ως πιο σημαντικό αίτιο την οικογένεια. Συγκεκριμένα αναφέρουν «Είναι ο τρόπος που παίρνει αγάπη μέσα από την οικογένεια. Η σημασία, η προσοχή και η φροντίδα», «Πάντα είναι η οικογένεια, αν εσύ μπαίνεις μέσα σε ένα σπίτι και βλέπεις ότι τα παιδιά καταστρέφουν το ίδιο τους το σπίτι, τον ίδιο τους το χώρο, το δωμάτιό τους ή οι γονείς τους δεν δίνουν σημασία, θα προσέχουν κάτι ξένο;», «Όλα προέρχονται από την οικογένεια, οι αρχές και οι βάσεις που θα δοθούν από την οικογένεια είναι ότι πιο σημαντικό», «παιδιά με μια τέτοια συμπεριφορά τους λείπουν από πολύ μικρή ηλικία τα όρια και η αγάπη, η έλλειψη αυτών των δύο βοηθούν ώστε τα παιδιά να καταλήξουν έτσι». Οι 3 (50%) μητέρες ανέφεραν επιπρόσθετα την παρέα των συνομηλίκων, 4 (66%) τα ΜΜΕ. Το σχολείο και την κοινωνία ως αίτια ανέφεραν μόλις 2 (33%) μητέρες. Άλλα αίτια ήταν η οικονομική κρίση, όπως αναφέρθηκε από 2 (33%) μητέρες, τα «βίαια ηλεκτρονικά παιχνίδια» που προσθέτει 1 (16%) ερωτηθείσα και ο ρατσισμός που αναφέρεται από 1(16%) μητέρα.

Γ)Ρόλος της οικογένειας

Σε σχετική ερώτηση που αφορούσε το πρόγραμμα που ακολουθεί κάθε οικογένεια, όσον

αφορά το διάβασμα , το παιχνίδι και την ώρα του ύπνου, και οι 6 (100%) εκ των ερωτώμενων γονέων δήλωσαν πως τηρούν καθημερινά ένα πρόγραμμα, ώστε να υπάρχει μια συνοχή στη καθημερινότητα τους. Συγκεκριμένα, μια μητέρα αναφέρει «Οι ρυθμοί είναι ασφυκτικά γρήγοροι που αν δεν υπάρχει πρόγραμμα αυτό θα φανεί μετέπειτα στο παιδί στο διάβασμα του».

Η πλειοψηφία των γονέων δηλώνουν πως είναι σημαντικό να τίθενται όρια στα παιδιά. Η μια μητέρα από αυτές μας είπε « Πρέπει να βάζουμε όρια στο παιδί, με μέτρο όμως ». Τέσσερις γονείς διευκρίνισαν πως μόλις επιστρέψουν τα παιδιά από το σχολείο, θα φάνε και μετά θα ξεκινήσουν το διάβασμα. Υπάρχει ο χρόνος της χαλάρωσης αφού διαβάσουν πρώτα. Από τους 6 γονείς, μόνο οι δύο μητέρες έδωσαν έμφαση στην ώρα του φαγητού, το οποίο το θεωρούν “ιερή στιγμή για κάθε οικογένεια”. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρθηκε «όσοι είναι στο σπίτι πρέπει να έρθουν στο τραπέζι να φάμε όλοι μαζί καθώς είναι ένας χώρος κοινωνικής συνέντευξης και δεν είναι μόνο για να φάμε», διευκρινίζοντας πως το παιδί εκείνη την ώρα θα μεταδώσει τη διάθεσή του στους γονείς του και θα εκφράσει κάποια συναισθήματα που του δημιουργήθηκαν όλη τη μέρα στο σχολείο.

Τέλος, όλοι οι γονείς δήλωσαν πως είναι αυστηροί με το πρόγραμμα του ύπνου, λέγοντας μας πως το παιδί σε μικρή ηλικία πρέπει να κοιμάται από τις εννέα η ώρα, ώστε να ξεκουράζεται σωστά.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως μια από τις μητέρες μας τόνισε ότι το πρόγραμμα συνεχίζεται και το Σαββατοκύριακο δίνοντας όμως μια δόση χαλαρότητας στα παιδιά , ώστε «να ξεχωρίζουν τις καθημερινές μέρες από το Σαββατοκύριακο».

Σε ερώτηση μας για το αν περνούν χρόνο μαζί σαν οικογένεια, η συντριπτική

πλειοψηφία, που ισοδυναμεί με 4 μητέρες (66%), ανέφεραν πως καθημερινά έστω και για λίγο χρονικό διάστημα περνούν ποιοτικό χρόνο με το παιδί τους, είτε πηγαίνοντας μια βόλτα, είτε παίζοντας στο σπίτι. Από την άλλη, 2 εκ των 6 γυναικών(33%) αναφέρουν πως περισσότερος χρόνος υπάρχει το Σαββατοκύριακο με αποτέλεσμα να προγραμματίζουν κάθε φορά το πρόγραμμα τους «κανονίζουμε πάντα τι θα κάνουμε το Σαββατοκύριακο. Σάββατο απόγευμα με Κυριακή θεωρούμε πως είναι η ώρα της οικογένειας ». Άξιο είναι να σημειωθεί πως μια μητέρα διευκρίνισε πως μόνο η ίδια περνάει χρόνο με το παιδί της, καθώς ο άντρας της δουλεύει πολύ, με αποτέλεσμα να λείπει αρκετές ώρες από το σπίτι.

Οι συνεντευξιζόμενοι στην ερώτηση, πως αντιμετωπίζουν στην οικογένεια θέματα συμπεριφοράς των παιδιών τους, απάντησαν ως εξής: 4 (66%) από τους 6 γονείς ανέφεραν πως η συζήτηση είναι αυτή που εξομαλύνει κάθε έντονη κατάσταση. Όταν το παιδί παραφερθεί, οι γονείς του ζητούν να συζητήσουν το λόγο για τον οποίο παραφέρθηκε, ώστε να του περάσουν το μήνυμα πως δεν ήταν σωστό με επιχειρήματα και όχι με φωνές. Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως μια από αυτές τις μητέρες διευκρίνισε ότι κάθε εβδομάδα υπάρχει μια “βράβευση αστεριών” κατά την οποία κάθε παιδί αποκτά ένα αστερί , εφόσον έχει ευπρεπής συμπεριφορά όλη την εβδομάδα. Όταν όμως δεν τηρεί καμία τέτοια προϋπόθεση, η μητέρα αναφέρει «Εάν το παιδί δεν κατανοήσει ούτε αυτό έχουμε κάνει ένα «σημείο σκέψης» μέσα στο σπίτι. Το παιδί πηγαίνει εκεί και σκέφτεται, μένει εκεί για πέντε λεπτά και όταν τελειώσει ο χρόνος και αφού έχει σκεφτεί συζητάμε πάλι. Συνήθως αυτό βοηθάει πάρα πολύ γιατί του δίνει χρόνο να ηρεμήσει, να σκεφτεί και να συνειδητοποιήσει τι έχει συμβεί, να κατανοήσει το δίκιο και να συνέλθει». Ακόμη, άλλη μια από αυτές τις γυναίκες τονίζει πως κάποιες φορές υπάρχει και η τιμωρία, σε

θέματα όμως τα οποία δεν είναι τόσο σημαντικά «Μπορεί δηλαδή σε κάτι απλό να θέσω τιμωρία και σε κάτι πιο σοβαρό να κάτσω και να συζητήσω μαζί τους». Από την άλλη πλευρά, 1 (16%) μητέρα αναγνωρίζει πως δεν έχει υπομονή αρκετές φορές με αποτέλεσμα να φωνάζει αρκετά στην αρνητική συμπεριφορά των παιδιών της. Επισημαίνει όμως, πως τη βοηθάει αρκετά σε αυτό ο άντρας της, ο οποίος είναι πιο ψύχραιμος, ισορροπώντας έτσι την κατάσταση. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, πως 1 (16%) μητέρα μας είπε : «Όταν συμβαίνει κάτι που δεν μπορώ να το αντιμετωπίσω η ίδια, έχω κάποιους ειδικούς(ψυχολόγους, ψυχιάτρους) και συζητάω μαζί τους κάποια πράγματα για να μου λύνονται οι απορίες στο πώς να αντιμετωπίσω τη συγκεκριμένη κατάσταση με την κόρη μου».

Σύμφωνα με το αν υπάρχει στο οικογενειακό περιβάλλον ανήλικος παραβάτης που να έχει εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο, όλοι οι ερωτηθέντες απάντησαν αρνητικά. Μόνο μία μητέρα μας ανέφερε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας σε συγγενικό περιβάλλον χωρίς να γνωρίσει για αντίστοιχα περιστατικά βίας στο σχολικό χώρο. Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί πως οι γονείς δεν ερωτήθηκαν τις επόμενες ερωτήσεις καθώς αφορούσαν την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών, η οποία δεν υφίσταται.

Όσον αφορά, σε ενδεχόμενη εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού, πως θα το αντιμετώπιζαν οι γονείς , 4 (66%) εκ των ερωτώμενων γονέων απάντησαν πως θα το συζητούσαν πρώτα ώστε να δουν από που πηγάζει η αιτία και να βοηθήσουν το παιδί να καταλάβει γιατί δεν πρέπει να έχει οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά. Συμπληρώνουν όμως, πως αν δεν καταλάβαινε θα υπήρχε και η στιγμή της τιμωρίας. Επιπρόσθετα, 1 (16%)

μητέρα εκ των ερωτώμενων αναφέρει πως αν η σχολική παραβατικότητα που διαπράξει το παιδί της είναι σοβαρή τότε θα συνεργαστεί με ειδικό παιδαγωγό(ψυχολόγο), ώστε να την βοηθήσει. Τέλος, 1 (16%) μητέρα υπογραμμίζει πως θα συζητούσε κατευθείαν με τον δάσκαλο του παιδιού της για να βρουν μαζί από που προέρχεται αυτή η παραβατική συμπεριφορά.

Και οι 6 μητέρες του δείγματος μας, δηλώνουν πως θα συνεργάζοντουσαν με το σχολείο σε πιθανή εκδήλωση παραβατική συμπεριφοράς των παιδιών τους. Συγκεκριμένα, θα συζητούσαν με το διευθυντή και το δασκάλα, θα έβλεπαν σφαιρικά κάθε πιθανή αιτία ώστε να μπορούν να το αντιμετωπίσουν.

Στην περίπτωση που το παιδί τους εκδήλωνε παραβατική συμπεριφορά και οι 6 (100%) μητέρες απαντούν πως θα απευθύνονταν σε εξειδικευμένο προσωπικό. Συγκεκριμένα, και οι 6 αναφέρουν πως θα απευθύνονταν σε κάποιον ψυχολόγο ή παιδοψυχολόγο. Από το δείγμα μας, 3 (50%) μητέρες θα απευθύνονταν σε Κοινωνικό Λειτουργό. Σε αυτό το σημείο, θεωρούμε σημαντικό να παραθέσουμε τα λόγια συνεντευξιαζόμενων σε σχέση με τον Κοινωνικό Λειτουργό: *«... το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού μας είναι λίγο άγνωστο, καθώς δεν γνωρίζουμε τα καθήκοντά του... δεν είμαι σίγουρη αν θα απευθυνόμουν σε Κοινωνικό Λειτουργό, γιατί δεν γνωρίζουμε ακριβώς τι μπορεί να κάνει. Θα ήθελα όμως να μάθω». «...θα ήθελα να υπάρχει ένας Κοινωνικός Λειτουργός σε κάθε σχολείο, εγώ θα το ήθελα... θέλω και εγώ κάποιον να είναι εκεί, την ώρα που το παιδί μου νιώθει άβολα, γιατί μπορεί το δικό μου παιδί να πειράζουν, μπορεί να είναι αυτό το θύμα, άρα δεν θες και κάποιον εκείνη τη στιγμή...; ... Νομίζω ότι χρειάζεται σε κάθε σχολείο, ακόμα και στα πιο απομακρυσμένα σχολεία».*

7.2. Δείγμα εκπαιδευτικών

Το δεύτερο δείγμα μας αποτελείται από τρεις εκπαιδευτικούς, οι οποίοι διδάσκουν στο δημοτικό σχολείο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Παρακάτω γίνεται ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των ερωτώμενων εκπαιδευτικών.

Α) Κοινωνικό - δημογραφικά χαρακτηριστικά εκπαιδευτικών

Το σύνολο των εκπαιδευτικών που συμμετείχε στην έρευνα αποτελείται από 3 εκπαιδευτικούς (100%). Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων. Οι συμμετέχοντες ήταν όλες γυναίκες. Η εκπαιδευτικός Α, είναι 49 ετών, διδάσκει στην Β' τάξη και έχει εργαστεί συνολικά 15 έτη. Η εκπαιδευτικός Β, είναι 47 ετών, παραδίδει μαθήματα στην Γ' τάξη ενώ έχει εργαστεί συνολικά 10 έτη. Η εκπαιδευτικός Γ, είναι 50 ετών, διδάσκει στην Α' και στην Β' τάξη του δημοτικού και έχει εργαστεί συνολικά 15 έτη. Τέλος καμία από της εκπαιδευτικούς δεν έχει λάβει κάποια περαιτέρω εξειδίκευση ή επιμόρφωση.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΤΑΞΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Α	ΓΥΝΑΙΚΑ	49	Β'	15	ΌΧΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Β	ΓΥΝΑΙΚΑ	47	Γ'	10	ΌΧΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ Γ	ΓΥΝΑΙΚΑ	50	Α', Β'	15	ΌΧΙ

B) Έννοια Παραβατικότητας

Ζητήσαμε από τους εκπαιδευτικούς να προσδιορίσουν την έννοια «σχολική παραβατικότητα», θέτοντας παράλληλα και το υπό-ερώτημα αν θα μπορούσαν να αναφέρουν κάποια παραδείγματα. Κάποιοι εκπαιδευτικοί δυσκολεύτηκαν στο να προσεγγίσουν την έννοια, όμως μέσα από την συζήτηση και τα παραδείγματα, δόθηκαν απαντήσεις. Συνολικά και οι 3 (100%) εκπαιδευτικοί του δείγματός μας, αναφέρουν τη σωματική βία. Η λεκτική και ψυχολογική βία αναφέρεται από 1 (33%) εκπαιδευτικό. Ακόμα, 1 (33%) εκπαιδευτικός αναφέρεται στην κλοπή εντός του σχολικού χώρου και την ανυπακοή στους κανόνες του σχολείου.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων στην πρώτη ερώτηση της Β' ενότητας, απαντάται εν μέρει η ερώτηση σχετικά με το ποιες είναι οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς. Παρόλαυτα, η ερώτηση τέθηκε ώστε να δοθούν πιο ολοκληρωμένες απαντήσεις από τους εκπαιδευτικούς. Τα αποτελέσματα της ερώτησης έχουν ως εξής (συμπεριλαμβάνονται και οι απαντήσεις της ερώτησης Β1): 3(100%) εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην σωματική και λεκτική βία, 2 (67%) αναφέρθηκαν στην ανυπακοή των κανόνων του σχολείου, 1(33%) εκπαιδευτικός στην ψυχολογική βία, 1 (33%) στην κλοπή. Ακόμα, 1 (33%) εκπαιδευτικός ανέφερε, πως μια μορφή παραβατικής συμπεριφοράς θα μπορούσε να είναι η έλλειψη σεβασμού προς τους εκπαιδευτικούς και προς τους συμμαθητές.

Στην τρίτη ερώτηση της Β' ενότητας, σχετικά με το αν έχουν παρατηρήσει οι εκπαιδευτικοί φαινόμενα παραβατικότητας στον σχολικό χώρο, οι 2 (67%) στις 3 εκπαιδευτικούς απάντησαν θετικά. Η τρίτη εκπαιδευτικός αναφέρει πως λόγω του ότι το

σχολείο έχει μόλις 100 μαθητές, δεν έχει παρατηρήσει τέτοιου είδους φαινόμενα, σε αντίθεση με την παλιά διεύθυνση του σχολείου, όπου οι μαθητές ήταν περίπου 300.

Ζητήθηκε από τις δύο εκπαιδευτικούς που απάντησαν θετικά στην ερώτηση B3, να αναφέρουν κάποια παραδείγματα. Η πρώτη εκπαιδευτικός αναφέρει γενικά πως οι μαθητές στην τάξη της (διδάσκει στην Α' και Β' Δημοτικού) πετούν πράγματα εν' ώρα μαθήματος και μιλούν, ενώ στον προαύλιο χώρο: *«...Το ένα παιδί να βαραίει το άλλο, να βρίζουν, να κάθονται απομονωμένα όσα παιδιά δεν μπορούν να ενταχθούν γιατί έχουν παραβατική συμπεριφορά»*. Η δεύτερη εκπαιδευτικός αναφέρει για έναν συγκεκριμένο μαθητή της (διδάσκει στην Γ' Δημοτικού): *«Να λέει κακές κουβέντες, να τσακώνεται με τους συμμαθητές του, να χτυπάει- πολύ συχνό φαινόμενο- να μουτζουρώνει τα θρανία, να χτυπάει τα θρανία ή να γράφει τις καρέκλες»*.

Η τέταρτη και τελευταία ερώτηση της ενότητας Β' αφορούσε στο ποιοι θεωρούν οι εκπαιδευτικοί, πως είναι οι παράγοντες εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Στο σύνολό τους οι 3 (100%) συνεντευξιαζόμενες θεωρούν πως πρωταρχικός παράγοντας εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς είναι η οικογένεια. 2 (67%) συνεντευξιαζόμενες αναφέρονται σε κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Μόλις 1(33%) εκπαιδευτικός αναφέρει τις παρέες των συνομηλίκων, 1(67%) συνεντευξιαζόμενη αναφέρεται στην κληρονομικότητα και τα ΜΜΕ. Σημαντικό σε αυτό το σημείο κρίνεται το γεγονός πως καμία εκπαιδευτικός (0%) δεν ανέφερε το σχολείο ως παράγοντα εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς. Μάλιστα, μια εκπαιδευτικός αναφέρει: *«Μέσα στο σχολείο τώρα, δεν νομίζω ότι οι δάσκαλοι, δηλαδή δεν θεωρώ υπεύθυνους τους δασκάλους. Οι δάσκαλοι θα μιλήσουν στα*

παιδιά, θα συζητήσουν, θα επιστήσουν την προσοχή τους, θα τους πουν ας πούμε ότι «πρόσεχε, αυτό δεν πρέπει να το ξανακάνεις»».

Γ) Προφίλ ανήλικου παραβάτη

Όσον αφορά, αν το φύλο σχετίζεται στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (100%) μας ανέφερε πως το φύλο είναι ένας παράγοντας που βοηθά αυτή τη συμπεριφορά να αυξηθεί. Συγκεκριμένα, εμφανίζεται περισσότερο στα αγόρια, χωρίς όμως να λέμε πως δεν υπάρχουν εξαιρέσεις. Πιο αναλυτικά, ο ένας εκπαιδευτικός από αυτούς, τονίζει πως τα αγόρια έχουν διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης από τα κορίτσια μέσα στην οικογένεια με αποτέλεσμα να τους μεταφέρουν διαφορετικούς ρόλους στον καθένα «Ξέρεις τα αγόρια και τα κορίτσια έχουν κάποιους ρόλους και οι γονείς μετράνε τη στάση τους. Ένας γονιός πολλές φορές επιβραβεύει τέτοιες συμπεριφορές, τους λένε «α, σε έδειρε; Δείρε τον και εσύ», δεν θα το πει συνήθως σε ένα κορίτσι. Το λέει περισσότερο σε ένα αγόρι, ότι είναι αρχηγός ότι πρέπει να αντιδρά, όχι να συζητά, να αντιδρά. Τα αγόρια περισσότερο. Τα κορίτσια πάλι, όσο να ναι ασχολούνται με άλλα πράγματα και ο ρόλος τους είναι συνήθως με τη μητέρα. Θα την βοηθήσουν να μαγειρέψει, να κάνει δουλειές στο σπίτι, να στρώσει το κρεβάτι του. Δηλαδή είναι καθαρά συμπεριφοριστικό μοντέλο πιστεύω.» Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τα παραπάνω, οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι στα αγόρια η επιθετική συμπεριφορά είναι συχνότερη απ' ότι στα κορίτσια. Συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση στα κοινωνικά πρότυπα και στους ρόλους που θέλουν να περάσουν οι γονείς στα παιδιά τους, σύμφωνα με τα οποία τα κορίτσια πρέπει να είναι υπάκουα και ήσυχα, ενώ τα αγόρια ζωηρά.

Αναφορά γίνεται επίσης, και στην ηλικία όπου παρουσιάζεται πιο έντονα η παραβατική συμπεριφορά. Σύμφωνα με τις αναφορές των 2 (66%) εκ των εκπαιδευτικών η συμπεριφορά αυτή ανθίζει σε μικρή ηλικία, όταν το παιδί προσπαθεί να ενταχθεί σε μία ομάδα, όταν το παιδί προσπαθεί να συνεργαστεί και να προσφέρει. Τότε φαίνονται και οι πρώτες δυσκολίες, που αν οι εκπαιδευτικοί τις εντοπίσουν, μπορούν να εξομαλύνουν αυτή τη συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, ο ένας από αυτούς τους εκπαιδευτικούς αναφέρει «Μόλις το παιδί προσπαθήσει να ενταχθεί σε μια ομάδα εκτός της οικογένειας του, τότε φαίνεται. Έτσι το σχολείο είναι ο χώρος όπου εκδηλώνεται πρώτα μια παραβατική συμπεριφορά.» Ο δεύτερος εκπαιδευτικός αναφέρει πως στη Δευτέρα τάξη του Δημοτικού φαίνονται έντονα χαρακτηριστικά “βίας”, χτυπώντας το ένα παιδί το άλλο και εκφράζοντας συχνά καταστροφικές τάσεις. Τέλος, 1(33%) εκ των εκπαιδευτικών προσδιορίζει πως στην Τρίτη τάξη Δημοτικού και έπειτα εμφανίζεται πιο έντονα κάθε παραβατική συμπεριφορά, δηλαδή από την ηλικία των εννέα και μετά.

Σε σχετική ερώτηση για τα χαρακτηριστικά ενός παιδιού-παραβάτη, οι 2 (66%) εκ των εκπαιδευτικών αναφέρουν πως τα κύρια χαρακτηριστικά μιας τέτοιας συμπεριφοράς είναι η υπερκινητικότητα εντός και εκτός της τάξης, η επιθετικότητα προς τους συμμαθητές του και η απομόνωση που δέχονται αργότερα. Πιο αναλυτικά, ένας από αυτούς τους εκπαιδευτικούς συμπληρώνει πως αυτά τα παιδιά έχουν ηγετικό χαρακτήρα, δεν τηρούν κανόνες, αντιμιλούν και χλευάζουν τους συμμαθητές του όταν μιλούν. Από την άλλη μεριά, 1 (33%) εκπαιδευτικός τονίζει πως τα χαρακτηριστικά δεν είναι απόλυτα. Άλλες πράξεις κάνει ένας “κλειστός” χαρακτήρας(καταστροφή θρανίων) και άλλες ένας “ανοιχτός” χαρακτήρας (επιθετικότητα προς τα υπόλοιπα παιδιά). Βέβαια επισημαίνει πως και τα δύο είδη χαρακτήρων καταλήγουν να είναι

απομονωμένα από τα υπόλοιπα παιδιά. «Τα χαρακτηριστικά δεν είναι απόλυτα. Δηλαδή εξαρτάται και από την παραβατικότητα, τι κάνει. Ένα παιδί που καταστρέφει θρανία παράδειγμα, μπορεί να είναι κλειστό σαν χαρακτήρας, να μην μιλάει, να μην έχει τέλος πάντων πολλά-πολλά με τους άλλους και να καταστρέφει. Ένα άλλο το οποίο παίζει ξύλο, να είναι πιο «ανοιχτό» στην επικοινωνία, αλλά να δέρνει, να χτυπάει. Συνήθως τα παιδιά αυτά είναι λίγο απομονωμένα, γιατί τα απομονώνουν τα άλλα παιδιά.» Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως το στάδιο της απομόνωσης είναι συχνό φαινόμενο στο σχολικό περιβάλλον.

Οι συνεντευξιζόμενοι στην ερώτηση πως πιστεύουν πως επιδρούν τα κοινωνικά στρώματα με τη σχολική παραβατικότητα, απάντησαν ως εξής: και οι 3 εκπαιδευτικοί θεωρούν πως τα κατώτερα στρώματα είναι αυτά που βοηθούν στη δημιουργία μιας παραβατικής συμπεριφοράς. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τον ένα εκπαιδευτικό, οι γονείς όταν έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο «δεν έχουν και την κατάλληλη επικοινωνία με τα παιδιά τους και συνεργασία βέβαια. Άρα δεν λύνονται κάποια προβλήματα που έπειτα έρχονται στο σχολείο». Επιπλέον, ο δεύτερος εκπαιδευτικός μας αναφέρει πως οι γονείς που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα δεν εστιάζουν στη πηγή του προβλήματος κάθε φορά, δυσκολεύονται να κατανοήσουν πως τα παιδιά είναι ο καθρέφτης των γονιών, με αποτέλεσμα οι γονείς είναι αυτοί που θα πρέπει να προσπαθήσουν να αλλάξουν κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά τους, την οποία μιμούνται τα παιδιά. Τέλος, σημαντικό είναι να αναφερθεί πως ο τρίτος εκπαιδευτικός τονίζει, οι γονείς τα τελευταία χρόνια εν όψει οικονομικής κρίσης δεν ελέγχουν τη συμπεριφορά τους «οπότε ότι γίνει στο σχολείο θα το πληρώσει ο δάσκαλος, με καταγγελίες στον δασκάλους, εισαγγελίες».

Οι εκπαιδευτικοί καλούμενοι να απαντήσουν στην ερώτηση, αν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στη χώρα προέλευσης και στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, με σιγουριά απαντούν πως είναι ένας σημαντικός παράγοντας που ωθεί σε τέτοιου είδους συμπεριφορές. Συγκεκριμένα, ο ένας εκπαιδευτικός αναφέρει «όσο υπάρχει ρατσισμός και κλειστά σύνορα, ναι θα δούμε τέτοια φαινόμενα έντονα. Όταν δεν υπάρχουν αυτές οι κλειστές κοινωνίες, οι απομονωμένες, τότε όχι δεν έχει σχέση». Σημαντικό είναι να αναφέρουμε πως 2 (66%) εκ των εκπαιδευτικών τόνισαν «Συνήθως βέβαια τα παιδιά από τη δική μας χώρα κοροϊδεύουν και πειράζουν παιδιά άλλης προέλευσης. Οι γονείς ζητούν από τα παιδιά τους να μην κάνουν παρέα μαζί τους γιατί δεν έχουν κουλτούρα και θεωρούν πως δεν είναι καλοί άνθρωποι». Αυτή η καθοδήγηση των γονέων προς τα παιδιά, οδηγεί την κατάσταση σε ακραία σημείο με αποτέλεσμα το φαινόμενο του ρατσισμού να αυξάνεται και να υπάρχουν καθημερινοί τσακωμοί.

Δ) Ρόλος της οικογένειας

Σε σχετική ερώτηση που αφορούσε, τους τρόπους με τους οποίους συμβάλλει η οικογένεια στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, 2(66%) εκ των ερωτώμενων εκπαιδευτικών ανέφεραν πως οι γονείς δεν ασχολούνται πλέον με τα παιδιά τους, τα παραμελούν τόσο σε μαθησιακό επίπεδο όσο και σε ψυχολογικό. Συγκεκριμένα ένας από αυτούς τους εκπαιδευτικούς επισημαίνει πως τα παιδιά μιμούνται τους γονείς τους, με αποτέλεσμα όταν στο σπίτι η διαπαιδαγώγησή τους δεν είναι καλή, φαίνεται μετέπειτα στο σχολείο. Ως παράδειγμα, μας ανέφερε ένα περιστατικό ενός μαθητή του σχολείου «Όταν η μητέρα εργάζεται σε ένα μπαρ

ας πούμε, έχω εγώ ένα τέτοιο παράδειγμα, και να συναναστρέφεται το παιδί με τέτοιους ανθρώπους. Η συμπεριφορά τους είναι διαφορετική έτσι (των ανθρώπων που συχνάζουν σε μπαρ), οπότε το παιδί τι θα ακούσει; Ποια θα είναι τα ερεθίσματα, τα ακούσματα; Κάτι ανάλογο, οπότε τι να κάνει και αυτό; με όποιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις». Τέλος, 1 (33%) εκπαιδευτικός δίνει έμφαση στην κακή συνεργασία και επικοινωνία που υπάρχει σε μια τέτοια οικογένεια, συμπληρώνοντας πως πολλές φορές υπάρχει λεκτική και σωματική βία. Προσθέτει πως η αδιαφορία των γονιών προς τα παιδιά τους όλο και πιο πολύ αυξάνεται. Αυτά τα χαρακτηριστικά όπως μας τονίζει, φαίνονται και στις μονογονεϊκές οικογένειες, καθώς «Ο χωρισμός φέρει αρκετά προβλήματα στα παιδιά αν οι γονείς δεν το χειριστούν σωστά. Η έλλειψη συγκεκριμένα του αντρικού προτύπου είναι σημαντική. Ένα παιδί που την βιώνει βλέπουμε πως έρχεται στο σχολείο και κάνει παρέα μόνο με κορίτσια, με το αντίθετο φύλο δεν έχει επικοινωνία».

Συμπληρώνοντας την προηγούμενη ερώτηση, οι εκπαιδευτικοί μας πρόσθεσαν κάποια χαρακτηριστικά αυτών των οικογενειών : η πλειοψηφία μας ανέφερε πως το διαζύγιο είναι ένας σημαντικός παράγοντας για το παιδί και η μίμηση προτύπων. Ακόμη ένας από αυτούς τους εκπαιδευτικούς μίλησε και για την καταπίεση που νιώθουν κάποια παιδιά από τους γονείς τους «ή όταν ο γονιός έχει μεγάλες προσδοκίες από το παιδί, χωρίς να μπορεί το παιδί να ανταπεξέλθει».

Όσον αφορά τη συνεργασία των γονέων με το σχολείο και οι 3 εκπαιδευτικοί μας ανέφεραν πως υπάρχουν γονείς οι οποίοι ενδιαφέρονται και συνεργάζονται τακτικά με το σχολείο αλλά υπάρχουν και αυτοί οι οποίοι δεν ασχολούνται καθόλου και έρχονται σπάνια σε

επαφή με τους εκπαιδευτικούς. Συγκεκριμένα, ένας εκπαιδευτικός αναφέρει πως υπάρχουν γονείς οι οποίοι αρκετές φορές κρύβουν πράγματα από τους εκπαιδευτικούς με αποτέλεσμα οι δάσκαλοι να μην μπορούν να βοηθήσουν την κατάσταση «Υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα να σας πω: αρκετοί γονείς μας παρουσιάζουν το παιδί τους σαν “άγγελος” στο σπίτι ενώ στο σχολείο είναι επιθετικό και δεν θέλουν να το παραδεχτούν».

Τα αποτελέσματα της εν λόγω συνεργασίας όπως μας περιγράφουν οι εκπαιδευτικοί είναι θετικά, εφόσον υπάρχει επικοινωνία και από τις δύο πλευρές.

E) Ρόλος του σχολείου

Στην ερώτηση με ποιους τρόπους οι εκπαιδευτικοί διασφαλίζουν τη σχολική ευταξία και οι 3 εκπαιδευτικοί (100%) απάντησαν με την συζήτηση. Οι 2 συνεντευξιαζόμενες (67%) απάντησαν με την εφαρμογή κανόνων που θέτουν στους μαθητές τους. Επιπλέον Η μια εκπαιδευτικός (33%) ανέφερε πως μέσω της πειθούς των εκπαιδευτικών, μια άλλη θεωρεί πως μέσω της οριοθέτησης των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές τους. Ακόμη υποστήριξε πως ένα εργαλείο είναι η ανάθεση ευθυνών και ευκαιρίες για πρωτοβουλίες από τους μαθητές, όπως η παραπομπή του παιδιού στους κατάλληλους φορείς και μέσω αμοιβών και ποινών. Για της αμοιβές και της ποινές ανέφερε συγκεκριμένα «Οι ποινές μπορεί να είναι: να γράψουν μια τιμωρία ή να μην βγουν στο διάλειμμα, να μην συμμετέχει στην ομάδα. Δηλαδή να καταλάβει ότι κάτι του στερείται» «Οι αμοιβές, θα πάρει ένα αστεράκι, ένα «μπράβο ήσουν καλό παιδί σήμερα», τέτοια πράγματα. Να είναι υπεύθυνος της τάξης, οτιδήποτε». Σημαντικό επίσης είναι να ειπωθεί πως μια από της εκπαιδευτικούς ανέφερε πως είναι πολύ δύσκολη η εφαρμογή της σχολικής ευταξίας, γιατί όπως ανέφερε «ο εκπαιδευτικός δεν έχει πολλά όπλα στα χέρια του» για να αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις.

Στην επόμενη ερώτηση, ζητήσαμε από τις ερωτώμενες να μας αναφέρουν ποια είναι η αποτελεσματικότερη μέθοδος σχολικής ευταξίας, σύμφωνα με αυτά που δήλωσαν παραπάνω. Οι 2 από τις συνεντευξιαζόμενες (67%) ανέφεραν την συζήτηση, το ίδιο ποσοστό ανέφερε και την μέθοδο μέσο αμοιβών και ποινών, ενώ μια εκπαιδευτικός (33%) έκανε λόγο για συνεργασία με τους γονείς. Πιο αναλυτικά μια ανέφερε: «η κουβέντα, η επικοινωνία, η επαφή, το να μιλήσεις με το παιδί και μία και δύο και τρεις και όσες φορές χρειαστεί να έχω το παιδί χωρίς να είναι αρνητικό αλλά πιστεύω ότι έχεις τον τρόπο επειδή ένα παιδάκι το ζεις πάρα πολλές ώρες και μπορείς να καταλάβεις πράγματα, έχεις τον τρόπο να το προσεγγίσεις και έχεις και τον τρόπο να βρεις και το κουμπί του, μόνο αυτό». Η Τρίτη ερωτώμενη απάντησε «Η συζήτηση και η κατανόηση του προβλήματος. Παρέμβαση και λύση. Έπειτα πιο δραστικά με φωνές και πάλι συζήτηση. Βέβαια χρησιμοποιούμε και την τιμωρία κάποιες φορές. Δεν μας αρέσει άλλα πρέπει κάποιες φορές».

Οι ερώτηση τέθηκε στους εκπαιδευτικούς ως εξής: Θεωρείτε πως οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν κοινούς τρόπους συμμόρφωσης προς όλους τους μαθητές; 2 από τις συνεντευξιαζόμενες (67%) απάντησαν πως χρησιμοποιείτε ίδιος χειρισμός προς όλα τα παιδιά της τάξης. Συγκεκριμένα η μία μίλησε για τους δικούς της χειρισμούς αν και πιστεύει πως διαφοροποιείτε μεταξύ των εκπαιδευτικών. Μία εκπαιδευτικός (33%) θεωρεί πως διαφέρει ο χειρισμός σε κάθε παιδί ανάλογα με την προσωπικότητα του. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι «όχι, κάθε παιδί θέλει και τον διαφορετικό τρόπο, δεν υπάρχει κανόνας όχι, κάθε παιδί θέλει διαφορετικό τρόπο προσέγγισης. δηλαδή υπάρχει το παιδάκι μέσα στη τάξη το οποίο από χαρακτήρα είναι μαζεμένο, είναι ντροπαλό, σε αυτό το παιδάκι δεν μπορεί να κάνει έντονη την παρουσία του η να εκδηλώσει, θέλει σε πιο χαμηλούς τόνους, εδώ έχουμε άλλα παιδάκια που το

αποζητούν, αυτό, την επιβεβαίωση αλλά με έντονο τρόπο, να του φωνάζεις δυνατά, να το σηκώνεις, να τον επιβραβεύσεις μπροστά σε όλους, να είναι θέμα χαρακτήρα του παιδιού, οπότε το κάθε παιδί έχει τον δικό του χειρισμό, δεν μπορείς το κάθε παιδί να το παρατηρήσεις με τον ίδιο τρόπο αν κάτι δεν το κάνει σωστά. Κάθε μέρα υπάρχουν τουλάχιστον μία δύο περιπτώσεις που κλαίνε μέσα στην τάξη, γιατί θα πάρουν στραβά την παρατήρηση σου ή θα θεωρήσουν ότι ήσουν πιο αυστηρή από τι έπρεπε άρα ανάλογα με τον χαρακτήρα και στο μαθησιακό κομμάτι αλλά και στο θέμα της συμπεριφοράς, ακόμη και το πώς θα του πεις το μη μιλάς παίζει ρόλο». Στην εν λόγω ερώτηση διαφοροποιούνται οι απόψεις των εκπαιδευτικών καθώς η κάθε μία εξέλαβε διαφορετικά την ερώτηση και ουσιαστικά είχαμε τρεις διαφορετικές απαντήσεις.

Η ερώτηση E4 έγινε για να δούμε τις απόψεις των εκπαιδευτικών με το αν είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να έχει δεξιότητες για να αντιμετωπίσει τον μαθητή που εκδηλώνει μια ανάρμοστη συμπεριφορά. Οι 2 από της ερωτώμενες (67%) απάντησαν χρειάζεται πέρα και εξειδίκευση, μια εκπαιδευτικός (33%) απάντησε πως απαιτείτε κατανόηση και ενδιαφέρον, ενώ οι άλλες απαντήσεις που δόθηκαν ατομικά είναι: πως χρειάζεται έρευνα για την αντιμετώπιση του προβλήματος και παραπομπή στους κατάλληλους φορείς, όπως επίσης και η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα ανέφεραν: «δεξιότητες όταν υπάρχει πρόβλημα έντονο, δηλαδή όταν υπάρχει και μαθησιακό επίπεδο όταν έχουμε παιδάκια δυσλεκτικά, υπάρχουνε τώρα ξέρεται παιδάκια αυτιστικά σε τάξεις, γιατί οι γονείς δεν θέλουν να τα πάνε στο ειδικό το σχολείο εκεί πρέπει να έχεις ειδικές δεξιότητες. Και στην ανάρμοστη συμπεριφορά στην ανάρμοστη όχι, πιστεύω ότι η πείρα το πώς θα το αντιμετωπίσεις» η δεύτερη δήλωσε «Ναι, να το καταλάβει, να ενδιαφερθεί, να διαβάσει κάτι, να δει ποιοι είναι αυτοί οι φορείς που μπορούν

να βοηθήσουν, από τον διευθυντή μέχρι τους άλλους δασκάλους ή έξω, να μάθει τι να κάνει» η Τρίτη συνεντευξιαζόμενη δήλωσε πως «Ναι, θα πρέπει αν έχει μια εξειδίκευση καθώς δεν τα γνωρίζουμε όλα. Επίσης να πηγαίνει σε σεμινάρια ώστε να εξελίσσεται. Όλα αυτά βοηθούν καλύτερα». Σύμφωνα με τα λεγόμενα των εκπαιδευτικών, η εξειδίκευση αποτελεί πολύ σημαντικό ρόλο για την αντιμετώπιση της ανάρμοστης συμπεριφοράς από τους μαθητές καθώς τους βοηθάει να αντιμετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις μέσα στην τάξη.

ΣΤ) Πολιτικές-Προγράμματα παρέμβασης

Στην ερώτηση για το αν έχουν υλοποιηθεί στην σχολική μονάδα που ανήκουν Προγράμματα- Ενέργειες (από το Υπουργείο) που αφορούν τη παραβατικότητα; Οι 2 από τις εκπαιδευτικούς (67%) ανέφεραν για τις σχολές γονέων, όπου η μία εξ αυτών έκανε λόγο και για ένα κύκλο σεμιναρίων που αφορούσε την πρόληψη της παραβατικότητας. Τέλος μια εκπαιδευτικός (33%) ανέφερε πως δεν έχει γίνει κάτι συστηματικό και θα ήθελε περισσότερη επαφή με τους συμβούλους.

Στην ερώτηση για τον αν υπάρχει συνεργασία με εξειδικευμένο προσωπικό 2 (67%) εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά.

Στην συνέχεια τους ζητήθηκε να αναφέρουν με ποιες ειδικότητες υπάρχει συνεργασία και ποια είναι τα αποτελέσματα της συνεργασίας αυτής. Και οι 2 εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν σε ψυχολόγο, ενώ η μία από τις δύο αναφέρθηκε και στα ΚΕ.Δ.Υ. Επί της ουσίας και οι 2 συνεντευξιαζόμενες παρέπεμψαν γονείς στις συγκεκριμένες ειδικότητες, καθώς έκριναν οι ίδιες πως κάτι τέτοιο θα βοηθούσε μαθητές με παραπτωματικές συμπεριφορές. Παρόλαυτα καμία από τις δύο δεν απάντησε στο κατά πόσο αυτή η συνεργασία είναι αποτελεσματική, καθώς μέχρι την

ημέρα των συνεντεύξεων δεν είχαν επικοινωνία με τους γονείς, ούτε με τους ειδικούς με τους οποίους συνεργάστηκαν.

Στο υπό-ερώτημα σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός δεν συνεργάζεται με εξειδικευμένο προσωπικό, ποιες θα ήταν οι προτάσεις του, η εκπαιδευτικός που απάντησε αρνητικά παραπάνω, αναφέρει: *«Θα ήθελα να υπάρχουν κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι στα σχολεία. Είναι πολύ σημαντικό»*.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

8.1. Ερμηνεία- Συζήτηση αποτελεσμάτων έρευνας

A. Συζήτηση αποτελεσμάτων από τις συνεντεύξεις με τους γονείς:

Η σωματική μορφή της παραβατικότητας θεωρείται μία από τις συχνότερες μορφές σχολικής παραβατικότητας ανάμεσα στα παιδιά. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα παιδιά στις πιο μικρές ηλικίες, ασκούν περισσότερη σωματική παραβατικότητα, ενώ όσο αυξάνει η ηλικία τους, τόσο αυτή μειώνεται (βλ. Υπκ. 2.3.). Αυτό επιβεβαιώνεται από το δείγμα μας, καθώς στο σύνολό τους οι μητέρες ανέφεραν πως γνώριζαν τη σωματική βία. Σε μικρότερα ποσοστά (33% και 16%) αναφέρθηκαν κάποιες μορφές σχολικής παραβατικότητας, όπως η σχολική επιθετικότητα και η λεκτική βία, ενώ κάποιες άλλες, όπως η συναισθηματική βία και η κλοπή, δεν αναφέρθηκαν καθόλου. Παρόλαυτα η σχολική παραβατικότητα ως φαινόμενο προβληματίζει έντονα και τις 6(100%) μητέρες του δείγματός μας.

Τα τελευταία χρόνια σε σχολεία της Αθήνας και της επαρχίας, τα περιστατικά του εκφοβισμού και της βίας από τα παιδιά του Δημοτικού μέχρι και του Γυμνασίου και του Λυκείου ολοένα και πληθύνονται (βλ. Υπκ. 2.2.). Είναι ένα γεγονός που έχει παρατηρηθεί και από το δείγμα μας, καθώς αναφέρουν στο σύνολό τους πως γνωρίζουν περιστατικά σχολικής παραβατικότητας. Παρέθεσαν μάλιστα παραδείγματα τόσο από το συγκεκριμένο σχολείο, όσο και από άλλα σχολεία και σχολεία της πρωτεύουσας.

Έρευνες έχουν αποδείξει ότι το οικογενειακό περιβάλλον είναι καθοριστικός αιτιολογικός παράγοντας παραβατικής συμπεριφοράς παιδιών. Η συμπεριφορά των γονέων απέναντι στο παιδί αποτελεί πηγή παραβατικότητας (βλ. Υγκ. 2.4.). Αυτή την άποψη ενισχύουν και οι γονείς του δείγματος, με το σύνολο να αναφέρει την οικογένεια ως πρωταρχικό παράγοντα ανάπτυξης παραβατικής συμπεριφοράς. Ακολουθούν τα ΜΜΕ, στα οποία αναφέρονται 4(66%) μητέρες και σύμφωνα με τη θεωρία: Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης είναι μια πολύ σοβαρή κατηγορία αιτιών της παραβατικότητας, τόσο των παιδιών όσο και όλων των ανθρώπων. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχουν μια τάση να προβάλλουν την βία ως κάτι καθημερινό, κάτι που είναι φυσικό στην ζωή των ανθρώπων (βλ. Υγκ. 2.4.). Ακόμα, έγιναν αναφορές από τους γονείς στο σχολείο και στις παρέες των συνομηλίκων (με ποσοστό 33% και 50% αντίστοιχα) ως αίτια εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με την θεωρία, αυτοί οι δύο παράγοντες σε συνένωση με τον παράγοντα οικογένεια συνθέτουν την κατηγορία των φορέων αγωγής και κοινωνικοποίησης (βλ. Υγκ 2.4.) του παιδιού, γεγονός που τους καθιστά εξίσου σημαντικούς.

Ο ρόλος της οικογένειας είναι να παρέχει αξιόλογη διαπαιδαγώγηση στα παιδιά ώστε να αναπτύξουν όσο το δυνατό κοινωνικά ολοκληρωμένες αξίες. Αυτό θα υλοποιηθεί με επιτυχία, όταν οι γονείς θέτουν σταθερά όρια στα παιδιά τους.

Σε ερώτηση που αφορούσε το πρόγραμμα που τηρεί κάθε οικογένεια , όλοι οι γονείς αναφέρουν πως τηρούν καθημερινά ένα πρόγραμμα, ώστε να υπάρχει μια συνοχή στη καθημερινότητα τους. Συγκεκριμένα, τονίζουν πως το παιδί πρέπει να μεγαλώνει με όρια, με αποτέλεσμα να μάθει να τηρεί τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες στη μετέπειτα ζωή του.

Αυτό επιβεβαιώνεται και μέσα από τη βιβλιογραφία μας , καθώς η οριοθέτηση της

συμπεριφοράς είναι αυτό που βοηθά το παιδί να κατανοήσει τους κανόνες και τις προσδοκίες των γονέων του. Τα όρια που τίθενται στη συμπεριφορά καθορίζουν επίσης την ισορροπία της δύναμης και της εξουσίας στις οικογενειακές σχέσεις και συνιστούν ένα ουσιώδες στοιχείο στην ανατροφή των παιδιών. (βλ. Υπκ. 3.1-3.1.1.) Με αυτό το αποτέλεσμα, τα παιδιά μαθαίνουν να αγαπούν, να προστατεύουν την προσωπικότητά τους και να συμβαδίζουν με τους κοινωνικούς κανόνες, μαθαίνοντας να ζουν με όρια. Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως μια από τις μητέρες μας τόνισε ότι το πρόγραμμα συνεχίζεται και το Σαββατοκύριακο δίνοντας όμως μια δόση χαλαρότητας στα παιδιά, ώστε «να ξεχωρίζουν τις καθημερινές μέρες από το Σαββατοκύριακο».

Η πλειοψηφία των γονέων, συμπληρώνοντας την παραπάνω ερώτηση, αναφέρουν πως καθημερινά έστω και για λίγο χρονικό διάστημα περνούν ποιοτικό χρόνο με το παιδί τους. Δίνουν μεγάλη βαρύτητα στον ποιοτικό χρόνο καθώς επισημαίνουν πως βοηθά το παιδί να έρθει σε συναισθηματική επαφή με το γονέα. **Η διαπροσωπική επαφή σε μια οικογένεια είναι πολύ σημαντική καθώς ενισχύει τους δεσμούς ανάμεσα στα μέλη.**

Οι γονείς αναφέρουν πως το κάθε παιδί έχει τη δική του συμπεριφορά με αποτέλεσμα οι τρόποι αντιμετώπισης αυτής να διαφέρουν. Συγκεκριμένα οι μητέρες του δείγματος μας μοιράζονται, με εμάς, τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζουν κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά των παιδιών τους. Η πλειοψηφία αναφέρει πως η συζήτηση είναι αυτή που εξομαλύνει κάθε έντονη κατάσταση. Όταν το παιδί παραφερθεί, οι γονείς συζητούν μαζί του, ώστε να καταλάβουν από που πηγάζει η συγκεκριμένη συμπεριφορά. Κάποιες φορές ακολουθεί και ο παράγοντας, τιμωρία, εφόσον το παιδί δεν υπακούει.

Σχετικά με το αν υπάρχει στο οικογενειακό τους περιβάλλον ανήλικος που να έχει εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο, όλοι οι ερωτηθέντες απάντησαν αρνητικά.

Μόνο μία μητέρα μας ανέφερε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας σε συγγενικό περιβάλλον χωρίς να γνωρίζει για αντίστοιχα περιστατικά βίας στο σχολικό χώρο. Σε ενδεχόμενη εκδήλωση, όμως παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού, οι γονείς αναφέρουν πως πρώτα θα συζητούσαν με το παιδί τους και έπειτα θα συνεργαζόντουσαν με το σχολείο και με ειδικό παιδαγωγό. Οι ειδικοί επισημαίνουν πως σχετίζονται άμεσα η δυσλειτουργική μορφή οικογένειας με τη σχολική αποτυχία. Πιο συγκεκριμένα αναφέρουν πως ορισμένοι από τους παράγοντες που δυσκολεύουν το έργο του σχολείου, όσο αφορά την πρόληψη της σχολικής παραβατικότητας, μπορεί να είναι και η «προβληματική οικογένεια». Αυτό συμβαίνει, διότι όταν το παιδί βιώνει δύσκολες καταστάσεις στο σπίτι δεν μπορεί να ανταποκριθεί με επάρκεια στον μαθητικό του ρόλο. Ακόμη, όταν οι γονείς δεν έχουν φιλοδοξίες για το παιδί τους, ο ανήλικος το αντιλαμβάνεται και απογοητεύεται και δεν θέτει προσωπικούς και επαγγελματικούς στόχους (βλ. Υπκ. 4.1.1).

Το σύνολο του δείγματός μας, δηλαδή και οι 6 μητέρες, απάντησαν θετικά στην ερώτηση που τους τέθηκε σχετικά με το αν θα απευθύνονταν σε κάποιον ειδικό, στην περίπτωση που το παιδί τους εκδήλωνε παραβατική συμπεριφορά και συγκεκριμένα θα απευθύνονταν σε ψυχολόγο-παιδοψυχολόγο. Το 50% του δείγματος αναφέρθηκε στον ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού, χωρίς όμως να γνωρίζει πως θα μπορούσε ένας τέτοιος επαγγελματίας να βοηθήσει. Η θεωρία αναφέρει πως ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού είναι πολύ σημαντικός τόσο στη Πρωτοβάθμια όσο και στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να εφαρμόσει Κοινωνική Εργασία με άτομα, ομάδες μαθητών, γονείς και συχνή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, στα πλαίσια του σχολικού χώρου. Επίσης, μπορεί να παραπέμψει τους μαθητές στην κοινότητα, σε ειδικές υπηρεσίες όπως Ιατροπαιδαγωγικά κέντρα,

νοσοκομεία κλπ. (βλ. Υπκ. 5.3.1.). Κάτι τέτοιο όμως οι γονείς δεν το γνωρίζουν, καθώς δεν υπάρχει Κοινωνικός Λειτουργός στα σχολεία.

B. Συζήτηση αποτελεσμάτων από τις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς:

Ο όρος «σχολική παραβατικότητα», αναφέρεται σε ένα είδος αρνητικών συμπεριφορών, ο οποίος έχει χαρακτηριστικά όπως η φυσική, λεκτική, ψυχολογική επίθεση ή ακόμα και προσβολή. Ακόμα, ο θύτης έχει πρόθεση να προκαλέσει φόβο, ανησυχία ή πόνο στο θύμα και επαναλαμβάνεται από τα ίδια παιδιά για μεγάλη χρονική περίοδο (βλ. Υπκ. 2.1.). Το δείγμα των εκπαιδευτικών δυσκολεύτηκε αρκετά στο να προσδιορίσει την έννοια «σχολική παραβατικότητα». Ο όρος τους έγινε γνωστός μέσα από παραδείγματα και σε συνδυασμό με την ερώτηση σχετικά με τις μορφές σχολικής παραβατικότητας που ακολούθησε. Έτσι και οι 3(100%) εκπαιδευτικοί ανέφεραν την σωματική βία και τη λεκτική βία ως τις κυριότερες μορφές σχολικής παραβατικότητας. Σύμφωνα με τη θεωρία οι απόψεις των εκπαιδευτικών επιβεβαιώνονται: αποτελέσματα ερευνών έδειξαν πως το 37% των παιδιών που βρίσκονται στην Αθήνα και πηγαίνουν δημοτικό σχολείο, έχουν υποστεί σωματική βία. Το 13% των παιδιών έχουν πει πως έχουν διαπράξει παραβατική συμπεριφορά, υπό την μορφή της σωματικής βίας (βλ. Υπκ. 2.3.). Οι πληγές που δημιουργεί ο λεκτικός εκφοβισμός συνήθως δεν φαίνονται και αυτό μπορεί να προκαλέσει τραύματα τα οποία δεν αντιλαμβανόμαστε, αλλά ίσως χρειάζονται μεγαλύτερη και ισχυρότερη αντιμετώπιση από αυτά που είναι εμφανή. Έτσι λοιπόν, θα έλεγε κανείς πως η λεκτική βία αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές μορφές της παραβατικής συμπεριφοράς (βλ. Υπκ. 2.3.).

Μέσα στο σχολικό περιβάλλον ανιχνεύονται πρώιμα προβλήματα συμπεριφοράς π.χ. σκασιαρχείο, απρεπής συμπεριφορές, βία κατά τα διαλείμματα κ.α. (βλ. Υπκ. 2.4.). Την θεωρία έρχονται να επιβεβαιώσουν 2 από τις εκπαιδευτικούς του δείγματος, οι οποίες απαντούν θετικά στην ερώτηση για τον αν έχουν παρατηρήσει τέτοιου είδους φαινόμενα στον σχολικό χώρο και ενισχύουν την απάντησή τους παραθέτοντας κάποια παραδείγματα.

Σε κοινή ερώτηση που τέθηκε και στο δείγμα των γονέων, σχετικά με τους παράγοντες εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς και οι 3 εκπαιδευτικοί συμφωνούν με την θεωρία και τις μητέρες, αναφέροντας την οικογένεια ως σημαντικότερο παράγοντα. Στη συνέχεια οι απαντήσεις τους διαφοροποιούνται, καθώς 2 (67%) από το δείγμα των εκπαιδευτικών αναφέρουν κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Σύμφωνα με την θεωρία, τα ερεθίσματα που προέρχονται από τον πολιτισμό και την κουλτούρα κάθε κοινωνικής ομάδας, είναι βέβαιο ότι ασκούν σοβαρή επίδραση στην διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ανηλίκου (βλ. Υπκ. 2.4.).

Όσον αφορά τον παράγοντα «φύλο», οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι στα αγόρια η επιθετική συμπεριφορά είναι συχνότερη απ' ότι στα κορίτσια. Αυτό ίσως οφείλεται σε μια (ανδρογόνο) ορμόνη των αγοριών. Κυρίως, όμως, αντανακλά τα κοινωνικά πρότυπα και ρόλους που θέλουν να περάσουν οι γονείς στα παιδιά τους, σύμφωνα με τα οποία τα κορίτσια πρέπει να είναι υπάκουα και ήσυχα, ενώ τα αγόρια ζωντανά και φασαριόζικα. (βλ. Υπκ. 2.3). Αυτό επιβεβαιώνεται και μέσα από το δείγμα μας αφού και οι 3 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως το φύλο σχετίζεται άμεσα με τη παραβατική συμπεριφορά, δίνοντας προβάδισμα στα αγόρια. Αξίζει να

σημειωθεί, πως κανένας εκπαιδευτικός από το δείγμα μας, δεν αναφέρει απορριπτική στάση προς τα κορίτσια , διευκρινίζοντας πως υπάρχουν μικρά κρούσματα αυτών.

Σχετικά με την ηλικία που παρουσιάζεται πιο έντονα αυτή η συμπεριφορά , η «επιθετικότητα» του παιδιού κορυφώνεται, ως προς τη συχνότητα, στα δύο του χρόνια και αυτό εμφανίζεται έντονα στο ομαδικό παιχνίδι, όπου εμπλέκονται τα παιδιά του σχολείου ή στις σύνθετες κοινωνικές σχέσεις που δημιουργούν, όπου μπορεί να προκληθούν πιο πολλές εντάσεις και ξεσπάσματα.(βλ. Υπκ.2.3) Για την ηλικία λοιπόν όπου ανθίζει αυτή η συμπεριφορά, οι εκπαιδευτικοί του δείγματος μας, οι οποίοι δήλωσαν ως επί το πλείστο (66%), ανέφεραν πως φαίνεται σε μικρή ηλικία, όταν το παιδί προσπαθεί να ενταχθεί σε μία ομάδα.

Για να καταλήξουμε να χαρακτηρίσουμε ένα παιδί παραβατικό, θα πρέπει να δοθεί έμφαση αρχικά στη διάρκεια της επιθετικής του συμπεριφοράς, δηλαδή αν είναι μια συμπεριφορά συνεχιζόμενη ή σταδιακή. Πιο αναλυτικά, τα παιδιά τα οποία χαρακτηρίζονται από παραβατική συμπεριφορά είναι συνήθως ανυπάκουα, αρνητικά, έχουν μια συνεχής απάθεια και παρουσιάζουν αντιδραστική και προκλητική συμπεριφορά προς τα μέλη της οικογένειας τους, στο σχολείο και γενικά προς τα άτομα που κατέχουν εξουσία.(βλ. Υπκ 2.3). Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος μας, στη σχετική ερώτηση που αφορούσε τα χαρακτηριστικά ενός παιδιού-παραβάτη, 2 (66%) εν των ερωτώμενων , ανέφεραν πως τα κύρια χαρακτηριστικά μιας τέτοιας συμπεριφοράς είναι η υπερκινητικότητα εντός και εκτός της τάξης , η επιθετικότητα προς τους συμμαθητές του, η μη αποδοχή κανόνων και η απομόνωση που δέχονται αργότερα.

Σύμφωνα με τον Μαγγανά οι περισσότεροι παραβατικοί ανήλικοι διαμένουν σε υποβαθμισμένες περιοχές, προέρχονται από μικροαστική τάξη και κάτω και οι γονείς τους

αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (100%) τονίζει πως τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα επηρεάζουν κατά μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά του παιδιού, συμπληρώνοντας πως είναι αλληλένδετο με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας. Πιο αναλυτικά, οι γονείς όταν έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο «δεν έχουν την κατάλληλη επικοινωνία με τα παιδιά τους και συνεργασία βέβαια. Άρα δεν λύνονται κάποια προβλήματα που έπειτα έρχονται στο σχολείο». Σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως και οι 3 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως μεγάλο ρόλο παίζει και η χώρα προέλευσης στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, τονίζοντας πως όσο υπάρχει ρατσισμός και κλειστά σύνορα, θα δούμε τέτοια φαινόμενα έντονα. Όταν δεν υπάρχουν αυτές οι κλειστές κοινωνίες, οι απομονωμένες, τότε δεν σχετίζεται η χώρα προέλευσης με τη παραβατική συμπεριφορά.

Η οικογένεια, υπό οποιαδήποτε μορφή ή δομή και σε οποιαδήποτε ιστορική περίοδο αποτελεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο το παιδί “αναπλάθει” και “οργανώνει” τα πρώτα χαρακτηριστικά του. Η σημασία και η συμβολή της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση και στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε παιδιού, είναι αναμφισβήτητα ο κυριότερος παράγοντας. Έτσι η οικογένεια πολλές φορές συμβάλλει στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού. Όπως διαφαίνεται και μέσα από τη βιβλιογραφία μας, στην περίπτωση όπου οι σχέσεις γονέων-παιδιών είναι διαταραγμένες, είναι κυριολεκτικά προβλέψιμες οι αρνητικές συνέπειες στα νεότερα μέλη της οικογένειας. Μια από αυτές τις συνέπειες, είναι η νεανική παραβατικότητα. (βλ. Υπκ. 3.1.1.). Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται και μέσα από το δείγμα μας, όπου η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών δήλωσαν πως, όταν δεν υπάρχει επικοινωνία, συνεργασία ενδιαφέρον προς τα παιδιά, συναισθηματική επαφή και σωστή

διαπαιδαγώγηση μέσα στην οικογένεια, τότε τα παιδιά καταλήγουν σε μια ανάλογη συμπεριφορά. Συμπληρώνοντας, οι εκπαιδευτικοί τονίζουν πως τα χαρακτηριστικά μιας τέτοια οικογένειας είναι η κακοποίηση παιδιού, η μίμηση προτύπων, οι αυστηρές προσδοκίες γονέων. Χωρίς καμία αμφιβολία, η βιβλιογραφία μας σχετίζεται άμεσα με όλα τα παραπάνω καθώς αναφέρει: «αυτής της μορφής η οικογένεια χαρακτηρίζεται από ασταθείς και ανεύθυνες σχέσεις των γονιών-παιδιών, ενώ από την άλλη πλευρά πολύ συχνά παραμελούν και κακοποιούν συναισθηματικά, σωματικά και ψυχικά τα παιδιά τους» (βλ. Υπκ. 3.1.1).

Όπως αναφέρει η Νόβα- Καλτσούνη (βλ σελ. 70) οι σχολικές διαδικασίες και διεργασίες, όπως το μέγεθος και η σύνθεση του σχολείου, τα συστήματα πειθαρχίας και αξιολόγησης των μαθητών έχει διαπιστωθεί ότι επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. Πολλές φορές στο σχολείο πέρα από τον ρόλο μάθησης και κοινωνικοποίησης που κατέχει, ο μαθητής μπορεί να συναντήσει εκεί φαινόμενα μιμητισμού και βίαιης συμπεριφοράς. Πολλές φορές τα παιδιά πιέζονται με τα προαναφερθέντα προβλήματα και έχουν ανάγκη τους γονείς τους να τους στηρίζουν και να είναι δίπλα τους. Τα περισσότερα παραβατικά παιδιά δεν βρίσκουν αυτή την υποστήριξη. Γι' αυτό το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευθύνη να αντιδράσουν με το σωστό τρόπο και να δείξουν στο παιδί ότι το σχολείο τού προσφέρει τις βάσεις για ένα καλύτερο μέλλον.

Στην ερώτηση αν υπάρχει συνεργασία των γονέων με το σχολείο και αν ναι πόσο συχνή, και οι 3 εκπαιδευτικοί μας ανέφεραν πως υπάρχει ένα ποσοστό γονέων, οι οποίοι ενδιαφέρονται και συνεργάζονται τακτικά με το σχολείο αλλά υπάρχουν και αυτοί οι οποίοι δεν νοιάζονται καθόλου και έρχονται σπάνια σε επαφή με τους εκπαιδευτικούς. Επίσης, μία εκπαιδευτικός ανέφερε πως υπάρχουν γονείς που κρύβουν από τους εκπαιδευτικούς οικογενειακά προβλήματα,

με αποτέλεσμα ο εκπαιδευτικός να μην μπορεί να βοηθήσει. Για τα αποτελέσματα της εν λόγω συνεργασίας οι εκπαιδευτικοί επισημαίνουν ότι είναι θετικά, αφού υπάρχει επικοινωνία και από τις δύο πλευρές.

Ο ρόλος του σχολείου είναι να αποβλέπει στην πολύπλευρη πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών μέσα στα πλαίσια του ευρύτερου σκοπού της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευση.

Όσο αφορά τους τρόπους που οι εκπαιδευτικοί διασφαλίζουν την σχολική ευταξία, οι ειδικοί επισημαίνουν πως ο εκπαιδευτικός πρέπει να εξηγήσει τον διπλό ρόλο του, που είναι η κοινωνικοποίηση και η εκπαίδευση, να αναπροσαρμόσει τις σχέσεις του με το μαθητή, δηλαδή να εκπέμπει εμπιστοσύνη και να νιώσει ότι μπορεί να συνεργαστεί και να επικοινωνήσει μαζί του. Επίσης οφείλει να κάνει τους μαθητές του ενεργά μέλη της σχολικής διαδικασίας και όχι παθητικούς αποδέκτες στη διδασκαλία. Ακόμη, πρέπει να αναδειξεί τα προτερήματα της προσωπικότητας του κάθε μαθητή, να ενισχύει την αυτοεκτίμηση του, να διδάξει πως θα αναπτύξει δεξιότητες στην λήψη αποφάσεων, πως θα αντιμετωπίζει την αποτυχία χωρίς να χάνει την αυτοεκτίμηση του και το πιο σημαντικό πως θα δημιουργήσει ειλικρινείς διαπροσωπικές σχέσεις (βλ. Υπκ. 4.4.1). Ακόμη η Τσίγγανου αναφέρει οι εκπαιδευτικοί υπερασπίζονται την τιμωρία σαν παιδαγωγικό μέσο σε βάρος του κατασταλτικού. Από το δείγμα μας και οι 3 εκπαιδευτικοί απάντησαν με την συζήτηση. Οι 2 συνεντευξιαζόμενες απάντησαν με την εφαρμογή κανόνων που θέτουν στους μαθητές τους. Επιπλέον Η μια εκπαιδευτικός ανέφερε πως μέσω της πειθούς των εκπαιδευτικών, μια άλλη θεωρεί πως μέσω της οριοθέτησης των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές τους. Ακόμη υποστήριξε πως ένα εργαλείο είναι η ανάθεση ευθυνών και ευκαιρίες για πρωτοβουλίες από τους μαθητές, η παραπομπή του παιδιού στους

κατάλληλους φορείς και μέσω αμοιβών και ποινών. Στην ερώτηση ποια θεωρούν την αποτελεσματικότερη μέθοδο οι 2 από τις συνεντευξιαζόμενες ανέφεραν την συζήτηση, το ίδιο ποσοστό ανέφερε και την μέθοδο μέσω αμοιβών και ποινών, ενώ μια εκπαιδευτικός έκανε λόγο για συνεργασία με τους γονείς.

Σύμφωνα με τους ειδικούς το σχολείο στην σημερινή εποχή, έχει τις δυνατότητες να ανταπεξέλθει στις δύσκολες καταστάσεις. Καθώς οι εκπαιδευτικοί με την εξουσία που έχουν προς τα παιδιά μπορούν να αντιμετωπίσουν τις κρίσεις μέσω της τιμωρίας και των μέτρων καταστολής, με αυτούς τους τρόπους αποφεύγεται συστηματικά ένα σύνθετο ποινικό-πειθαρχικό πρότυπο. Σπάνια καλείτε το επίσημο σύστημα άσκησης τυπικού κοινωνικού έλεγχου και αυτό χρειάζεται σε ακραίες καταστάσεις (π.χ. «επέμβαση του εισαγγελέα»). Στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί κοινούς τρόπους συμμόρφωσης προς όλους τους μαθητές, οι ειδικοί τονίζουν πως οι τιμωρίες χρησιμοποιούνται συνήθως σε μαθητές που κάνουν φασαρία και εμποδίζουν τον δάσκαλο στην παράδοση των μαθημάτων. Ενώ αντίθετα με τους μαθητές που δεν διακόπτουν το μάθημα, είναι αδιάφοροι, δεν ενοχλούν και έχουν παθητική στάση, το σχολείο είναι πιο ελαστικό και ανεκτικό εφόσον δεν διαταράσσεται η σχολική ευταξία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον κοινωνικό αποκλεισμό και εκτοπισμό των μαθητών (βλ. Υπκ. 4.2.1). Από το δείγμα μας 2 από τις συνεντευξιαζόμενες απάντησαν πως χρησιμοποιείτε ίδιος χειρισμός προς όλα τα παιδιά της τάξης. Συγκεκριμένα η μία μίλησε για τους δικούς της χειρισμούς αν και πιστεύει πως διαφοροποιείτε μεταξύ εκπαιδευτικών. Μία εκπαιδευτικός θεωρεί πως διαφέρει ο χειρισμός σε κάθε παιδί ανάλογα με την προσωπικότητα του. Συγκεκριμένα ανέφερε πως «κάθε παιδί θέλει διαφορετικό τρόπο προσέγγισης. δηλαδή υπάρχει το παιδάκι μέσα στη τάξη το οποίο από χαρακτήρα είναι μαζεμένο, είναι ντροπαλό, σε αυτό το παιδάκι δεν μπορεί να κάνει

έντονη την παρουσία του η να εκδηλώσει, θέλει σε πιο χαμηλούς τόνους, εδώ έχουμε άλλα παιδάκια που το αποζητούν, αυτό, την επιβεβαίωση αλλά με έντονο τρόπο, να του φωνάζεις δυνατά, να το σηκώσεις, να τον επιβραβεύσεις μπροστά σε όλους, και είναι θέμα χαρακτήρα του παιδιού, οπότε το κάθε παιδί έχει τον δικό του χειρισμό, δεν μπορείς το κάθε παιδί να το παρατηρήσεις με τον ίδιο τρόπο αν κάτι δεν το κάνει σωστά».

Στην ερώτηση πιστεύετε πως ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει κάποιες συγκεκριμένες δεξιότητες για να αντιμετωπίσει τον μαθητή που εκδηλώνει μια ανάρμοστη συμπεριφορά, οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα μας είπαν οι 2 ερωτώμενες απάντησαν χρειάζεται πηρα και εξειδίκευση, μια εκπαιδευτικός απάντησε πως απαιτείτε κατανόηση και ενδιαφέρον, ενώ οι άλλες απαντήσεις που δόθηκαν ατομικά είναι: πως χρειάζεται έρευνα για την αντιμετώπιση του προβλήματος και παραπομπή στους κατάλληλους φορείς, όπως επίσης και η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με τις απόψεις των ειδικών η στάση του εκπαιδευτικού απέναντι στο μαθητή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την αυτοεικόνα που θα δημιουργήσει ο μαθητής. Πολύ σημαντικό είναι ο εκπαιδευτικός να σέβεται τον μαθητή και να το δείχνει για να κερδίσει το σεβασμό του μαθητή. Ακόμη, δεν θα πρέπει να είναι προσβλητικός, να κατανοεί τους ρυθμούς του κάθε μαθητή και να είναι δίκαιος. Να αναδεικνύει επίσης και στον αδύναμο μαθητή τα προτερήματα του, να είναι ψύχραιμος και επιβάλλεται ότι θα πρέπει να αποφεύγει τις εξευτελιστικές τιμωρίες. Τέλος ένα σημαντικό στοιχείο το οποίο δεν πρέπει να αγνοεί ο εκπαιδευτικός είναι το γεγονός ότι όταν χρειαστεί, τιμωρεί την παραβίαση των κανονισμών και όχι τον ίδιο το μαθητή (βλ. Υπκ. 4.4.1)

Στην ερώτηση στο αν έχουν υλοποιηθεί στην σχολική μονάδα που ανήκουν Προγράμματα- Ενέργειες (από το Υπουργείο) που αφορούν τη παραβατικότητα; Οι 2 από τις εκπαιδευτικούς ανέφεραν για τις σχολές γονέων, όπου η μία εξ αυτών έκανε λόγο και για ένα κύκλο σεμιναρίων που αφορούσε την πρόληψη της παραβατικότητας. Τέλος μια εκπαιδευτικός ανέφερε πως δεν έχει γίνει κάτι συστηματικό και θα ήθελε περισσότερη επαφή με τους συμβούλους.

Οι 2 από τους 3 εκπαιδευτικούς, αναφέροντας παραπομπές γονέων σε ψυχολόγο και στα ΚΕ.Δ.Υ., απάντησαν θετικά στην ερώτηση για το αν υπάρχει συνεργασία του σχολείου με εξειδικευμένο προσωπικό, χωρίς όμως να γνωρίζουν τα αποτελέσματα αυτής της παραπομπής. Επομένως δεν υπάρχει μια συνεχής, σταθερή συνεργασία με κάποιον ειδικό. Η τρίτη εκπαιδευτικός δεν έχει συνεργαστεί με εξειδικευμένο προσωπικό, αλλά αναφέρει πως θα ήθελε να υπάρχουν στο σχολείο. Με την άποψή της συμφωνούν τόσο οι άλλες 2 εκπαιδευτικοί του δείγματος, όσο οι γονείς, αλλά και η θεωρία που αναφέρει συγκεκριμένα για την συνεργασία του Κοινωνικού Λειτουργού με τους εκπαιδευτικούς: Η συνεργασία του Κοινωνικού Λειτουργού με το εκπαιδευτικό προσωπικό είναι απαραίτητη. Οι στόχοι της συνεργασίας αυτής πρέπει να έχουν ως επίκεντρο το παιδί. Πρέπει να σκοπεύει στο να εντοπιστούν από κοινού παιδιά με δυσκολίες, προβλήματα συμπεριφοράς που χρειάζονται βοήθεια και να ενημερωθεί ο Κοινωνικός Λειτουργός σχετικά με τη συμπεριφορά του παιδιού.

8.2. Συμπεράσματα

A. Συμπεράσματα από τις συνεντεύξεις με τους γονείς:

1) Στο σύνολό τους οι γονείς δεν ήταν εξοικειωμένοι με τον όρο «σχολική παραβατικότητα». Παρόλαυτα όλες οι μητέρες, μετά την κατανόηση του όρου, προβληματίζονται σχετικά με το φαινόμενο αυτό.

2) Όλες οι μητέρες ανέφεραν την οικογένεια ως τον κυριότερο παράγοντα εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς και τα ΜΜΕ ως αμέσως επόμενο.

3) Όλοι οι γονείς ανεξαιρέτως, αναφέρουν πως καθημερινά χρησιμοποιούν ένα πρόγραμμα, στο διάβασμα, στο παιχνίδι και την ώρα του ύπνου, ώστε να υπάρχει μια συνοχή στην καθημερινότητα του παιδιού. Ακόμη, διευκρινίζουν πως είναι σημαντικό για ένα παιδί να μάθει να ζει με όρια. Δίνουν έμφαση, στο ποιοτικό χρόνο που πρέπει να περνάει η οικογένεια με το παιδί, αναφέροντας βέβαια πως υπάρχουν στιγμές που ο ποιοτικός χρόνος χάνεται καθώς έχουν πολλές δουλειές.

4) Οι γονείς συνολικά, αναφέρουν πως όταν το παιδί τους έχει μια ανάρμοστη συμπεριφορά, τότε προσπαθούν να συζητήσουν μαζί του, ώστε να κατανοήσουν το λόγο αυτής της συμπεριφοράς και έπειτα αν η συμπεριφορά αυτή είναι επαναλαμβανόμενη προχωρούν στη τιμωρία.

5) Όλοι οι γονείς δήλωσαν πως θα συνεργαζόταν με το σχολείο σε πιθανή εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών τους και θα έβλεπαν σφαιρικά κάθε πιθανή αιτία ώστε να μπορούν να το αντιμετωπίσουν.

6) Τέλος, το δείγμα μας συνολικά θα απευθυνόταν σε κάποιον ψυχολόγο ή παιδοψυχολόγο, στην περίπτωση που το παιδί τους εμφάνιζε παραβατική συμπεριφορά, ενώ οι μισές μητέρες θα απευθύνονταν σε κοινωνικό λειτουργό, καθώς οι υπόλοιπες δεν γνώριζαν πως

θα μπορούσε να βοηθήσει.

Β. Συμπεράσματα από τις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς:

1) Όπως και στο δείγμα των γονέων, οι εκπαιδευτικοί δεν γνώριζαν τον όρο «σχολική παραβατικότητα», κατάφεραν όμως να τον προσδιορίσουν αναφέροντας τις μορφές της.

2) Στο σύνολό τους οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν τη σωματική και τη λεκτική βία, ως τις πιο συχνές μορφές σχολικής παραβατικότητας.

3) Όλοι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ως κυριότερο αίτιο εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς την οικογένεια. Κανένας δεν ανέφερε το σχολείο.

4) Όλοι οι εκπαιδευτικοί διευκρίνισαν πως το φύλο σχετίζεται άμεσα με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, δίνοντας βαρύτητα στα αγόρια, χωρίς όμως να αναφέρουν πως δεν υπάρχουν και εξαιρέσεις όσον αφορά τα κορίτσια.

5) Βαρύτητα δίνεται και στην ηλικία όπου εκδηλώνεται αυτή η συμπεριφορά, όπου οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως η αφετηρία της είναι σε μικρή ηλικία, όταν το παιδί προσπαθεί να ενταχθεί σε μια ομάδα.

6) Όσον αφορά στα χαρακτηριστικά ενός παιδιού-παραβάτη, όλοι τόνισαν πως το πρώτο χαρακτηριστικό είναι η επιθετικότητα και η υπερκινητικότητα, με αποτέλεσμα να καταλήγουν στην απομόνωση, που δέχονται από τον κοινωνικό περίγυρο.

7) Όλοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως σχετίζεται το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, άρα τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα επηρεάζουν αυτή τη συμπεριφορά, δίνοντας έμφαση και στη χώρα προέλευσης του παιδιού.

8) Οι εκπαιδευτικοί του δείγματός μας, τονίζουν πως η οικογένεια είναι ο πρωταρχικός παράγοντας για τη σωστή διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Όταν λοιπόν η οικογένεια δεν έχει συναισθηματική επαφή και επικοινωνία με τα παιδιά τους, τότε οι εκπαιδευτικοί διευκρινίζουν πως συμβάλλουν καταλυτικά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού τους, με τους ακόλουθους τρόπους: παραμέληση-αδιαφορία παιδιού, λεκτική-σωματική βία και κακή επικοινωνία-συνεργασία.

9) Η πλειοψηφία των γονέων συνεργάζεται με το σχολείο, όταν χρειάζεται, με θετικά αποτελέσματα.

10) Όλοι οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως η διασφάλιση της σχολικής ευταξίας μπορεί να επιτευχθεί μέσω της συζήτησης, ενώ δύο από τις τρεις την θεωρούν ως την πιο αποτελεσματική μέθοδο.

11) Δύο από τις εκπαιδευτικούς θεωρούν πως οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν κοινούς τρόπους συμμόρφωσης προς όλους τους μαθητές, ενώ μια θεωρεί πως το κάθε παιδί χρειάζεται διαφορετικό χειρισμό με βάση την προσωπικότητα του.

12) Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων εκπαιδευτικών θεωρεί πως για να αντιμετωπίσει ο δάσκαλος τον μαθητή που εκδηλώνει μια ανάρμοστη συμπεριφορά, χρειάζεται εμπειρία και εξειδίκευση, ενώ ατομικές απαντήσεις που δόθηκαν είναι πως χρειάζεται κατανόηση, ενδιαφέρον, εξέλιξη και παραπομπή στους κατάλληλους φορείς.

13) Σχετικά με τη συνεργασία εκπαιδευτικών με εξειδικευμένο προσωπικό, 2 στους 3 εκπαιδευτικούς απάντησαν πως έχουν συνεργαστεί, αναφέροντας παραπομπές γονέων σε ψυχολόγο και στα ΚΕ.Δ.Υ. χωρίς να έχουν περαιτέρω επαφή μαζί τους.

8.3. Προτάσεις

- Η οικογένεια να αποτελεί σημείο όπου το παιδί διαπαιδαγωγείται μέσα σε ευέλικτα όρια και να προασπίζεται η εμπιστοσύνη και ο σεβασμό των μελών της.
- Το σχολείο να πλαισιώνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, που να μπορεί να διαχειρίζεται τις κρίσεις χωρίς να χρησιμοποιεί μεθόδους καταστολής.
- Η πολιτεία να πραγματοποιήσει συστηματικά προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, για την πρόληψη της σχολικής παραβατικότητας.
- Να ενταχθεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το επάγγελμά του κοινωνικού λειτουργού, για πιο μεθοδευμένη δουλειά ανάμεσα στο σχολείο, την οικογένεια και τον κοινωνικό περίγυρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ανδρέου, Ε. & Smith, P. K. (2002) *Το φαινόμενο bullying στο χώρο του σχολείου και η άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας από συνομηλίκους. Παιδαγωγική επιθεώρηση*, 34, 9-25.

Αντωνοπούλου, Χ., Βίκυ, Α., Γαλανάκη, Ε., Δράκος, Γ., Μάνος, Κ., Μάνου, Β., Μάνου, Ι., Νέστορος, Ι., Τριανταφύλλου, Θ., Τσαντήλα, Α., Τσιπλητάρης, Α. (2004) *Ψυχολογία*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Αστρινάκης, Α. (1991) *Νεανικές Υποκουλτούρες*. Αθήνα: Παπαζήση.

Βουϊδάσκη, Β. (1992) *Η τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά και στους νέους*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Γεώργας, Δ. (1986) *Κοινωνική ψυχολογία. Τόμος Α*. Αθήνα: 18η έκδοση.

Γεωργούλας Σ., (2000) *Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γεωργούλας Σ. & Τσαλκάνης Α., (2006) *Κοινωνικοί λειτουργοί και πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας σε επίπεδο κοινότητας, Περιοδικό Κοινωνική Εργασία, τ. χ. 82*. Αθήνα: ΣΚΛΕ.

Δημητρίου, Σ. (2003) *Μορφές βίας*. Αθήνα: χ.ε.

Δημοπούλου- Λαγωνίκα, Μ και συνεργάτες. (2009) *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας- μοντέλα παρέμβασης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Δικαίου, Ε., Ηλιόπουλος, Β., Τασάκου, Τζ. (2008). *Μίλα μη φοβάσαι: 3 ιστορίες για την βία στο σχολείο*. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.

Εκλογή (1992) Τόμος 5, σελ. 207-216.

Ζαχάρης Δ., (2003) *Επιθετικότητα και Αγωγή*, Γρηγόρη, Αθήνα.

Καλλινικάκη, Θ. (1998). *Κοινωνική Εργασία. Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της*

Κοινωνικής Εργασίας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κανδυλάκη, Α. (2008) *Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία- Δεξιότητες και Τεχνικές*.

Αθήνα: Τόπος

Κατσιγαράκη, Ε. Α.(2004) *Οικογένεια και Παραβατικότητα*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Κάτσικας, Χ. (2008). *Οδηγός σπουδών και επαγγέλματος*. Αθήνα: Σαββάλας.

Κυριόπουλος, Ι., & Παππά, Β.,(2008). Το φαινόμενο του εκφοβισμού και της θυματοποίησης στο ελληνικό σχολείο, τετράδια Ψυχιατρικής, 101.

Λαμπροπούλου, Ε.(1994) *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*. Αθήνα: Παπαζήση

Λεμονιάδου- Μιχαηλίδη, Ι. (2005) Διαταραχές συμπεριφοράς στο σχολείο, Εισήγηση από την Ημερίδα Χίου από την Εταιρία Αγωγής Υγείας και τον Ιατρικό Σύλλογο για θέματα συμπεριφοράς παιδιών.

Λιμνιάτη Αικατερίνη (2011) *Γονεικοί ρόλοι-Νέα δεδομένα*, Οσελότος

Μαγγανάς Α. & Λάζος Γ. (1998) *Ο Ποινικός Κώδικας για τον Πολίτη: Μια επιλογή παραδειγμάτων*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μαγγανάς, Α. (2004) *Μέθοδοι Πρόληψης της Νεανικής Παραβατικότητας- Η Καναδική Εμπειρία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μανωλεδάκης, Ι. (2002). *Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρα 372-384α ΠΚ)*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Μιχόπουλος, Α. (1994) *Νομικό πλαίσιο και Θεσμοί της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: χ.ε.

Μπεζέ, Α. Λ. (1985) *Ανήλικοι Παραβάτες, Μελέτη 20 περιπτώσεων*. Αθήνα-Κομοτηνή:

Σάκκουλας.

Νόβα- Καλτσούνη, Χ. (1998) Κοινωνικοποίηση, η γένεση του Κοινωνικού Υποκειμένου. Αθήνα: Gutenberg.

Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (1995) *Κοινωνικοποίηση, Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου*. Αθήνα.: Gutenberg .

Νόβα- Καλτσούνη, Χ. (2001) Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία- ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ομάδα Πομπιντού- Συμβούλιο της Ευρώπης & Jellinek Consultancy. 1999: 41-2

Παπαδόπουλος, Ν. (1996). Επιθετικότητα: κλασικές θεωρίες. Στον Ι.Ν.Νέστορα (β έκδοση) η επιθετικότητα στην οικογένεια, στο σχολείο, στην κοινωνία (σ.25-33).Αθήνα: ελληνικά γράμματα.

Παρασκευόπουλος Ι.,(1985). Εξελικτική ψυχολογία, η ψυχική ζωή από την σύλληψη ως την ενηλικίωση, τόμος 3,προσχολική περίοδος , Αθήνα.

Πετρόπουλος, Ν. (1999) *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα: Έρευνα και παρέμβαση*. Αθήνα: χ.ε.

Σώκου, Κ. (2000) *Σχολεία Προαγωγής της Υγείας. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο, Αρχές, Σκοπός και Μέθοδοι. Παιδί και Έφηβος. Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία, Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου, Τόμος 2, Τεύχος 1*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Τσίγγανου, (2009) *Συμβούλιο επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία*

Φαρσεδάκης, Ι. (1985) *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φραγκουδάκη, Α. (1985) *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα*

στο σχολείο. Αθήνα: Παπαζήση.

Φρατζεσκάκης, Ι. (1987) *Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων. Χουλιγκανισμός*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Χατζησάββας, Γιάννης Β. (χ. χ.) *Το δίκαιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Χουρδάκη, Μ. (1995) *Ναρκωτικά-Πρόληψη, Πρωτογενής τομέας, Οικογένεια, Παιδεία, Τοπική Αυτοδιοίκηση*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Χριστοφόρου-Civili, Α. (2001) *Ο εκπαιδευτικός και το πρόβλημα της εξάρτησης των εφήβων: Γνώση του προβλήματος, στάση και ρόλος των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Caldwell, R. & Sturges, S. & Clayton Silver, N. (2007) *Home versus School Environments and their Influences on the Affective and Behavioral States of African American, Hispanic, and Caucasian Juvenile Offenders*. Journal of Child and Family Studies, Springer Netherlands, vol. 16, no1, p. 119-132.

Center of the Prevention of School Violence, North Carolina Department of Juvenile Justice and Delinquency Prevention(May 2002). News Brief.

Connor, D. F. (2002). *Aggression and antisocial behavior in children and adolescents: research and treatment*. USA: Guilford Publications, Inc.

Courtecuisse, V. Fortin J. Μπεζέ Α. Pain J. Selosse J. (1998) *Βία στο σχολείο, Βία του σχολείου*,

- (επιμ. Μπεζέ Λ.), Εργαστήριο Ψυχολογίας του Παιδιού. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Cusson, M. (1989) Σύγχρονη Εγκληματολογία. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Dornbusch, S., Carlsmith, J, Bushwall, S., Ritter, P., Leiderman, P., Hastorf, A., & Gross, R. (1985). Single parents, extended households, and the control of adolescents. *Child development*, 56, 326-341.
- Farrington, D. P. (1993). Crime and justice. *Journal from University of Chicago press*. Vol. 17, pp. 381-458.
- Feldman, R.S. (2009). *Exelektiki psixologia dia viou anaptuxi*. Tomos A Athina: Gutenberg.
- Frick, P. J., Cornell., A. H., Bodin, S. D., Dane, H. A., Barry, C. T. & Loney, B. R. (2003). Callous-unemotional traits and developmental pathways to severe conduct problems. *Developmental psychology*, 39, 246-260.
- Fletcher, A. C., Darlning, N. E., Steinberg, L. & Dornbusch, S. M. (1995). The company they keep: relation of adolescents' adjustment and behavior to their friends' perceptions of authoritative parenting in the social network. *Developmental psychology*, 31, 300-310.
- Kidder, R. M. (2010). *Good kids, tough choices: how parents can help their children do the right thing*. San Francisco: institute for global ethics.
- Landsman, J. (2004). *Basic needs: a year with street kids in a city school*. USA: Scarecrow education.
- Lehr, C. & Christenson, S. (2002) Best practices in promoting a positive school climate (σελ 929-947. *Best Practices in School Psychology IV* (Eds Thomas & Grimes) National Association of School Psychologists, Bethesda MD.
- Lynam, D. R. (1996). Early identification of chronic offenders: who is the fledgling psychopath?

Psychological bulletin, 120, 209-234.

(Rigby K., *Bullying in Schools: and what to do about it*, Jessica Kingsley Publishers, London, 1996, σελ. 15).

Ronka, A. & Pulkkinen, L. (1995). Accumulation of problems in social functioning in young adulthood: a developmental approach. *Journal of personality and social psychology*, 69, 381-391.

Rutter, M. (2003). Commentary: causal processes leading to antisocial behavior. *Developmental psychology*, 39, 372-378.

Silverthorn, P. & Frick, P. J. (1999). Developmental pathways to antisocial behavior: the delayed-onset pathways in girls. *Developmental & psychopathology*, 11, 101-126.

Thornberry, T. P. & Krohn, M. D. (1997). Peers, drug use, and delinquency. In D. M. Stoff, J., Breiling, & J. D. Maser (Eds.) *handbook of antisocial behavior* (pp 218-233). New York: Wiley.

Windle, M. (1994). A study of friendship characteristics and problem behaviors among middle adolescents. *Child development*, 65, 1764-1777.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ:

Besag, E.V. (1989) & Olweus, D. (1993). *What is Bullying?*
www.youthviolence.edschool.virginia.edu.mht [πρόσβαση 8 Ιουλίου 2013].

Olweus, D. (2007). *What is bullying.* www.olweusbullyingpreventionprogram.com

Saner, E. (2007) *I was called names like "slut and whore".*
www.guardian.co.uk/world/2007/nov/30/gender.pupilbehaviour [πρόσβαση 6 Μαΐου 2013].

Βερνάδος, Μ. (2008) http://www.specialeducation.gr/files/salmont_el.pdf [πρόσβαση 28 Ιουλίου 2013].

Γκουντσίδου, Β. (2007) *Το φαινόμενο bullying και πώς να το αντιμετωπίσετε*. www.auth.gr/students/services/spc/resources/Bullying_greyscale.pdf [πρόσβαση 8 Ιουλίου 2013].

Δημάκος, Ι.Κ. (χ. χ.) *Οικογενειακοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επιθετικότητα των μαθητών*, <http://www.elemedu.upatras.gr/?section=578> [πρόσβαση 31 Ιουλίου 2013]

Έρευνα (ΕΚΚΕ). (2/2006) «Χαρτογράφηση» της ζωής των μαθητών στο Δήμο Αθήνας, <http://www.paremvaseis.org/domilian2007.htm>. [πρόσβαση 5 Αυγούστου 2013].

Καφασάρη Α. , Βλάσσης Ν. , Γερούκαλης Δ. (χ. χ.) *Παραβατικότητα ανηλίκων. Μια μελέτη περίπτωσης από την Κω.*, <http://www.encephalos.gr/full/44-4-07g.htm> [πρόσβαση 31 Ιουλίου 2013].

Κερεντζής, Λ. (2010) *Οικογένεια και Παραβατικότητα*, <http://kerentzis.blogspot.gr/search?q=%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CEB2%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84CE%B1> [πρόσβαση 22 Ιουλίου 2013].

Κωνσταντινίδης, Λ., Γκόγκα, Π., Σίμος, Γ., Μαυρέας, Β. (2012) *Μελέτη διερεύνησης της αποτελεσματικότητας ενός ομαδικού προγράμματος εκπαίδευσης γονεών γνωστικής - συμπεριφορικής προσέγγισης* <http://www.psych.gr/documents/psychiatry/23.3-GR-2012-221.pdf> [πρόσβαση 30 Ιουλίου 2013].

Λακασας, Α. (χ. χ.) «Έρευνα: Οι μαθητές διψούν για ελεύθερο χρόνο» *Μεγάλη έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών σκιαγραφεί όλες τις πτυχές της ζωής στα σχολεία της πρωτεύουσας*, στο <http://www.fa3.gr/> [πρόσβαση 5 Αυγούστου 2013].

Φωτόπουλος, Ν.(2013) «Βία και προπηλακισμοί στο σχολείο της κρίσης» *Ελευθεροτυπία*. σ. 1.
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=352460> [πρόσβαση 5 Σεπτεμβρίου 2013]

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ:

«Δύο στους δέκα βιώνουν εκφοβισμό και απόρριψη», *Η Καθημερινή*, 16/06/2006.

Χατζηγεωργίου Α., «Έρευνα σε σχολεία της Αθήνας: Το 80% των μαθητών έχει φίλο άλλης εθνικότητας», *Ελευθεροτυπία*, 16/06/2006.

4. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

❖ Πληροφοριακό Δελτίο:

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ (ΤΕΙ)

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Θανοπούλου Μαρία- Άννα

Ρήγα Παναγιώτα

Τσαρούχα Γεωργία

Στο πλαίσιο των προπτυχιακών σπουδών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης, και συγκεκριμένα στην υλοποίηση της πτυχιακής μας εργασίας με την υπεύθυνη καθηγήτρια Λιμνιάτη Αικατερίνη, πραγματοποιείται μια κοινωνική έρευνα στο 2^ο Δημοτικό σχολείο Αγίας Μαρίνας Μαλεβιζίου με θέμα: « Σχολική παραβατικότητα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου». Στόχοι της έρευνας είναι η διερεύνηση του φαινομένου της σχολικής παραβατικότητας, καθώς και ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Επιπρόσθετα, να προσδιοριστεί ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σύμφωνα με την άποψη των γονέων και των εκπαιδευτικών.

Η παραπάνω έρευνα γίνεται μετά από έγκριση της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Η συνέντευξη αυτή θα αξιοποιηθεί αποκλειστικά και μόνο για **ερευνητικούς σκοπούς**, είναι **ανώνυμη** και θα τηρηθεί **πλήρης εχεμύθεια** για το περιεχόμενο και για προσωπικού χαρακτήρα πληροφορίες. Απαντήστε μας ελεύθερα χωρίς

ενδιασμούς για σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις. Δεν υπάρχει σωστό ή λάθος. Υπάρχει μόνο η δική σας γνώμη και αυτή μας ενδιαφέρει. Θα μαγνητοφωνήσουμε τη συνέντευξή μας με τη συγκατάθεσή σας. Ευχαριστούμε προκαταβολικά για το χρόνο που θα διαθέσετε.

Θέλετε να ρωτήσετε κάτι πριν ξεκινήσουμε;

Οι σπουδάστριες Κοινωνικής Εργασίας

❖ Δελτίο Συνεντεύξεων Γονέων:

A. Κοινωνικο- δημογραφικά στοιχεία οικογένειας

Προφίλ παιδιού

A1. Φύλο:

A2. Ηλικία:

A3. Τάξη:

Προφίλ γονέων

Μητέρα:

A4. Ηλικία:

A5. Εκπαίδευση:

A6. Επάγγελμα:

A7. Οικογενειακή Κατάσταση:

Πατέρας:

A8. Ηλικία:

A9. Εκπαίδευση:

A10. Επάγγελμα:

A11. Οικογενειακή Κατάσταση:

Αδέρφια:

A12. Αριθμός αδερφών:

A13. Ηλικία(ες):

A14. Εκπαίδευση:

A15. Επάγγελμα (Σε περίπτωση που είναι ενήλικα):

B. Έννοια παραβατικότητας

B1. Τι γνωρίζετε για τη σχολική παραβατικότητα;

Σας προβληματίζει;

B2. Έχετε ενημερωθεί για τέτοιου είδους φαινόμενα στο σχολικό χώρο; Και αν ναι, δώστε μας κάποια παραδείγματα.

B3. Ποια θεωρείτε πως είναι τα αίτια εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς;

Γ. Ρόλος της οικογένειας

Γ1. Ως οικογένεια τηρείται κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα; (π.χ. στο διάβασμα, στο παιχνίδι, στην ώρα του ύπνου κ.α.)

Γ2. Σαν οικογένεια περνάτε χρόνο μαζί; Αν ναι, μπορείτε να μας δώσετε κάποια παραδείγματα;

Γ3. Πως αντιμετωπίζονται στην οικογένεια θέματα συμπεριφοράς των παιδιών σας;

Γ4. Υπάρχει στο οικογενειακό σας περιβάλλον ανήλικος που να έχει εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο;

Αν ναι:

Γ5. Πως το αντιμετώπισε η οικογένεια;

Γ6. Υπήρξε συνεργασία των γονιών με το σχολείο;

Γ7. Πως το αντιμετώπισε το σχολείο;

Γ8. Έχει απευθυνθεί η οικογένεια σε εξειδικευμένο προσωπικό (Κοινωνικό Λειτουργό);

Αν όχι

Γ9 Σε ενδεχόμενη εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς το παιδιού σας, πώς θα το αντιμετωπίζατε εσείς;

Γ10 Θα συνεργαζόσασταν με το σχολείο;

Με ποιους τρόπους;

Γ11 Θα απευθυνόσασταν σε κάποιο εξειδικευμένο προσωπικό;

Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι άλλο;

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας και τον χρόνο σας.

❖ Δελτίο Συνεντεύξεων Εκπαιδευτικών:

A. Προφίλ συνεντευξιζόμενου

A1. Φύλο:

A2. Ηλικία:

A3. Τάξη διδασκαλίας:

A4. Έτη διδασκαλίας:

A5. Επιμόρφωση- εξειδίκευση:

Αν ναι, σε σχέση με τι;

B. Έννοια Παραβατικότητας

B1. Προσδιορίστε μας την έννοια «σχολική παραβατικότητα».

Θα μπορούσατε να αναφέρετε κάποια παραδείγματα;

B2. Ποιές είναι οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς;

B3. Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, έχετε παρατηρήσει τέτοιου είδους φαινόμενα στο σχολείο; Και αν ναι, δώστε μας κάποια παραδείγματα.

B4. Ποιοι θεωρείτε πως είναι οι παράγοντες εκδήλωσης μιας παραβατικής συμπεριφοράς;

Γ. Προφίλ ανήλικου παραβάτη

Γ1. Θεωρείτε πως έχει σχέση το φύλο στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς;

Γ2. Σε ποιά ηλικία παρουσιάζεται πιο έντονα;

Γ3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός παιδιού - παραβάτη;

Γ4. Πως πιστεύετε πως επιδρούν τα κοινωνικά στρώματα με τη σχολική παραβατικότητα;

Γ5. Θεωρείτε πως υπάρχει σχέση ανάμεσα στη χώρα προέλευσης και στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς;

Δ. Ρόλος της οικογένειας

Δ1. Με ποιους τρόπους πιστεύετε πως συμβάλλει η οικογένεια στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς;

Δ2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά μιας οικογένειας, από την οποία προέρχεται ένας ανήλικος παραβάτης; Δώστε μας κάποια παραδείγματα.

Δ3. Υπάρχει συνεργασία των γονέων με το σχολείο; Αν ναι πόσο συχνή;

Δ4. Ποια είναι τα αποτελέσματα της εν λόγω συνεργασίας;

Ε. Ρόλος του σχολείου

Ε1. Με ποιους τρόπους οι εκπαιδευτικοί διασφαλίζουν τη σχολική ευταξία;

Ε2. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, ποια θεωρείτε πως είναι η αποτελεσματικότερη μέθοδος;

Ε3. Θεωρείτε πως οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν κοινούς τρόπους συμμόρφωσης προς όλους τους μαθητές;

Ε4 Πιστεύετε πως ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει κάποιες συγκεκριμένες δεξιότητες για να αντιμετωπίσει τον μαθητή που εκδηλώνει μια ανάρμοστη συμπεριφορά;

ΣΤ. Πολιτικές-Προγράμματα παρέμβασης

ΣΤ1. Στη σχολική μονάδα που είστε έχουν υλοποιηθεί προγράμματα – ενέργειες (από το Υπουργείο) που αφορούν τη παραβατικότητα;

ΣΤ2. Υπάρχει συνεργασία με εξειδικευμένο προσωπικό:

Και αν ναι, α. με ποιες ειδικότητες ;

β. ποια ήταν η αποτελεσματικότητα τους;

Και αν όχι ποιες θα ήταν οι προτάσεις;

Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι άλλο;

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας και τον χρόνο σας.